

2077 2/7 49

Elna Häkkinen

**KAIS-
KÄSI-
TÖÖD**

1924

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühiskus

NAISKÄSITÖÖD

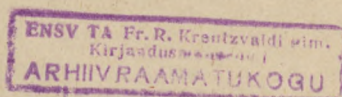
ALG-, KESKKOOLIDE
JA SEMINAARIDE
ÕPPERAAMAT

KIRJUTANUD
ELNA HÄKKINEN

1924

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

108836

Sissejuhatus.

„Rahvas, kes oma noorsoole tema arenemisastmel annab ka praktilist haridust, tõstab oma maa majanduslikku seisukorda, mille tõttu kultuur üldse edeneb“ — see töö-õpetamise mõte hakkas esimest korda liikuma 17-mal aastasajal, kuid ainult pedagoogilises kirjanduses. Esimene ettenähtud põhjus, mis töö-õpetuse koolidesse sissetoomise poolt kõneles, leiti tema kasulikkuses, tööoskuse omandamises elu jaoks. Comenius aga leiab juba, et käsitöö-õpetusel on suur tähtsus ka ilumaitse arendajana. Edasi Locke nõuab koolidesse käsitööd tarvilikuks vahelduseks vaimlises töös ja J. J. Rousseau räägib käsitöö-õpetuse tähtsusest ühiskonnale.

Need olid esimesed mõtted ja jäidki alguses mõteteks. Franke koolides tehti mõni väike asjakene: karbikene, korvikene ehk midagi sarnast, aga alles 18. aastasaja lõpul hakkas asi tegelikult edenema. Selle uue voolu algatajaks peetakse Böhmmimaa koolide revidenti F. Kindermanni, kes leiab ja ka energiliselt nõuab, et noorsoole peab õpetama töötegemist teiste õppeainete kõrval. Õpilasi peab juhtima tööle, et nad sellega juba noortena harjuskid. Ainult selle kaudu areneb virkus ja ettevõtlikkus saab rahvuslikuks iseloomujooneks. Veel ütleb Kindermann: „Virgad inimesed on harilikult ka moraalselt tugevad.“ Kindermanni algatusel avati Böhmmimaal sada kooli, kus õpetati käsitööd, ja nad ühendati kõik algkoolidega. Austrias ja Saksamaal tehti varsti Böhmmimaa eeskuju järele, mõnes kohas oli nende koolide avamine juba sunduslik. Nii ligidale kui katsutigi töö viia teistele õppeainetele, olid nad siiski ainult väliselt ühendatud. Ei saadud veel aru käsitöö ja muude õppeainete seesmisest ühendusest ja peeti silmas ainult majanduslikku kasu, täitsa

kõrvale jättes pedagoogilise. Sellest saavad aga juba aru filantropistid. Nad leiavad, et käsitööl, kui seda õieti õpetatakse, on väga suur tähtsus õppeainena. See annab õpilasele mitmekesist osavust tööriistade tarvitamiseks, arendab tema mõtlemist ja arusaamist korrast, täpipääl-
susest ning ilust.

Nii oli 18. aastasaja lõpul käsitöö-õpetuse tähtsus kasvatuses täitsa selgunud, praktilises elus siiski aga veel läbiviimata. 19. aastasaja suured pedagoogid pidid ikka ja ikka veel seda alla kriipsutama ja laiemaid ringkondi sellega tutvustama, enne kui see koolides läbi viidi. Pestalozzi tahab oma kaasaeglastele selgeks teha, et käsitööst üksiku õppeainena veel ei jatku kasvatuslikes mõttes, vaid et sellest peab saama üldse metoodiline printsiip ka muus õpetuses. Tuntud on tema sõnad: „Hirmsam kingitus, mille paha haldjas on andnud meie ajale, on teadmine ilma oskusega.“

Herbart leiab, et käsitööl on suur tähtsus iseloomu kasvatajana, sest käsitöö õpetab last süstemaatiliselt töötama. Kui laps korragi kõrvale kaldub sihikindlast töökavast, on temal kohe oma teo tagajärg näha, ja see kasvatab teda järjekindlalt mõtlema ja selle järele tegutsema.

Samal ajal kui on arutusel käsitöö-õpetuse psüühiline külg, tärkab ka küsimus koolide suhtest praktilise eluga, kuna koole süüdistatakse selles, et nad teevad lapse meele ja iseloomu võõraks elule. Leitakse ka, et tööõpetus on lapse iseloomu kõige suuremaks kasvatajaks ja jäädakse ootama koolidelt suure ülesande täitmist.

Nii on koolikäsitöö viimaste aastakümnete jooksul omandanud enesele koha kogu Euroopa alg- ja keskkoolides ja see on mõnel maal juba häid tagajärgi andnud, nagu Rootsis, Schveitsis, Saksamaal enne sõda ja Soomes.

Eestis on käsitöö siimaani olnud aineks, mis kõige vähem tähelepanu on leidnud. Käsitöötunnid on tihti juhuslikult ja kõrvalise õppeainena antud õpetajatele, kes on üldse vajanud tunde kas oma tundide normi täiendamiseks või muidu lihtsalt väikeseks sissetulekuks. Niisugustel õpetajatel on arusaamine käsitöö-õpetuse tähtsusest väga puudulik ja sellepärast on ka õpetus

tagajärgedeta olnud. Õpilased on teinud oma arusaamise ja maitse järele seda, mis nad on osanud, ja koolist ellu astudes on nende käsitöö-oskus väga puudulik. Halva õpetuse tagajärjel vaatavad tütarlapsed käsitöö kui ühe igavama ja vähetarviliku asja pääle oma elus.

Viimastel aastatel on hakatud vaatama käsitöö-õpetuse pääle juba teisest küljest. On tutvunetud väljamaa oludega, misjuures Eestis on iseäranis Saksamaad eeskujuks võetud. Asjaolusid sääl uurides leiame, et käsitöö-õpetaja kõigepäält ise peab aru saama käsitöö-õpetuse tähtsusest ja otstarbest ja et temal peab olema täieline vastav haridus. Mekaaniline, kopeeriv töö peab tõstetama mõtlevaks tööks, sest ka käsitöö-õpetuses on maksvad üldised õpetusseadused. Koolikäsitööga peab antama õpilastele niipalju, et nendel on oskus kõikides harilikudes naiskäsitöodes ja et nad ka pääle kooli võivad iseseisvalt areneda. Teiselt poolt peab pidama silmas seda, et tuleb kasvatada õpilastes huvi töö vastu ja äratada nendes selle vastu armastust ja arusaamist. Käsitööga toodagu kasvatusel abiks lapse kõige tugevam tahtmine, tegutsemishimu, millega nii kerge on arendada teadmisjanu. Samuti on kõlbliselt kasvatav mõju kõige suurem niisugustel töödel, mis on ühenduses lapse enese mõtteilmaga.

Pääle selle on Saksamaal viimasel ajal tekkinud uus vool, mis kriipsutab alla käsitöö-õpetuse juures käte ja silma harjutamist. Käsi peab omandama painduvuse ja oskuse tarvitada tööriistu võimalikult mitmekesiselt ja silm peab harjuma nägema ilu ja kokkukõla väga mitmekesiste tööde juures. Sellepärast õpetatakse koolides pääle naiskäsitöö: papptööd, laastutööd, vitstööd, plekktööd j.n.e.

Nii on käsitöö-õpetusele leitud kaks pääotstarvet:

- 1) töö-oskuse omandamine elu jaoks,
- 2) käte ja silma harjutamine.

Mõlemad voolud püüavad ühtlasi arendada õpilases ilutunnet ja maitset ning harjutada süstemaatilise tööga lapse loogilist mõtlemist.

Et käsitöö-õpetuse otstarve on nii mitmekesine, tunde koolis töö jaoks aga nii vähe, siis peatame eraldi igauhe

juures neist ja katsume leida, mis neist otstarvetest oleks kõige tähtsam koolides silmas pidada, et luua nõudeid rahuldava käsitöö-õpetuse.

Kui leitakse, et töö-õpetuse pääotstarve on käte ja silma harjutamine ja arvatakse selle otstarbe kättesaamiseks mitte jätkuvat naiskäsitööst, vaid sellele lisaks tuuakse kooli veel savi-, papp-, vits-, laast-, paber-, plekk-, isegi raudtööd, siis langeb väike arv käsitöötundidest igaühe osa peale. Õpilane saab siin küll mitmekesiselt harjutada oma kätt ja silma, kuid selle juures kannatab käsitööõpetuse otstarbeist esimene, nimelt oskuse omandamine praktilise elu jaoks. Sel viisil käsitööd õppinud oskab tütarlaps küll oma käsi ühe ja teise tööriista juures tarvitada, temal on oskus teha papist karbikesi, laastust korvikesi, temal on lisaks teadmine, kuidas sünnib vitsadest korv, aga tihti juba selleks tööks niisama kui raud-, puu- ja plekktööks ei ole tema kätes vastavat jõudu, ja töö ei lähe edasi. Hiljem elus on temal ainult harva tarvidus sarnaste asjade järele ja nende üksikute juhtumiste jaoks ei ole temal võimalik muretseda vastavaid tööriistu. Ametioskust ei suuda ta ka omandada nii lühikese tööajaga. Niisugusel korral on ta saanud teha riide- ja lõngatöid ainult mõnes tunnis aastas, seejuures aga tundnud oma loomulikud anded ja huvi just siin kõige enam kodus olevat. Vaadeldes üldse seda tööd, mis ootab naist elus, ja tahtes teda selleks ette valmistada, on temale palju tähtsamat õpetada kui pappkarpide ja vitstööde tegemise oskust. Ja teiselt poolt juba naiskäsitööga üksinda võime kasvatada tütarlapses väga hästi mitmekesiseid oskusi, arendada tema silma nägema tähipäälsust ja mõõtude suhteid. Eelnimetatud teiste tööde kasu selles suhtes on nii palju vähem kui see kaotus, mille nende tõttu saab naiskäsitöö, mis kasvatab naist ühtlasi ka praktilise elu jaoks. Teine on asi üldise käsitööga kutsekoolides, poisslaste koolides ja algkooli alamates klassides. Kutsekoolides on need tööd kohased aja rohkuse tõttu ametioskuse omandamiseks. Poistele õpetatagu nende kaudu armastust töö vastu, arendatagu arusaamist ilust, korrast ja vormide kokkukõlast, niisama mõõtude suhteist. Väikestele õpilastele algkoolis on papp-, paber- ja laasttööd päris kenad ja

kohased esimesteks tööharjutusteks, kuna riide ja lõngatööd on nende jaoks veel väga rasked. Aga meie ei tohi sääljuures unustada, et ilma sihikindla õppemetoodita meie ainult tööalade rohkusega veel käsitöö olusid koolides parandada ei saa.

Naiskäsitöö kooliõppeainena ei tohi jääda ainult oskuse omandamiseks elu jaoks, vaid sellest peab moodustuma aine, mis rikastab hinge, arendab ilutunnet ja maitset. Aegade algusest on ema õpetanud tütrele kõike tarvilikku, on pidanud silmas oskust, aga unustanud tihti sääljuures kasvatada naise hinge avanema ilule, korrale, puhtusele, looma vorme, tarvitama iluotsivat silma rahuldavaid värve. Paljud naised oskavad õmmelda, aga kas nad suudavad seda teha maitsega ja luua iseseisvalt uut? Sellepärast peame käsitöötundides õige arusaamisega kõige vähemaidki asju kritiseerima peame leidma nende hääd ja halvad küljed ja valima tööd nii, et nad kasvatavad tegija iseloomu.

Ühegi muu aine õpetajal ei ole kergem pääseda õpilastele ligemale, kui käsitöö-õpetajal. Pääle teoreetilisi tunde järgneb ikka saadud teadmiste harjutamine praktilises töös. Kui väiksed käed töötavad, klassis vaikus valitseb, võib õpetaja nii mõnegi lille noortesse hingesse istutada. Siis liigub ta laste keskel klassis, — üks õpilastest annab temale tõuke rääkida korrast koolis ja siis kodus — teine annab põhjust seletada, kuidas naine oma välimusega, oma ümbrusega väljendab oma iseloomu ja kui tähtis on juba ligimese silmale, et meie nii palju kui võimalik kaasa aitaksime, et inimesed harjuksid nägema ilu ja kokkukõla ja et see silmaga omandatud harmoonia on osa meie hinge varandusest, mis meid aitab elus püüda ilusat, ülevat, võitlemisväärilist.

Tütarlapsed saagu aru, et naise käsi on see, mis parandab elus kõige selle, mis võitlus, igapäevne töö ja tarvitus purustavad. Naise käsi peab väsimata katma õnnetuste ja ootamata juhtumiste jälgi, mis silmale valusad, olgu nad riides ehk mujal meie ümbruses. Tema mõte olgu painduv leidma õige tee iga asja parandamiseks ja silm lahti seda igal pool nägema. Niisugune silm ei tohi korratusega harjuda. Äratagu see töö naises

ohvrimeelsuse. Armastusega tarvitagu ta oma aega teiste aitamiseks, nähku kaugemale neist räbalaist, mis on tihti tema käte vahel. Ega sellest ei ole veel küllalt, et ta oskab paigata ja parandada, et ta oskab seda häämeelega teha. Temal peab olema oskust ja tahtmist luua juurde ka uut, tema peab saama aru, mis tähendab see, et naine oma kätega riietab enese. Kui suur aastapalk koguneb sellest, et ta ei tarvita õmblejat ja kui tähtis on ainelise kasu kõrval see, et tema silm oma töö juures harjub rohkem nägema kokkukõla riiete ja enese vahel, oskab enese ümbrusega tagasihoidlikult väljendada rahulikku, harmoonilist iseloomu.

Suuremal osal naistel on pääle enese riietamise veel kohused teiste vastu. Neil on kodu, mille välimus on nende hinge peegel. Niipea kui me avame ühe kodu ukSED, olgu see vaene ehk rikas, on meil näha, missugune on selle maja perenaise arusaamine ümbruse mõjust inimese pääle. Ilusa kodu loomiseks ei ole nii palju tarvis raha, ei uhkeid seinu, ei toredat mööblit, kui arendatud maitset, arusaamist ilust, puhtuse, korra ja korralikuse hindamist ja veel rohkem armastust kodu vastu. Kui naine koduloojana oma parema tahtmisega kõik teeb, et kodus viibijatele oleks see koht armas, täis kokkukõla ja rahu, kui ta püüab kasvatada noortes hingedes igatsust koduse ilu järele, siis teeb ta ilusat viljakat tööd kogu rahva tuleviku kasuks.

Sellest vaatepunktist välja minnes leiame, et naist peab juba koolis ette valmistama kodusele ja üldiselt praktilisele elule, olgu ta sääl üksinda või perekonnas. Seda silmas pidades tuleb käsitöötunde tarvitada ka paikamise, nõelumise, pesu, lihtsate kleitide ja kübarate valmistamise õpetamiseks. Siis muutub ka vanemate arusaamine oma laste koolikäsitööst, ja nad hakkavad rohkem materjali laste kätte usaldama, kui näevad, et lapsed käsitöötundides õpivad tõesti mõistlikku ja tarvilikku.

Õppigu tütarlapsed veel armastama mustrites ja riietes seda, mis on rahvuslikku, kodust, ja omapärast. Hinnaku nad õieti seda ilusat vana Eesti tikandust, milles harvad rahvad võivad Eestiga võistelda.

Üldse on tungivalt tarvilik, et tütarlapsed saavad sihikindla õpetuse naiskäsitöodes; antagu see neile suure hoolega ja ilusate mõtetega.

Et käsitöö-õpetust Eestis sarnaselt korraldada, on tarvilik veel laiem arusaamine selle tähtsusest ja õpetajate sellekohane ettevalmistus. Käsitöö-õpetajate seminari puudusel on viimast väga raske saavutada. Sellepärast tahaksin selle väikse käsiraamatuga naiskäsitöö-õpetajatele nende enese poolt avaldatud soovi pääle, abiks olla. Käsitööteooriat olen käesolevas raamatus võimalikult lühidalt käsitelnud sellepärast, et oletan raamatutarvitaja juba omavat üldise arusaamise käsitööst. Aga et nii mõnigi asi on õpetajatelgi raske edasi anda, ehk teine jälle võib ununeda, siis peab olema üks allikas, kust tarvituse järele abi võib otsida. Teiselt poolt jälle võivad seda käsiraamatut tarvitada ka õpilased*) et tundide kallist aega mitte raisata seletuste üleskirjutamisega.

Et sarnast raamatut Eestis praegu ei ole, siis annan selle vahest ehk rutatud töö alg- ja kesk-koolikäsitöö-programmi ulatuses välja.

Et käesoleva töö olen teinud, minule võõras keeles, on see toonud mulle palju raskusi. Nendest on mind aga preili H. Kasvandik lahkesti üle aidanud; palun saada siin selle eest avaldada oma kõige paremat tänu.

Tartus, 7. veebruaril 1924. a.

Elna Häkkinen.

*) Eriti seminaristid.

I osa.

I.

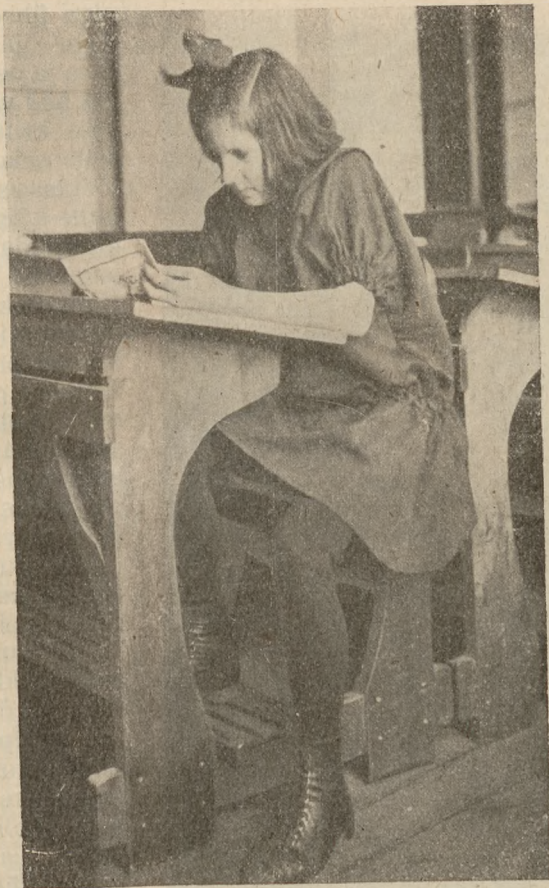
Käsitööruum ja ase töötades.

Eeskujulik käsitöö-õpetus vajab koolides erilist käsitööklassi, mille sisseseade läheb lahku hariliku klassiruumi omast. Et valgus hää oleks, peab käsitööklass asuma koolimaja lõunapoolsel küljel ja klassi ees- ja pahempoolses seinas peavad olema aknad. Töötamisest tulevalgel peaks võimalikult palju hoiduma ja kui see kuidagi korda ei lähe, peab hoolitsema selle eest, et tulevalgustus oleks hää, mitte väga kõrgel laes, vaid parajas kauguses ja heleduses, nii et see valgustaks tööd, tegemata valu silmadele.

Teine tähtis küsimus pääle valgustuse on käsitööklassi lauad ja toolid, kus õpilased töötades istuvad. Käsitöötegmine koolipinkides on suurem ülekohus õpilaste vastu ja tihti on mõne töö tegemine säääl täitsa võimata. Töö ei püsi vildakul laual, säääl ei ole kohta, kuhu õmmeldes töö kinnitada, ei ole ka õpilastel ruumi käte liigutusteks, küünarnukid puutuvad ikka laua külge, ei mahu tööd laua pääle laiali laotama jne. (Vaata pilti nr. 1.)

Käsitööklassi kuuluvad suured tasased lauad, nende taha lihtsad seljatoega toolid. Lauas on kast, ja selles õmbluspadi. See on hingedega kasti küljes kinni, me võime selle enese poole käänata ja pääle selle kasti pea-aegu kinni lükata. Sarnase padja külge kinnitame oma töö õmmeldes nõöpnõelaga. On töid, mida ei saa padja külge kinnitada, näituseks kui nad väga väiksed on. Siis kinnitame padja külge esiteks õmbluspaela ja paela

külge töö, ehk hoiame tööd käes nagu pildil nr. 2 on näha. Istudes on töötaja selg sirge, ainult pää paindub allapoole töö üle, kuna mõlemad jalad on laua all kõrvuti.

Pilt nr. 1. Halb ase õmmeldes.

Pääle laudade ja toolide kuuluvad käsitööklassi siseseseadesse veel suured kapid, kus alal hoitakse mustrid, õppeabinõud, valmis ja poolikud tööd. Tööde jaoks on

riiulitega kapid kohasemad, kuna muustritele on paremad madalad aga laiad kastid, milliseid palju olgu, igaüks oma eri sisuga.

Pilt nr. 2. Hää ase õmmeldes.

Klassi-tahvlid olgu ühed ruutudega ja teised ilma ja nende juures hää valik värvilisi kriite. Pääle selle seisab käsitööklassis jalg, mille külge võime kinnitada mitmesuguseid raame. Ühes on kaneevataoline riie, teises koetud pind, kolmandas paikamise õpetamiseks sellekohane õppeabinõu jne. Ühes ja samas raamis võib ka vahetada mitmesuguseid riideid tarbe järel. (V. pilti nr. 3.)

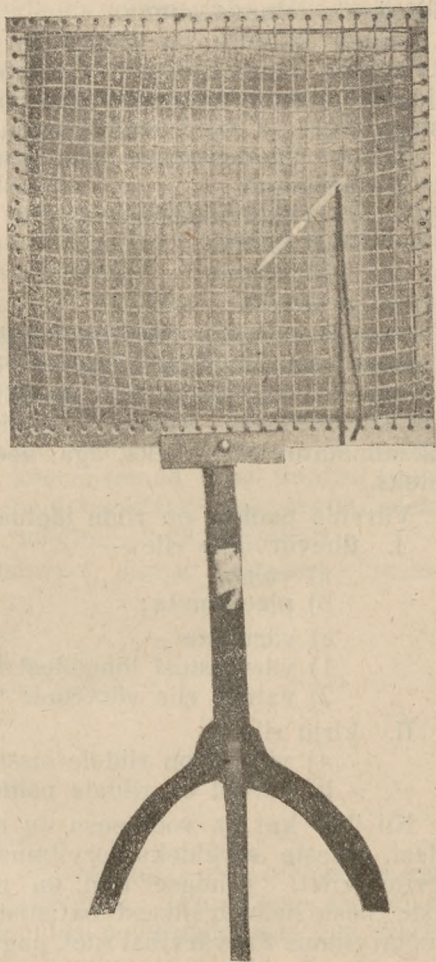
Töötamine nüüsguguses klassis on lõbu nii õpetajale kui ka õpilastele. Käsitöötund on vahelduseks ühetooliste koolitundide vahel, ja nüüsgugune hästiantud tund võib päris puhkuseks muududa.

II. Tööained ja tööriistad.

Iga töö juures tarvitame materjali, millest töö valmistame, ja tööriistu, millega tööd teeme. Enne kui õpilane hakkab töötama uue tööainega ehk tööriistaga, peab õpetaja temale selgeks tegema, missugused omadused teevad käesoleva materjali ja tööriista tarvitamiseks kõige kohasemaks. Materjaliks naiskäsitöös on riie ja lõng.

Riie

seisab koos lõngadest, mis kodus ehk vabrikus on kokku koetud. Mõlemates äärtes on riidel argnemata koetud ääred. Kududes on lõimelõngad telgedel pingul ja neid seome koelõngadega, järelikult venib riie rohkem koelõngade ja vähem lõimelõngade suunas. Samal põhjusel on riide kokkutõmbamine pääle pesu suurem lõimelõngade kui koelõngade suunas. Lõimelõngadeks

Pilt nr. 3. Käsitööraam.

valime harilikult tugevamad ja peenemad lõngad kui koelõngadeks. Valmis riides, ka väikestes lappides, leiame sellepärast kergesti lõime- ja koelõngade suuna. Vahe seisab ka veel selles, et lõimelõngad on tihedamad kui koelõngad, ja kui meie nõelaotsaga tõmbame pikuti riiet, jookseb nõel kergesti niidi järele, kuna aga põigiti tõmmates riie venib ja nõel kaotab kergesti oma täpselt niidi järele mineva suuna.

Enne kui riie on võetud tarvitusele, peab õpilasi tutvustama üldse riidega. Õpetaja võib tuua klassi ja näidata õpilastele mitmekesiseid riidelapikesi. Ühes õpilastega jagab ta need nende omaduste järele rühmadesse.

Esiteks pidades silmas riide ainet leiame, et riie võib olla neljasugune:

- 1) puuvillane riie,
- 2) linane "
- 3) villane "
- 4) siidi "

Puuvillast riiet tarvitame peaaesjalikult ihu-pesuks, ka suvel päälisriieteks. Linane riie on kõige kohasem voodipesuks, käterätikuteks, ninarätikuteks ja käsitöödeks kodu kaunistades. Villast- ja siidiriiet tarvitame ka viimaks nimetatud otstarbeks, aga, veel rohkem oma päälisriieteks.

Värvide poolest on riide jaotus järgmine:

I. ühevärviline riie —

- a) valge,
- b) pleekimata;
- c) värviline —
 - 1) värvilistest lõngadest kokkukoetud,
 - 2) valmis riie värvitud;

II. kirju riie —

- a) värvid on riidele sisse koetud,
- b) värvid on riidele pääle trükitud.

Nii ihu- kui ka voodipesu on meil harilikult valgest riidest, meeste särkideks tarvitame aga tihti triipudega värvilist riiet. Viimasel ajal on moeks valmistada ka naiste pesu helevärvilisest batistist ja siidist. Käsitöödeks tarvitame ühevärvilist riiet, nagu valget ja pleekimata riiet, ehk värvilist ripsi, siidi ja villast kalevit. Soome

ja Inglise puuvillariide nime all käiv riie on see, kus värvid on sisse koetud, moodustades riidesse jooned ehk ruudud. Kui sarnasest riidest tõmbame välja ühe niidi, on see tervelt ühevärviline, kui aga kirju musliiniga ja sitsiriietega sedasama teeme, on väljatõmmatud niit kirju. Sellest näeme, et viimaksnimetatud riidele on värvid päale trükitud.

Riide koed silmas pidades leiame jälle mitmesuguseid riidenimetusi, nagu:

- 1) labane riie
- 2) toimne „
- 3) drell
 - a) jooneline
 - b) ruuduline

ja veel palju teisi, mis praegu vähema tähtsusega. Need nimetused antakse riidele selle järele, kuidas lõimelõngad ja koelõngad üksteisest mööduvad.

Labane riie on kõige harilikum. Seda koetakse kodus pesu jaoks, ning seda ostame kauplusest samaks otstarbeks. Kirju puuvilla-riie, musliin jne. on ka labase riidekoega. Valget toimset riiet tarvitame ka pesuks pihikuteks, aluspüksteks, vahest ka voodipesuks. Villane riie on tihti toimne, nagu cheviot, cabardin ja mõned muud. Atlas ja teised keerulisemad koed tulevad harva ette koolikäsitöös, sest neid tarvitame söögi-laudlinadeks, salv- ja käterätikuteks, mööbli- ja vaibariieteks.

Riide tarvituse otstarvet silmas pidades võiksime saada järgmised liigid:

I. Ihupesuriie on:

- poollinane pleegitud,
- „ pleekimata,
- madapolam,
- nansuk,
- pesubatist,
- pesusiid,
- toimne pesuriie.

II. Voodipesuriie on eriti laia, oma otstarbele vastavalt, kas linast või puuvillast. (Puuvillase asemel on tarvitusel kauplustes nimetus poollinane, mis aga riidele ei vasta).

III. Kleidiriided on:

puuvillased: Soome puuvilla-riie,
Inglise " "
sits;
voile
villased: musliin,
cheviot,
kalev;
siidist: pesusiid,
atlas,
taft,
crêpe de chine.

Sarnaseid riide nimetusi on veel palju, sünnib ikka uusi juurde ja vanu kaob vähehaaval ära, sest praegune tööstus teeb suuri edusamme uut juurde luues ja vana kõrvale tõrjudes.

Riide parema ja pahema poole leidmine teeb ka vahest raskusi ja nimelt sarnase riide juures, kus värv ehk kude seda välja ei anna. Toimisel riidel leiame sarnasel juhtumisel parema poole järgmiselt: asetame riide enese ette nii, et vaatame seda pikuti, lõimelõngade suunas, kui nüüd riide toim jookseb meist üles paremat kätt, on meil riide parem pool pääl, vastasel korral jälle pahem pool. Mõne teise riide juures paremat poolt otsides võime äärmisel juhtumisel vaadata ainult riide pinda vastu valget ja siledam pool on siis parem pool, karvasem aga — pahem.

Seletatagu veel selle juures õpilastele, kuidas riiet peab ostma otstarbe kohaselt ja õpetatagu neid hindama, ning rohkem tarvitama hääd riiet, sest ta on mitu korda vastupidavam kui halb.

Lõng.

Nagu riie, on ka lõng väga mitmesugune oma aine ja otstarbe poolest. Sellepärast on jällegi tingimata tarvilik, et õpilased saavad juba enne töö algust üldise pildi lõngadest: kõige kergem on see õpetajal anda ühes lõngade näitamisega.

Aine poolest võime lõngad jagada nelja rühma:

- 1) puuvillased lõngad,
- 2) linased "

3) villased lõngad,

4) siidi „

Puuvilla lõngade rühma kuulub kõigepäält rullniit, mida tarvitame riideid kokku õmmeldes nii käsitsi kui ka masinaga. Seda leidub kõiksugu värvides ja selle tugevus on numbrite järelle 10—250-ni, nii et nr. 10 on kõige jämedam. Hariliku õmblemise juures tarvitame numbraid 50—100. Väga peenikese pesu juures tarvitame ka niiti number 120 ja peenelt pilutades 200. Nööpaukude tegemiseks ja krookimise lõngaks võib ka 40 numbrilisi tarvitada.

Õmblusniidi jämeduse valime ikka riide jämeduse ja õmbluse järelle. Näituseks ei ole särgi alumise ääre palistuses niidi tugevus nii tähtis kui see on aluspihiku külgedele kokkuõmblemisel. Kõige parem niit on meil praegu Coats niit, mille nimetus rulli pääl. Hää õmblusniidi omadused on: hästi keerd (mitte aga jällegi üleliia), ühetasaselt jäme ja sõlmedeta.

Märkimise ja brodeerimise jaoks on olemas eri lõng väikestes vihikutes ja nimetame teda tarvituse järelle märk- ehk brodeerniit. Seda on ka paljudes värvides, millest punane ja valge kõige harilikumad. Kõige parem ja ilusam nendest on tehasmärgiga DMC, see tähendab Dollfus, Mieg & C-ie vabrikust Prantsusmaalt. Nende numbrid on 3—200, millest koolikäsitöös tarvitatakse 10—100.

Heegelduse (niplamise) jaoks on olemas ka eriline valge niit, see on kerades ja õige keerd. Selle numbrid on 1—100. Hää heegelduslõnga omadused on samad kui rullniidilgi ja kõige paremad leiame jälle DMC märgi all. Pääle hariliku heegelduslõnga, millest pitsid valmistame, on veel jämedamat puuvilla-lõnga, millest valmistame voodivaipu, laste aluspihikuid, võrke jne. Viimaks nimetatud otstarbeks, niisama kui ka sõlmimis- ja punumistööde jaoks, on kohane macramé lõng saadaval numbrites 10, 20 ja 30.

Ilutikanduses tarvitame veel mouliné ja pärl-lõngu, milledest kõige paremad on jälle DMC märgiga. Pärl-lõngadest tarvitame numbraid 1, 3, 5, 8, 10 ja 12, mouliné lõngadest 16 ja 25.

Linast lõnga, nii valget kui ka värvilist, tarvitame ilutikanduses. Neid on saada Soomest ja Prantsusmaalt, aga Prantsuse lõng DMC märgi all on värvikindlam ja ilusam.

Villane lõng on mitmesugune. Seda on kodust, mis valmistatakse koduse käsitöö jaoks lambavilladest, jämedamat ja peenemat tarvituse järele ja nimetatakse seda ühe-, kahe- ja kolmekordseks, ehk korrutatud lõngaks. Väljamaa villast lõnga tarvitatakse ka palju. Jäme, tugev ja õige keerd on Norra lõng. Pehme, jäme, aga vastupidamatu on Zephyr nimeline Saksa lõng eredates värvides. On olemas veel cobelein ja sportlõngad, mõlemad eelmistest peenemad ja õige hää. Varrastega ehk masinaga kudumiseks valime tugevama ja vähem keerd lõnga, kuna aga heegeldamiseks on kõige kohasem cobelein lõng, mis on peenike ja hästi keerd.

Siidi lõnga tarvitame ilutikanduseks. Seda on saada väikestes vihikutes ja seda on kahesugust. Peenemat nendest nimetame filo flosse'iks, jämedam käib flosse siidi nime all. On olemas veel n. n. kunsti siidi ehk klaassiidi, mida Saksamaal puust valmistatakse, aga selle tarvitamine ei ole sugugi soovitatav võimatu halva aine pärast. Kleitide ja päälisriiete juures tarvitame veel õmblussiidi ja nõõpaugusiidi.

Tööriistad naiskäsitöös on: nõelad, vardad, käärid, sõrmkübar, sentimeeter mõõt, brodeerimispulk, kopeerimisratas ja õmblusmasin.

Nõelad.

Õmblusnõel on oma otstarbe kohane siis, kui selle jämedus on valitud riide ja lõnga jämeduse järele. Hää nõel on pikk ja pikkamisi teravaks mineva otsaga. Silm ei tohi olla teravate äärtega, sest siis hõõrub ta niidi katki. Kõige paremad on praegu Leo Lammerzi õmblusnõelad kirjades, kus leiduvad numbrid 5—12. Neid on aga ka kahesuguseid: ühed lühikesed ja jämedad, teised pikad ja peenikesed. Viimased on naiskäsitöös paremad, kuna eelmisi tarvitavad rätsepad.

Sukanõel on jämedam ja pikem kui õmblusnõel ja ta silm on ka selle tõttu suurem, nii et tast läheb läbi igasugune villane lõng.

Kanevaanõel on muidu sukanõela sarnane, vahe seisab ainult selles, et kanevaanõela ots on tõmp, mis kergendab õmblemist kanevaariidel.

Nööpnõela teeb tarvitamiseks kohaseks terav ots ja peensus. Harilikult on klaasnupudega nööpnõelad kõige paremad, sest need ei tee riidet katki ega jäta ka suurt auku riidesse.

Heegeldusnõel võib olla mitmesugusest materjalist. Pitside jaoks tehakse see terasest, nagu ka kõik eelnimetatud nõelad, aga villase ja jämedama puuvillalõnga jaoks võib see olla ka puust, luust, tselluloosist ja viimasel ajal ka alumiiniumist. Heegeldusnõelalt nõuame et nõela otsas see sügavus, kuhu lõng heegeldades vajub, oleks paraja suurusega. Niit peab säält sama kergesti välja libisema, kui see sinna sisse läheb. Teiseks ei tohi selle sügavuseääred teravad olla, siis teevad nad kergesti niidi katki. Terasnõelade numbrid on 1—12. Tunisi heegelduse jaoks valime pikema varrega nõela kui muidu.

Vardad

valmistatakse samast [materjalist, millest heegeldusnõeladki. Nende jämedus on väga mitmekesine ja need valime samuti lõnga ja töö kohaselt. Terasvarraste numbrid on 0—10. Tahtes teada, kui jämedad vardad me peame ostma määratud lõnga jaoks, pistame vardaga kord paberist läbi; ja kui lõng samast august läbi tõmmatud täidab selle, on vardad sellele lõngale parajad. Hääd vardad on üsna otsast natuke peenemad, aga mitte teravad ja üldse hästi siledad. Kahe vardaga edasi-tagasi kududes võivad varrastel teistes otsades ka nupud olla, et silmused, kui neid väga palju varda pääl on, mitte maha ei kukuks. Harilikult koome viie vardaga, näit. sukki ja kindaid. Vardaid võib aga töö järele ka rohkem ja vähem olla.

Käärid

on väga tähtis abinõu käsitöös. Nende hääduusest ripub ära nii mõnigi asi. Esiteks peavad käärid olema teravad, teiseks kerged lahti teha ja kinni panna. Riide lõikamiseks tarvitame pikkade otsadega kääre, kuna brodeerimise, ilutikanduse ja üldse peenemate tööde juures on väiksed käärid kohasemad. Suurtel kääridel on harilikult üks pool kitsam kui teine. Riidet lõigates hoiame kitsa poole allapool ja kunagi ei pigista kääriotsi tervel pikkusel kokku, vaid jätame nad ikka natuke lahti. Selle tõttu saame täitsa otse lõigatud ääre.

Sõrmkübar

katab õmmeldes meie parema käe keskmise sõrme otsa, et see mitte viga ei saaks, kui sellega nõela riidest läbi lükkame. Sõrmkübaraid valmistatakse hõbedast, rauast, alumiiniumist, tselluloosist ja vasest. Viimaksnimetatud värvivad sõrme, alumiiniumist ja tselluloosist valmistatud sõrmkübarad lähevad kergesti katki; sellepärast on rauast ja hõbedast sõrmkübarad kõige paremad.

Sentimeetermõõt

tuleb tarvitusele mõõtu võttes ja lõikeid joonistades. Harilikult on see vahariidest ja 150 sm. pikk. Häast õhukesest papist tehtud 50 sm. pikkused mõõdud on vähemate tööde juures veelgi paremad tarvitada.

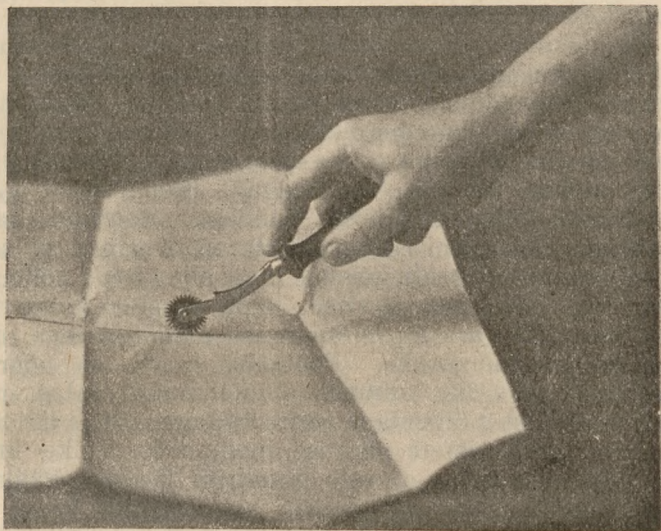
Brodeerimispuhk

on valmistatud puust, luust, rauast ja hõbedast, ja kõiki võib sama hästi tarvitada Inglise broderii ja nõõbitegemise juures, kui nad ainult on siledad ja lähevad pikkamisi teravaks.

Kopeerimisratas

on väike tööriist, mis kergendab lõigete joonistamist ja riide ääre lõikamist teise samasuguse järele. Kui tahame näituseks lõike ääri riide pääle jäljendada, ehk riide äärt sarnaseks moodustada, lükkame üle säält kopeerimisrataga, ratast kõvasti riide vastu vajutades. Nii jäävad riid-

desse ehk paberile väikestest augukestest koosseisvad jooned. Pehme villase riide juures ei ole kopeerimisratta tarvita-
misest kasu, sest sinna ei jäta see augukesi sisse.

Pilt nr. 4. Kopeerimisratas.

Õmblusmasin

on käsitööriistadest kõige keerulisem. Selle tarvitamine nõuab õmblejalt suurt hoolsust ja täpipäälsust. Hääd ehk halb ümberkäimine õmblusmasinaga tasub kohe kätte selle tarvitajale. Kui meie oma masinat hästi hoiame, võime temaga aastakümneid kõige paremini õmmelda; kuna jälle hooletu ja lohakas tarvitamisviis masina üsna lühikese ajajooksul ära rikub ja meid töö juures lõpmata palju tülitab. Vaadeldes kõrvalt, kuidas naised ümber käivad oma masinatega, tekib tihti nii mõnigi arvamine nende iseloomu kohta.

Enne kui laseme oma õpilastel masinaga õmmelda, tutvustame neid masina osadega, selgitame nendele pooli-

mise, niitide asetamise, pistete seadmise, masina puhastamise ja määrimise ja alles lõpuks sellega õmblemise.

Et Eestis on väga mitmet süsteemi masinaid ja neid ostes seletatakse juba ostjale masina tarvitamisviis, möödun sellest siin ruumi kokkuhoidmise mõttes ja puudutan ainult üldiseid pääjooni.

Õmblusmasinaid on kahesuguseid, jalg- ja käsimasinaid. Jalgmasinat ajame ümber jalgadega sõkkudes, kusjuures mõlemad jalad on all astmel kõrvuti. Käimapanemise algame ja lõpetame pikkamisi. Sõkkumisega ajame käima masina all oleva suure ratta, mis on rihmaga ühendatud masina ülemise hoorattaga. Käsimasinat ajame ümber ratta külge kinnitatud vändast. Hoortas paneb käima masina seesmisel osal, mis on õrnemad ja sellepärast paigutatud osalt masina laua alla, osalt selle pääl oleva nurgelise raudtoru sisse, mida masina käevarreks nimetame. Käevars lõpeb laperguse metall-platega, mida nimetame masina otsaks. Poolimise tarvis on hooratta ligiduses teine väike kummiga ületõmmatud ratas, mille saame vedru abil ühendada suure rattaga. Selle ligiduses on masinalauas pistete pikkuse seadmiseks väike kruvi, mida liigutame lauas olevate numbrite järele. Päälmise lõnga kinnitamiseks on olemas samasugune kruvi kas masina otsas üleval ehk õmbleja pool oleval küljel. Nii päälmise kui ka alumise niidi peab asetama hoolsasti, alati pannes tähele masina süsteemi, muidu saab õmblus inetu ja tihti ka masin rikutud. Süstikuid, kuhu pooli paneme, on kahesuguseid, pikergusi ja ümmargusi. On veel masinaid, kus ümmarguse pooli paneme masinasse ilma süstikuta. Masina jalga võime üles tõsta ja alla lasta, nii et õmmeldes hoiame sellega tööd õigel kohal. — Masinanõel läheb jalas olevast praost ja selle kohal masinalauas olevast väikesest ümmargusest august läbi, viib päälmise niidi süstiku ehk pooli ümber nii et alumine niit läheb selle päält üle, millest moodustuvadki masina-tikkpisted. Masinanõelte numbrid on peenemast jämedamani järgmised: 0, B, $\frac{1}{2}$, 1, 2, 3, 4 ja 5. Pere-konna masinatel tarvitame numbreid $\frac{1}{2}$ ja 1, millele vastavad rullniidi numbrid 80—60. Nõelte 0 ja B on kohased niidi numbrid 120 ja 100. Alumine lõng masinas võib natuke peenem olla kui päälmine. Nii niidi kui

ka nõelad valime ikka töö ja riide kohaselt, aga mida peenemad nad on, seda ilusamad saavad pisted. Õmbluse lõppedes tööd ära võttes vaatame, et meie päälmise niidiga mitte katki ei tõмба nõela. Jala vastas on masina lauas väike hammastega pind, mis õmmeldes liigub ja riidet edasi nihutab. See oi tohi sugugi viltu olla, muidu kisub ta ka töö viltu.

Õmmeldes korjub masina osadesse riidest ja lõngast tolmu, mis tungib osade vahele, takistab tööd ja rikub masinat. Sarnase tolmu kui ka vana musta õli peame masinast tihti ära puhastama. Alles päälle puhastamise võime valada uut õli masinasse. Selle laseme esiteks masina pääl olevatest aukudest sisse, pärast masina otsaplate ja laua all ka seestpoolt määrides. Iseäranis tähtsad on need osad, mis õmmeldes teine-teist hõõruvad. Kui koolimasinad suveks kõrvale pannakse, on roostetamise vastu hää määrida neid petrooleumiga.

Masina, niisama kui kõigi meie asjade hää hoidmise päälle peame panema palju rõhku. Sellega hoiame kokku oma varandust ja kõrvaldame palju tüli ja pahandust.

III.

Lõikamine.

Kui tahetakse käsitöötunnis uut tööd õmblema hakata, siis tuleb kõige enne anda õpilastele selge pilt tehtavast tööst — selle vormidest, suurusest, mõõtude suhteist ja kõigist omadustest. Kõige kergem on see õpetajale, kui temal on klassile näidata sarnane valmis töö, ja veel parem, kui temal on säälsamas kõrval võrdluseks mõni teine sarnane töö. Niimoodi vaadeldes, võrreldes, otsides ühtlusi ja erinevusi, vahel ka mõõtes, selgub õpilastele tehtava asja kuju.

On see täitsa selge, võetakse vastavad mõõdud isikust ehk asjast, mille jaoks tahetakse valmistada töö. Siis alles järgneb töö lõikamine.

Lõikamine on kõige kergem sel juhtumisel, kui valmis tööd vaadeldes on selgunud, et kõik selle piirjooned on niidi järele otse lõigatavad. Saadud mõõtude järele, vastavais suhteis valmis tööga, mõõdame riide pääl kõik osad ja märgime pikkused ja laiused nõõpnõeltega. Nüüd ühendame märgitud punktid riidel niidi järele joontega. Seda võime teha mitmet moodi. Kanevaa riidel ei olegi tarvis eri jooni, sest lõngad on siin nii harvalt üksteise kõrval, et võime kergesti silmaga neid jälgida ja kohe lõigata. Tihedamal riidel aga tõmbame märgitud punktist teiseni ühe lõnga välja; ehk kui on õhukene puuvillarii, lõikame sisse paar sentimeetrit märgitud kohas ja käristame järsku riide katki. Selle juures peab tähele panema, et koetud ääri, kus on tugevamad niidid ei tohi kunagi käristada, vaid need peab ikka kääridega läbi lõikama. Sarnaselt riiet lõhki käristades venib ikkaäär ja põigiti riiet veel rohkem kui pikuti, sest koelõngad annavad rohkem järele. Tugevamat riiet ei tohi meie niiviisi rebida, vaid tõmbame sääli riidest ühe lõnga välja. Vahest võtab niidi väljatõmbamine aga palju aega, ja väga peenikeses koes on see võrdlemisi raske. Sellepärast tarvitame veel kolmandat viisi, et riiet niidi järele lõigata, nimelt tõmbame nõelaotsaga joone riidesse. Selleks peab tarvitama tugevat nõõp- ehk sukanõela. Riie on meil siledal laual, nõela otsa asetame riidele sinna kohta, kus peab niidi järele olev joon algama. Siis tõstame pahema käega nõela tagant riide üles ja tõmbame seda aegamööda otse suunas nõela alt ära. Nõelaots jätab niiviisi riidesse jälje. Ühtlasi peame hoolsasti valvama, et nõelaots püsiks kogu tõmbamisaja samade riidelõngade vahel ja ettevaatlikud olema, et riiet selle joonega katki ei tõmba, mis võib juhtuda kergesti.

Valmis tööd tähele pannes võib selguda, et need osad, millest töö koos seisab, ei ole mitte otse niidi järele äärtega, vaid on vilturiidest või kaared. Kui vormid muidu lihtsad on, siis märgime jälle osade mõõdud riidel nõõpnõeltega ära ja tõmbame siis joonelaua abil kääriotsadega otse jooned. Värvilise riide juures võime tarvitada valget kriiti, mis pühkides jälle ära kaob. Kaared tõmbame vabalt käega, aga mitte kunagi pliatsi abil, mis riide võib ära määrada.

Tihti tuleb ette, et meie ei tohi ja oska otsekohe riidest väljalõigata, vaid teeme enne paberist lõike ja alles kui näeme, et see on õnnestanud, paneme paberilõike riidele, kinnitame selle nõõpnõeltega ja lõikame välja sellejärele. Veel raskematel juhtumistel joonistame paberile esiteks abijooned ja siis mõõdame säääl osad antud mõõtude ja seletuste järele, see tähendab: joonistame lõiked. On olemas lõigete joonistamise kohta eriraamat pr. A. Varma poolt eestikeelde toimetatud. Selles on aga mõned asjad liig rasked läbi viia kooli alamates klassides, sellepärast olen oma raamatu lõpul proovitundides mõne kergema lõigete joonistamisviisi seletanud. (Vaata proovitunnid I ja II.)

Kui lõiked on valmis joonistatud, lõikame nad joonte järele paberist välja. Siis paigutame nad kahekordsele riidele, sest lõigetel joonistame harilikult ainult ühe poole, kuna teine on sümmeetriline sellega. Tükid lõikame riidest välja $\frac{1}{2}$, 1 sm. ehk veel kaugemalt lõike äärest vastavate õmbluste järele, sest lõiked joonistame ilma õmblusjagudeta.

Lõiget riidele paigutades katsume võimalikult kokku hoida riiet. Lõikame välja nii, et lapikesi jääb järele võimalikult vähe ja kui neid jääb, siis olgu nad suuremad aga nende arv väike. Suurtest lappidest saame ikka midagi teha, kuna väikseid on raske ära kasutada.

Riiet kahekorra pannes peame tähele panema, et riide ääred langeksid täpselt üksteise pääle. Võib aga juhtuda, et riie on vildak. Kui ühed ääred kokku saame, jäävad teised lahku, olgugi et nad on niidi järele. Siis peame riiet venitama risti üle riidelõngade suuna, aga mitte mingil tingimisel kuskilt äärest ära lõikama, sest see oleks võltsimine, mis pääle pesu ennast välja annaks kortsudena ja kiskumisena õmbluste ligiduses.

Koetud äärtest lõikame 3—4 lõnga ära, sest nad on jämedamad kui teised, tihti ka äär inetu; pesemise järele võiks ta kiskuma hakata.

IV.

Õmblemine.

Enne, kui midagi õmblema hakkame, peame õmmeldava asja riidest välja lõikama. Aga enne, kui hakkame väljalõigatud riidetükke kokku õmblema, peame teadma, kuidas, missuguste õmblustega ja missuguseid pisteid tarvitades neid õmmelda tuleb. Sellepärast õpetatagu ka koolis kohe alamates klassides esimesena õmblustööna pisteharjutusi.

I. Pisted.

Pistete õpetamise pääle pandagu palju rõhku, sest nii kaua kui naine üldse käsitööd teeb, nii kaua on tal tarvis pistete õmblemise oskust. On temal täitsa selge pilt pistete moodustumisest, lõnga käigust nendes, käeliigutustest neid õmmeldes, siis on temal ka edaspidi pääle kooli lõpetamist võimalus iseseisvalt edeneda ja tundmatust valmis tööst ka selle tehnika üles leida. Pistete õmblemise oskusel on käsitöö alal sama tähtsus kui koolil üldse elus. Mõlemad loovad üldise põhja, mille pääle ehitatakse kõik muu ja ilma milleta on võistlus elus ainult harvadele võimalik.

Kui meie õmmeldes pistame nõela kord riidest sisse ja teine kord välja, moodustub nende kohtade vahele piste. Kohta, kus pistame nõela riidesse, nimetame sissepistmiskohaks; kohta aga, kus tõmbame välja nõela riidest, nimetame väljapistmiskohaks. Kui neid on rohkem kindlas järjekorras, siis moodustavad nad pisterea, milles näeme pistete pikkuse ja nende vahede suuruse.

Tarvituse järele jagatakse pisted kahte päärühma: tarvilikud ja kaunistavad. Eelmiste hulka kuulusid pisted, mida me tarvitame riideid kokku õmmeldes, siis näituseks: eespiste, tikkpiste, järelpiste, palistus-piste, üleloomispiste ja nõõpaugupiste; kuna aia-, põlvik-, sämp-, side-, madalpiste ja paljud teised kuulusid kaunistavate hulka. Jaotus ei saa siiski absoluutne olla, sest et eelnimetatud tarvilikke pisteid võime vahest tarvitada kaunistamiseks ja ümberpöörduvalt.

Siin võtame läbi pisted kergemast raskemani, ühendades nende omadusi ja rühmitades neid nende õmblemisviisi järele.

Koolis klassitööna pisteid õpetades on tingimata tarvilik, et õppeabinõudeks oleksid raam, mille sees on jämedast nõõrist valmistatud kanevaa-riie ja jäme 20—30 sm. pikkune nõel, mille järel on jäme värviline lõng. Nende abil näitab õpetaja klassile pistete õmblemist.

Pisteharjutuseks on kõige kohasem materjal kanevaa-riie, sest selles on kerge lõngu lugeda, kui seda tarvis tuleb; päale selle veel värviline linane ehk pärl-lõng. Tööks võib valida iga õpetaja oma maitse järele kas väikse korvliina, kammitasku, käsitöökohti ehk midagi sarnast. Selles töös on pääasi tehnika. Aga et harjutuslappidest nii palju kui võimalik hoiduda, teeme väikseid tarvilikke asjakesi, mille vastu õpilastel on kohe teistsugune huvi kui harjutuslappide vastu, mille otstarbest nad ei suuda veel aru saada.

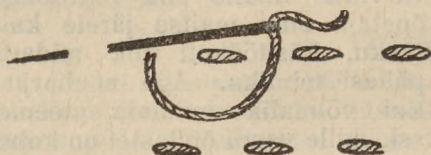
Niidi otsade kinnitamine on ka väga tähtis, kui meie tahame lastes käsitööga täpsust ja korda kasvatada. Sõlm on see harilik viis, millega näeme raskest algamisest õmmeldes kergesti mööda saadavat. Seda aga võime oma õpilastele lubada ainult siis, kui niit pärast, töö valminedes riidest välja tõmmatakse ja sõlm siis ka kaob. Nii teeme näituseks traageldades ja krookides. Teistel juhtumistel kinnitame niidi otsa palistuse ehk teiste õmbluste sisse, viies niidi otsa nõelaga lahtise ääre alla, ehk õmbluse lõpus, kus äär juba kinni on, pistes mitmekordsest riidest kord sisse ja välja, nii et niidi ots jääb riide sisse; säälsamas peame esimese ja viimase piste reas kahekordseks õmblema. Aga tihti peame ka pisterea algama, ilma et ligiduses oleks ühtegi õmblust, kuhu saaksime niidi otsa kinnitada. Siis teeme järgmiselt: pisterea alguses toome nõela niidiga riidest välja ja jätame pahemale poole paari nõela pikkuse niidiotsa, mille meie pärast kinnitame üle luues pahempoolseid pisteid.

Silmas pidades sisse- ja väljapistmiskohtasid ja nende suhteid üksteisega, võime jagada pisteid kolme rühma.

Pisted, millel sisse- ja väljapistmiskohad ühes reas.

Eespiste

on kõigist pistetest kõige lihtsam. Selle õmblemiskäik on väljastpoolt enese poole. Sisse- ja väljapistmiskohad on ühes reas, samade riidelõngade vahel. Eespisteid

Pilt nr. 5. Eespiste.

õmmeldes põimime lõnga riidesse harilikult sama palju riide lõngu nõela pääle võttes kui nõela alla jättes. Sellepärast on eespistete rea parem- ja pahem pool ühesugused.

Eespisteid tarvitame traageldades, krookides, ühendades õhukese riide ääri, nõeludes ja veel ilutikanduses. Et nende tarvitamine nii mitmesugune on, siis õmmeldakse pisteid ka mitmes suuruses. Tihti tuleb ka ette, et paremal pool on pisted pikemad kui pahemal pool; aga ka ümberpöörduvalt, kuidas töö nõuab.

Tikkpiste

õmblemise käik on sama kui eespistelgi. Parema poole pisted on väiksed ja ilma vahedeta üks teise kõrval, nii et nad tuletavad meelde masinaga tikitud õmblust, millest nad nimegi saanud. Tikkpisteid alates toome nõela riidest välja ühe piste kaugusel rea algkohast ja pistame ta sisse rea alguses; sellejuures juhime nõela otsa pisterea suunas enese poole, võtame kahe piste pikkuselt riidet nõelale ja siis tõmbame välja nõela niidiga. Nii on esimene tikkpiste valmis ning nõel

Pilt nr. 6. Tikkpiste.

järgmise piste jaoks välja tõmmatud. Teist pistet õmmeldes pistame nõela riidesse eelmise piste väljapistmiskohal, juhime jälle nõelaotsa enese poole pistereaga samas suunas ja võttes kahe piste pikkuselt riidet nõelale tõmbame nõela niidiga uuesti välja. Tikkpiste reas on siis eelmise piste väljapistmiskoht järgmise piste sissepistmiskohaks. Pahemal pool on pisted selletõttu kahekordsed. Kui meie neid hool- sasti õmbleme, jättes sissepistes pahemapoolse piste ikka nõelast parema käe poole, saame pahemale poole vars- piste rea.

Tikkpisteid tarvitame ühendavates õmblustes sarnas- tes kohtades, kus pisted nähtavale jäävad, sest nad on kõige ilusamad ja tugevamad tarvilikkudest pistetest. Nende iluduse pärast õmbleme nendega kinni ka palistused, värv- lid ja kandid siis, kui nad on riide paremal pool. Niisama tulevad nad tarvitusele märkides ja mõnikord ka ilutikan- duses. Näituseks on Eesti tanude ilustamises tarvitatud tikkpisteid.

Järelpiste

õmbleme muidu niisama kui tikkpiste, vahe seisab ainult selles, et parema poole pisted ei ole üksteise küljes, vaid on olemas piste suurune vahe eelmise piste väljapistmis- ja järgmise sissepistmiskoha vahel. Sellepärast võtame õmmeldes kolme piste pikkuselt riidet nõelale, kuna tikk- pistetel võtsime kahe piste võrra. Paremal pool on siis

pisted sama pikad kui vahed ja tuletavad meelde eespisteid.

Aga järelpistel on sis- sepistmiskoht välja- pistmiskoha järel, ku- na eespistereas oli enne sissepistmiskoht ja sellejärel väljapist- miskoht. Pahemalt

Pilt nr. 7. Järelpiste.

poolt vaadates on nende pistete vahe veel selgem. Järel- piste pahemal pool näeme ühtlasi joone pikkadest piste- test, mis tuletavad meelde varspisteid, aga järgnevad teineteisele nii et nad ühe kolmandiku oma pikkusest on

ühelikordsed, kuna varspisted tervelt kahekordsed olid. Kui meie järelpisteid, samuti ka tikkpisteid õmmeldes peame silmas ka pahemapoolsete pistete ilu, siis saame viimastes tagapisted.

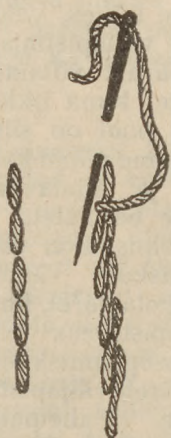
Järelpisted on harvemalt kui tikkpisted ja sellest järgneb, et nad on ka nõrgemad ja mitte nii ilusad. Neid tarvitamegi sellepärast ainult siisugustes kohtades, kus nad valmis töös nähtavale ei jää ja kus pistete tugevus ei ole iseäranis tähtis. Niisama tarvitame neid märkides pindade täitmiseks, kus nad pärast katame madalpistetega.

Liivapiste

moodustub järelpistest siis, kui ühe ja sama piste õmbleme 3—4 korda enne kui läheme üle järgmise piste juurde. Nõnda õmmeldud tuletavad nad meelde väikseid liivatükikesi, millest nad on oma nimegi saanud. Nendega täidame pindu märkides ja ilutikanduses.

Varspiste

õmblemise suund on vastupidine eelmiste pistete omale, seega siis enesest väljapoole. Esimene väljapistmiskoht on säääl, kus rida päälle hakkab. Ühe piste kaugusel sellest, samade riidelõngade vahel, pistame nõela sisse, suuname selle otsa enese poole ja võtame sisse- ja väljapistmiskohtade vahest poole nõelale. Siis tõmbame välja nõela niidiga, nii et nõela silmast tulev kahekordne niit jääb tõmmates nõelast paremale poole. Kui jäta- sime selle ikka nõelast pahema käe poole, keeraks niit ennast lahti. Teise varspiste õmbleme järgmiselt: poole piste kaugusel esimesest sissepistmiskohast pistame nõela uuesti sisse, suuname selle enese poole, tuleme välja eelmiste sissepistmiskohast, jättes niidi ikka nõelast paremale poole. Niisamuti õmmeldakse kõik järgmised pist- ted. Kui vaatame varspistete puhul riide pahematpoolt, leiame säält tikkpisted. Nende

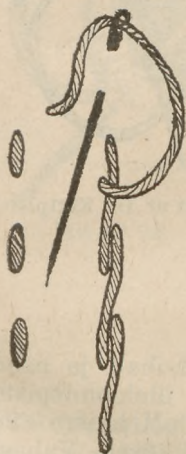
Pilt nr. 8. Varspiste.

kahe piste vahel on veel see ühtlus, et mõlematel on eel- mise piste sissepistmiskoht järgmisele väljapistmiskohaks.

Varspisteid õmbleme brodeerimise, märkimise ja ilutikanduse juures. Harilikult õmbleme nendega varred, vahest täidame ka pindasid, kus nad pikemad võivad olla kui eelnimetatud juhtumistel.

Tagapiste.

Tagapistega puutusime juba kokku vaadeldes järelpiste pahemat poolt, mis oli sarnane tagapistele. Selle õmblemisviis on aga peaaegu sama kui varspistel.

Pilt nr. 9. Tagapiste.

Vahe seisab ainult selles, et pisted on pikemad ja eelmise piste sissepistmiskoht ei ole järgmisele väljapistmiskohaks. Nende vahe on sama suur kui pahema poole piste, mille pikkus on üks kolmandik parema poole pistest. Tagapisteid õmmeldes võtame riidet nõelale ühe kolmandiku võrra piste pikkusest, jättes sama palju pistete vahele, sellepärast moodustuvad riide pahemale poole järelpisted. Et tagapisted on varspistetest pikemad ja vahedega, siis ei ole nad ka nii ilusad kui viimased, aga meie saame neid rutemini õmmelda. Sellepärast tarvitame tagapisteid juhtumistel, kui pisterida valmis töös kaob õmblusesse, ehk teiste pistete alla. Näituseks märkides ja brodeerides täidame pindasid tagapistetega, mis pärast katame teiste pistetega.

Ilutikanduses tarvitame ka tagapisteid kas pinna täitmiseks, või peenikeste joonte õmblemiseks.

Kettpiste

on üks huvitavamatest, tähtsamatest ja tarvilikumatest pistetest ja kuulub ka samuti kaunistavate pistete hulka, Selle õmblemise käik on väljastpoolt enese poole.

Esimene kord tõmbame välja nõela riidest sääl kohal, kus rida peab algama. Pääle esimest väljapistmist paneme

riidest tuleva lõnga pahema käe pöidla alla, millega hoiame lõnga riidel. Siis pistame sisse nõela esimesest väljapistmiskohast, suuname ta otsa enese poole, võtame mõne lõnga riidest, s. o. piste pikkuse nõelale ja toome ta niidiga välja nii, et tööst tulev niit jääb nõela alla. Kett-pisted järgnevad teine teisele nii, et eelmise piste väljapistmiskoht on ikka järgmisele sissepistmiskohaks. Valmis pisterida tuletab meelde ketti, millest ta on oma nimegi saanud. Pahemalt poolt pisteid vaadeldes paneme tähele, et nad sarnanevad tikkpisteile.

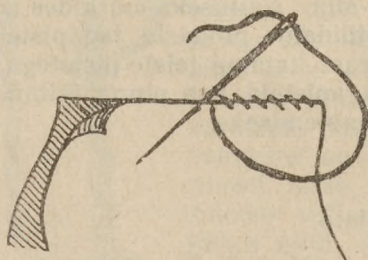

Pilt nr. 10. Kettpiste.

Kettpisteid tarvitame samuti kui vars- ja tagapisteid pindade täitmiseks, kettpisteid aga eriti säääl, kus täidetav pind väga lai on. Vahest kaunistame kettpistetega laste riideid, isegi kirjutikanduses tuleb neid mõnikord tarvis.

Üleloomispiste.

Üleloomispistel on ainult väljapistmiskohad ja need on ühes reas, sellepärast tuleb liita ka üleloomispiste veel sellesse rühma. Nagu nimi juba ütleb, loome üle sellega riide ääred. Vahest on seda tarvis palistamata äärel, et see ei narmendaks, teinekord ühendame sellega kaks koetud äärt, vahest ka käänatud riide ääred.

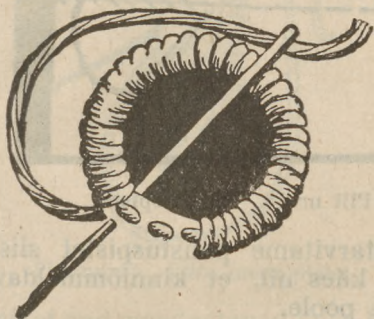
Pilt nr. 11. Üleloomispiste.

Õmblemise käik on kõige kohasem paremalt pahemale poole ja õmmeldavaid ääri hoiame pöidla ja esimese sõrme vahel vastastikku. Nõela suund on riidest läbi pistes ikka enese poole. Pistete kauguse üksteisest, niisama ka nende sügavuse määrab piste otstarve. Kaht äärt kokku õm-

meldes on nad hästi väiksed, ja üksteise ligidal. Aga argnevat äärt üle luues on pisted harvemad ja sügavamad. Valmis üleloomispiste on ikka viltu üle riide ääre.

Punumispiste

on üleloomispiste ligidane sugulane. Ainuke vahe õmblemises on see, et pisted on päris ligistikku ja sellepärast on nad ka otse suunas.

Punumispistetega õmbleme üle brodeerides aukude ääred ja katame nendega varspistel ömmeldud peenikesed jooned. Pahe- malt poolt on punumispiste nii kui ka üleloomispiste, tihti samasugune kui pa- remalt poolt.

Pilt nr. 12. Punumispiste.

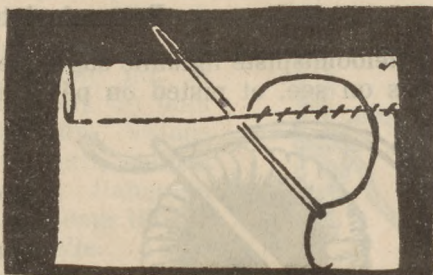
II r ü h m.

Pisted, mille sisse- ja väljapistmiskohad kumbki eraldi moodustavad omad piste-read.

Palistuspiste

on üks tarvilikkudest pistetest. Selle õmblemise käik on väljastpoolt enese poole. Töö hoiaime käes nii, et palistus on pahema käe sees. Palistuspisteid ömmeldes pistame sisse nõela ühekordsest riidest palistuse käände ligiduses, suuname nõela viltu enese poole ja pistame selle välja ainult mõne riidelõnga kaugusel palistuse kahekordsest äärest. (Vaata niidiotsa kinnitamist lhk. 27.) Teinekord pistame sisse nõela mõne lõnga kaugusel esi- mesest sissepistmiskohast ja välja jällegi kahekordsest

äärest nii, et väljapistmiskohtade vahed on sama suured, kui sissepistmiskohtadel. Paremale poole moodustub siis piste, mis on viltu üle palistuse ääre, ja selle suund on ülevalt paremalt poolt pahemale poole alla. Sissepistmiskohad on reas ühekordsel riidel ja väljapistmiskohad moodustavad samasuguse rea kahekordse ääre servale.

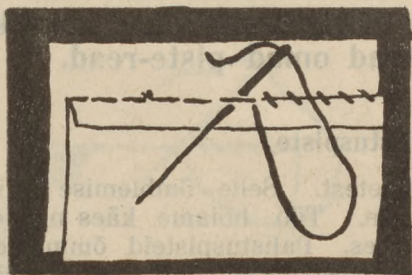

Pilt nr. 13. Palistus-piste.

Nagu nimi juba ütleb, tarvitame palistus-pistet palistuste kinniõmblemiseks, niisama ka teistes õmblustes. Üldiselt öeldes tarvitame palistus-pistet siis, kui tööd on kergem hoida käes nii, et kinniõmmeldav käänetud äär on meie enese poole.

Kattepiste.

Kui käänetud kinniõmmeldavat äärt peame hoidma käes nii, et käänetud äär meist väljapoole on, nagu näituseks pesuõmbluses, siis tarvitame kattepisteid. Kui sarnasel korral hoiaksime tööd käes nagu palistus-pisteid õmmeldes, peaksime terve töö pahemasse kätte kortsutama. Õmblemisviis on nendel kahel pistel muidu ühesugune. Ainult et töö käeshoidmine

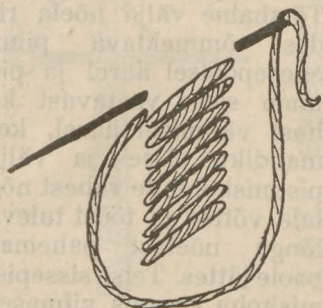
Pilt nr. 14. Katte-piste.

on vastupidine, siis on ka valmis pistete suund käänetud äärel teine, nimelt pahemalt poolt ülevalt paremale poole alla.

Madalpiste

on kõige rohkem tarvitatud kaunistavatest pistetest. Ta jaguneb kahte liiki; viltu ja otse madalpisted.

Viltu madalpiste õmblemise suund on enesest väljapoole. Kui on määratud õmmeldava joone laius,

Pilt nr. 15. *Viltu* madalpiste.

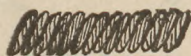
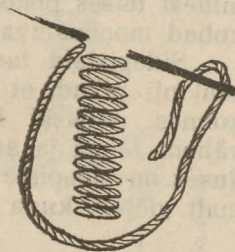
toome nõela välja selle pahempoolsest äärest, kuhu tulevad kõik väljapistmiskohad. Pääle selle pistame nõela sisse joone paremal äärel, aga mõni lõng kaugemal väljapistmiskohtade rea algusest. Teine väljapistmiskoht on kohe esimese kõrval, teine sissepistmiskoht järgneb jälle selles reas esimesele. Pistete kaugus üksteisest on ikka sama, alati hästi ligistikku,

nii et nad moodustavad ilusa tasase pinna. Pistet riide pahemal poolel kujunevad samasugusteks kui paremalgi poolel.

Viltu madalpisteid tarvitame märkimise ja ilutikanduse juures, kus pind alt ei ole täidetud. Niisama õmbleme jämedamaid varsi tikanduses nende pistetega, sest et varspistel saame ikka peenikese joone.

Otse madalpisted õmmeldakse paremalt pahema käe poole ja õmmeldav koht on pikuti esimese sõrme pääl. Väljapistmiskohad tulevad välimisele äärele. Pistete suund on otse üle pinna. Kui pinna äärteks on ühel pool vähem ja teisel pool pikem kaar, on pistet vähemal kaarel väga tihedalt. Pistame tihti kaksiki korda samast kohast, nii et pistete suund püsiks ikka otse üle õmmeldava pinna.

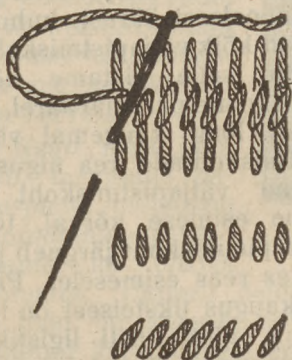
Viimaksnimetatud pisteid tarvitame märkimises ja ilutikanduses siis, kui õmmeldav pind on alt täidetud teiste pistetega. Ka näeb neid tihti kanevaatöodes. Ilukoos täidavad nad ühelaiuste ridadena suuri pindu.

Pilt nr. 16.
Otse madalpiste.

Sidepiste

seisab koos õiguse pärast kahest madalpistest. Üks on nendest pikk ja otse üle pinna, teine on viltu üle eelmise, seda sidudes ja selle pikkus on umbes kolmandik pike-mast pistest. Neid õmbleme paremalt pahema käe poole.

Pilt nr. 17. Sidepiste.

Tõmbame välja nõela riidest õmmeldava pinna enesepoolsel äärel ja pistame sisse vastavast kohast välimisel äärel, kolmandiku sisse- ja väljapistmiskohtade vahest nõelale võttes ja tööst tulevat lõnga nõelast pahemale poole jättes. Teise sissepistmiskoha kaugus viimasest väljapistmiskohast on jälle kolmandik pikast pistest, aga sellest paremal pool.

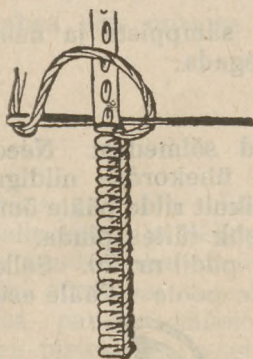
Teine väljapistmiskoht on kõige esimese kõrval, paari lõnga kaugusel sellest. Sidepistete suund üle pinna on sama kui otse madalpistetel. Riide pahemale poolele moodustub kaks rida madalpisteid, millest teises pisted viltu on. Sisse- kui ka väljapistmiskohad moodustavad kumbki kaks rida.

Sidepisteid tarvitame ilutikanduses. Vahest on nad sääli nii pikad, et neid seome väikeste pistetega kahes, kolmes, neljaski kohas. Pindu täites võtab sidepiste vähem lõnga ja aega kui madalpiste. Uuemas ilutikanduses on sidepiste ka sellepärast kohasem, et ta kergemalt mõjub, kuna madalpiste väga jäme ja raske on.

Sämppiste

on saanud oma nime sakkide järele, mille õmblemiseks teda pääasjalikult tarvitame. Sellepärast kuuleb teda nimetatavat ka sakkpisteks. Õmblemise käik on sellel pahemalt parema käe poole. Esiteks toome välja nõela riidest pisterea enesepoolsel äärel. Siis õmbleme sämppisteid järgmiselt: Pistame sisse nõela pisterea välimisel,

s. o. meist kaugemal oleval äärel ja suuname nõelaotsa enese poole. Väljapistmiskoht on reas meiepoolisel äärel. Nõela niidiga välja tõmmates peab tööst tulev niit nõela

alla jääma. Sellest moodustub kaar pisterea õmblejapoolsele äärele, mis ühendab pisteid ilusa korraliku reana. Kõik sissepistmiskohad on siis reas sellel äärel, mis on meist väljapoole. Pistete kauguse üksteisest määrab töö, mille juures meie neid tarvitame.

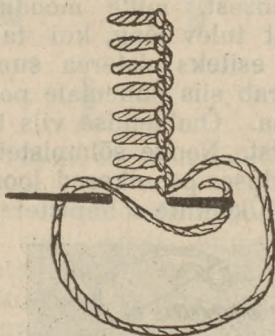
Päale sakkide õmbleme sämp-pisteid veel richelieu-õmbluses, lõngast nõõpide valmistamises, nõeludes ja kaunistavate pistetena.

Pilt nr. 18. Sämppiste.

Nõõpaugupiste.

Selle õmblemise suund on pahemalt paremale nõõp-auke tehes; kuid nõela-pitsitöid õmmeldes võib see ka vastupidine olla. Tööd hoiame käes samuti kui eelmise piste juures, aga pistete sõlmed ühinevad reaks sissepistmiskohtade reaga. Üksiku

piste õmblemine on järgmine: päale esimest väljapistmist pistame sisse nõela säält, kus sõlmrida peab algama, nimelt sellest õmbluse äärest, mis õmblejast väljaspoole on. Suuname nõela otse enese poole, võtame piste pikkuselt riidet nõela päale ja pistame välja nõela otsa riidest. Siis keerame nõela silmast tuleva (kahekordse) niidi nõela otsa ümber pahemalt parema käe

Pilt nr. 19. Nõõpaugupiste.

poole; sääljuures peame silmas, et tööst tulev niit ei jääks piste alla, vaid on heidetud pahema käe taha. Siis alles tõmbame nõela välja ja kinnitame moodustunud sõlme niiti üles ja tahapoole pingutades. Nõõpaugu-

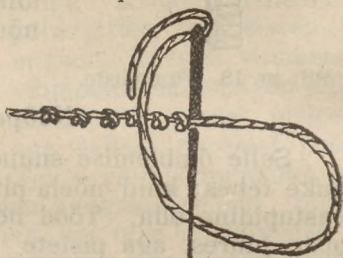
piste reas on kõik pisted ühepikkused. Kui õmblemise suund on paremalt pahemale poole, peame kahekordse niidi ka samas suunas nõela otsa alla asetama, muidu moodustub sämpipiste.

Nööpaugupiste on tugevam kui sämpipiste ja neid ei tohi mingil tingimisel üksteisega segada.

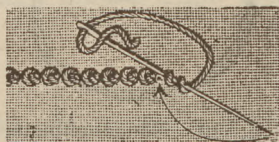
Sõlpipiste

seisab koos väikestest lõngast tehtud sõlmedest. Need on kahesugused, ühed vähemad ja ühekordse niidiga ritta ühendatud, teised suuremad, üksikult riide päälle õm-
meldud, moodustades rea, nelinurga ehk täites pinda.

Eelmiste õmblemise viis on näha pildil nr. 20. Selle õmblemise käik on pahemalt paremale poole. Päälle esimest väljapistmist asetame tööst tuleva niidi pisterea suunas riide päälle. Mõne riidelõnga kaugusel esimesest väljapistmiskohast võtame riide päälle asetatud lõnga ühes mõne riidelõngaga nõelale, suunates nõela otsa enese poole ja tõmbame nõela välja silmusest, mille moodustab tööst tulev lõng, kui ta läheb esiteks pisterea suunas, pöörab siis pahemale poole alla ja siis ülespoole nõela silma. Õmblemise viis tuletab meelde sämpipistete õmblemist. Nende sõlpipistetega õmbleme märkides ja ilutikanduses peenikesed jooned.

Pilt nr. 20.
Ketiks ühendatud sõlpipisted.

Pilt nr. 21.
Üksikud sõlpipisted.

Üksikute sõlpipistete õmblemisviis on näha pildil nr. 21, kus tööst tulev niit on keerratud paar korda nõela ümber; päälle seda pistame nõela noolega näidatud august sisse, mis on eelmise väljapistmiskoha ligiduses. Järgmine väljapistmiskoht on sääal, kus järgmine sõlm.

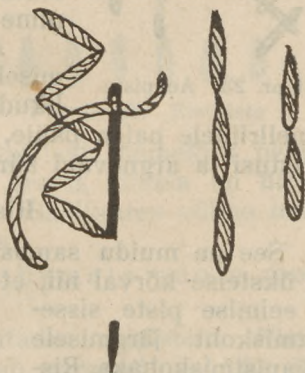
Eesti kirjutikanduses toovad need sõlpipisted palju huvitavat vaheldust pinnamuustritesse.

III rühm.

Pisted, mille sisse- ja väljapistmiskohad vahelduvad kahes ehk mitmes reas, ehk üldse ei moodusta rida.

Põlvikpiste

on, nagu kõik siia rühma kuuluvad, kaunistav piste. Selle sisse- ja väljapistmiskohad vahelduvad kahes reas ja nende vahe on umbes sama suur kui pisteridade vahe. Kui võrdleme sisse- ja väljapistmiskohti mõlemates ridades, paneme tähele, et ühe rea pistekohale vastab teises pistete vahe keskkoht. Sellepärast tõmbame välja nõela riidest esimene kord poole pistekauguselrea alguskohast. Kui hoiame tööd käes nii, et õmblemise käik on väljastpoolt õmbleja poole, on esimene väljapistmiskoht rea paremal äärel (näituseks). Siis pistame sisse nõela rea pahema käe poolsel äärel kohe pisterea algkohast, suuname nõela otse enese poole, võtame piste pikkuselt riidet nõelale ja tõmbame selle niidiga välja samal pahemapoolsel rea äärel. Teine kord pistame sisse nõela esimesest väljapistmiskohast, suuname ta otsa enese poole ja pistame välja samuti kui eelmiselgi korral. Kolmas piste on jälle paremal äärel, neljas pahemal j. n. e. vaheldudes. Riide pahemapoolsel pinnal moodustuvad pisted on kõik ühesuursed ja viltu üle sisse- ja väljapistmiskohtade vahe, nii et eelmise piste väljapistmiskoht on sama kui järgmise sissepistmiskoht. Pahemale poole moodustub kaks rida ühesuguseid tikkpisteid, mis aga siiski natuke liig pikad on.

Pilt nr. 22. Põlvikpiste.

Aedpiste.

Aedpisted õmbleme enesest väljapoole. Sisse- ja väljapistmiskohad on ka sellel kahes reas, aga vahedega, nii et pahempoolsele riidepinnale moodustub kaks rida järelpisteid. Õmeldes on nõela suund enese poole, pisted on väiksed riide pahemal pool ja vahelduvad rea pahemal ja paremal äärel nii, et vahed on samasuured kui nõela pääle võetud pisted. Pahemal pool on vahe ja piste kokku umbes sama suur kui ridade vahe. Paremal pool moodustavad pisted aiataolise pisterea, millest nad ka nime on saanud.

Pilt nr. 23. Aedpiste.

Aedpisteid tarvitame kaunistamiseks, aga nad on ühtlasi ka tarvilikud pisted. Nendega õmbleme flanellriidele paiga pääle, vahest kinnitame nendega ka palistusi ja argnevaid ääri.

Ristikpiste.

See on muidu samasugune kui aedpiste, aga pisted on üksteise kõrval nii, et vahesid ei sünnigi. Järjekult on eelmise piste sissepistmiskoht järgmisele väljapistmiskohaks. Ristikpiste on üks ilusamatest kaunistavatest pistetest. Seda õmbleme samaks otstarbeks kui aedpistetki.

Pilt nr. 24. Ristikpiste.

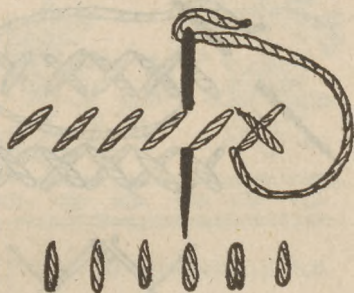
Ristpiste

seisab koos kahest viltu pistest, mis on risti üksteise üle nii, et päälmise suund on pahemalt poolt ülevalt paremale poole alla. Ristpisteid tarvitame märkimiseks ja kaunistamiseks. Et iseäranis märkimise juures ka pistete pahem pool nähtavale jääb, nagu näituseks tasku-

ja käterätikutel, voodi- ja laudlinadel, peab ka see ilus olema. Pistete pahema poole järele eraldame kolmesuguseid ristpisteid.

a) Ristpisted, mille pahemal pool on üksikud pisted põigiti üle rea.

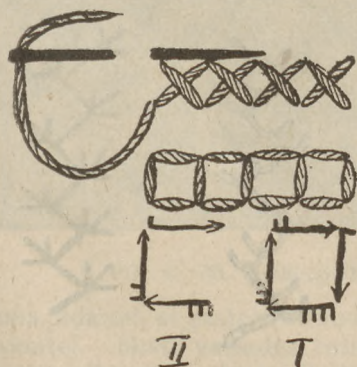
Need on ristpistetest kõige kergemad. Kui uurime ristpiste paremat poolt, leiame, et ristpistel on alumise piste suund sama kui palistuspistel, ja päälmisel jälle on kattepiste suund. Sellepärast on õmblemise viis ka sama kui nendel pistetel. Kui pisted on üksteise järel reas, õmbleme esiteks rea palistuspisteid ja selle üle teise kattepisteid. Neid õmmeldes peame jälgima nõela suuna, mis on põigiti üle õmmeldava rea. Reast teise üle minnes ehk üksikuid ristpisteid õmmeldes peame mõtlema järele igal juhtumisel eraldi, kuidas on üleminek kõige kergem ja kohasem. Sääljuures võime mõne piste ka kahekordseks õmmelda.

Pilt nr. 25. Ristpiste I.

b) Ristpisted, mille pahemale poole moodustuvad ruudud.

Neid võime õmmelda tarvitades abipisteid. Nimelt tuleb paremal pool üks viltu piste ehk mõlemad kahekordsed, õmmeldes tõmbame aga alumise kõvemini kinni, et see valmis ristpistes näha ei oleks. Joonistuse numbrid (pilt 26) näitavad pistete järjekorda pahemal pool, nooled jälle nõela suuna. Kui algame pisterida, on esimeseks ristpisteks tarvis neli pistet, kuna teiseks samas reas ainult kolm, sest eelmise ristpiste kolmas pahem-

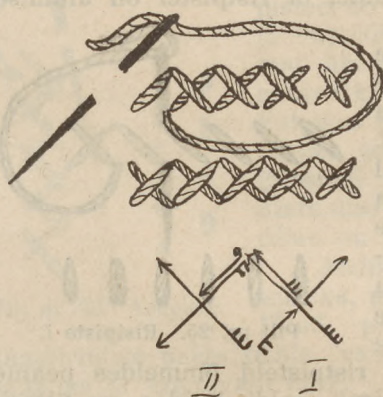
Pilt nr. 26. Ristpiste II.

poolne piste on teisele ristpistele ka esimeseks pahem-poolseks pisteks. Reast teise üle minnes peab õmbleja iga kord järele mõtlema, kust võiks kõige paremini päale hakata, et abipisteid sünniks võimalikult vähe.

c) Kahekordsed ristpisted.

Nimi juba ütleb, et need mõlematelt pooltelt ristpis-

ted on. Nende õmblemine on jälle võimalik tarvitades abipisteid ja pahema poole ristpistetele ei ole päalmise piste suund määratud, vaid see võib vahelduda. Kahekordseid ristpisteid õmmeldes on abipiste pikkus ainult pool päalmise piste pikkusest, nimelt ristpiste keskelt kuni ääreni. Joonistuse järele on kerge õmmelda kahekordseid ristpisteid otse reas. Reast teise üle minnes peab tähele panema sedasama, mis eelmise piste juures.

Pilt nr. 27. Ristpisted III.

Varesejalapiste.

Varesejalapisted seisavad koos sämppistetest, mida õmbleme kahes reas väljastpoolt enesepoole. Neid on väga mitmesuguseid, pildil on näha nendest ainult kolm. Viimane vastab kõige rohkem oma nimetusele. See moodustub sämppiste rühma-dest, igatühes kolm pistet, kõigil sama väljapistmiskoht.

Pilt nr. 28. Varesejalapisted.

Varesejalad on kõige kohasemad laste riiete kaunistamiseks. Nendega võime ilusasti kinni õmmelda kantide ja palistuse ääred.

Hanesilmapiste.

See nimetus käib üksikute kettapistete kohta, mis ei järgne üksteisele, vaid otsast on kinnitatud väikse pistega riide külge. Tihti kasvavad nad välja lille lehtede moodi samast kohast. Teiste pistetega ühenduses tarvitame neid moodustades ilusaid pisteridu, nagu on näha pildil nr. 29.

Pilt nr. 29. Hanesilmapisted.

Hääbepiste.

Seda kuuleb tihti sateerimispisteks nimetatavat. See on õiguse pärast madalpiste, aga läheb sellest lahku sellepolest, et hääbepiste sisse- ja väljapistmiskohad

Pilt nr. 30. Hääbepiste.

mingisugust rida ei moodusta. Neid õmbleme meelega ilma mingisuguse järjekorrata pinna täitmiseks ja värvide vaheldamiseks. Pinnas hääbub värv tumedamast heledamani, nii, et üleminekut ei ole märgata. Lilli ja lehti hääbepistetega õmmeldes peame silmas pidama, et pistete suund oleks sama kui lehes olevatel soontel. Eesti vanades rahvariietes on palju näha väga maitserikkalt ja korralikult õmmeldud sateerimist.

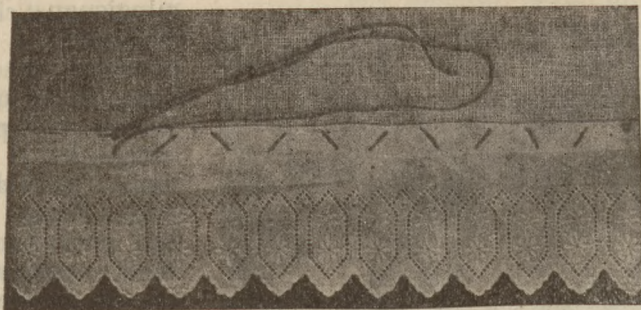
1. Õmblused.

On lõikamine ja pistete õmblemine õpilastel selge, võime programmis edasi minna ja tutvuneda lõigatud riiete kokkuõmblemisega. Nüüd peame jälle, enne kui õmbluste juure asume, tutvunema kahe väikse ettevalmistava tööga, nimelt traageldamisega ja krookimisega.

Harjutades koolis tihti esimest korda uut tööd, peame seda tegema kohe alguses põhjalikult ja ettevaatlikult, et meie kord saavutaksime vilumuse õmmelda ruttu ja ühtlasi ka korralikult. Selles mõttes on traageldamise ja krookimise õpetamine ka väga tähtis.

Traageldamine, nagu juba varem seletatud, sünnib tavalisest eespistetel. Pistete pikkus on siis umbes 1 sm. Neid õmbleme pannes tähele, et nad ei satuks just sinna, kuhu tuleb pärast masina-õmblus ehk käsitsi õmmeldud lõpulik kinnitav õmblus, vaid millimeeter või kaks kaugemale sellest kohast. Et traageldusniidi pärast välja tõmbame, võime teha pisterea alguses ja lõpus sõlme ehk viimase piste õmmelda vähemana mitmekordseks.

Mõnikord juhtub, et kaks traageldatavat äärt on üks teise lähedal. Siis traageldame nad ühe korraga, nii et

Pilt nr. 31. Kandi kinnitraageldamine.

I, III, V, j. n. e. eespiste õmbleme ühel äärel, ja II, IV, VI j. n. e. jälle teisel äärel. Sarnane on näituseks kitsaste kantide traageldamine riidesse, mida esitab pilt nr. 31.

Võib ka juhtuda, et kaks traageldatavat äärt on täpselt üksteise pääl. Kui nüüd traageldaksime hariliku viisi

järele, võiks kergesti juhtuda, et neid masinaga kokku õmmeldes alumine äär nõela alt ära libiseb ja paiguti õmblusest lahti jääb. Selle ärahoidmiseks traageldame kokku ääred üleloomispistetega.

Krookimist nimetasin teiseks nendest väikestest ettevalmistavatest töödest õmbluste juures. Aga kui selle hästi korralikult teeme, näeme, et see ei ole sugugi nii väike ja kerge asi, vaid just vastuoksa annab tihti võrdlemisi häägi õmbleja korratuse välja. Sellepärast tahaksin kriipsutada alla eriti järgmist.

Kroogitavas riides õmbleme $\frac{1}{2}$ sm. kauguselt äärest väiksed eespisted. Nende suurus ripub ära riide jämedusest. Harilikus pesuriides võtame neid õmmeldes paar riidelõnga nõela pääle, jättes kolm nõela alla. Krookimise niit on jämedam, kui muidu õmblemiseks tarvitata võid kahekordne; mõlemates otsades kinnitame niidi sõlmega.

Kleidiõmblemise juures õmbleme veel teise samasuguse rea $\frac{1}{2}$ sm. kaugusele esimesest. Krookimise lõngade abil tõmbame riide ääre nii palju kokku, kui igal

Pilt nr. 32. Krookimine.

juhtumisel tarvis on, ja kinnitame niidi otsad keerates nad nõõpnõela ümber, mis on pisterea lõpus riidesse kord sisse ja välja pistetud.

Pesuõmblemise, üldse puuvilla-riide juures on krookimine palju keerulisem. Sää! õmbleme ainult esimese eel-nimetatud eespisteridadest. Siis paneme töö enese ette nii, et parem pool on pääl ja äär on pahema käe poole. Nüüd tõmbame krooked kokku enesepoolsesse niidi otsa ja teise niimoodi tühjaks jäänud niidiotsa kinnitame nõõpnõelaga õmbluspadja ehk põlve külge. Siis algab kroogete tõmbamine. Võtame kroogitava koha alguse pahema käe pöidla ja esimese sõrme vahele. Paremasse kätte võtame nõõp-ehk sukanõela, mille otsaga tõmbame joone riidesse otse eespiste rea vastu ja sama korraga viime väikse vol-dikese pahema käe pöidla ja esimese sõrme vahele. Sarnane joon, s. o. krooge, sünnib iga eespiste kohale. Kõik krooked on sama pikad ja sügavad. Kroogete pikkus on harilikult $1\frac{1}{2}$ —2 sm. Kui eespisted olid niidi järele riidesse õmmeldud, siis tõmbame krooked sisse ka niidi järele ja sarnasel juhtumisel on krookimine veel võrdle-misi kerge, kuna see viltu riides päris raske on algajale.

Pärast tõmbame pahemal pool riidet veel $\frac{1}{2}$ sm. lai-
sest äärest jooned läbi, nii et krooked lähevad läbi kroo-
kimise niidist sirgete joontena. Sarnase kroogete tõmba-
mise tähtsus seisab selles, et selle tõttu saame krooked
jagada igale poole ühtlaselt ja riie laieneb õmmeldud ääre
alt väikeste lainete moodi, kuna muidu oleks näha kroo-
getes ebaühtlust ja inetuid volte.

Vanasti on eestlased teinud oma pesu ja käiksete
juures sarnase krookimise väga korralikult. Imestamise
väärt on see paksude linaste riiete juures, kus krookimine
sünnib väga vaevarikkalt.

Võime ka veel kolmandal viisil krookida, nimelt üle-
loomispistetel. Seda teeme näituseks väikse lapse särgi-
krae juures, et see ei saaks mitte paks. Sarnase kroogi-
tava ääre keerame sisse näppude vahel väikeseks õhu-
keseks rulliks. Selle ümber õmbleme üleloomispisteid ja
tõmbame õmmeldes krooked kokku. Sarnaselt õmmeldud
krookeid ei tõmmata enam nõela otsaga, sest nende suurus
ja koht on niivõrd kindlad, et neid ei saa enam muuta.

Kui õmbleme kokku kaks riide äärt, saame ühendava õmbluse. Kui aga palistame ehk muidu kõvendame riide ääri, teeme piiravaid õmblusi. Veel võime õmblused jagada teisiti kahte rühma: ühekordsed ja kahekordsed õmblused. Nagu nimi juba ütleb, õmbleme eelmised ainult kord läbi, järgmised aga kaks korda, nii et esimene õmblustest ühendab riide ääred, teine katab esimese. Sellepärast nimetame kahekordse õmbluse osasid ühendav õmblus ja kattev õmblus. Igas õmbluses on meil tarvis õmblusjagusid, kas kitsamaid ehk laiemaid. Kui sarnane õmblusjagu jääb valmis töös õmbluse sisse, nimetame seda seesmiseks õmblusjooks, vastasel korral välimiseks õmblusjooks.

Ühekordsed õmblused.

Palistus tuleb ette peaaegu iga õmmeldud töö juures ja sellepärast on see ka väga mitmesugune. Käterätiku palistame väga kitsalt, voodilina ja padjapööra teeme jällegi õige laiade palistustega. Tihti, nagu näituseks voodipesu ja tikitud linade juures, tarvitame laiu palistusi kaunistuseks. Hästi õmmeldud palistus on igast kohast ühe laiune, kui võimalik, täitsa niidi järele ja pisted, millega selle kinni õmbleme, on väiksed ja tihedad.

Tööjärjekord palistust valmistades on järgmine:

1) Palistatava ääre tasandamine. Kui meil on palistus riidelõngade suunas, lõikame ääre niidi järele. (Vaata niidi järele lõikamist leheküljel 25). Kui aga palistus on viltu riide ääres, teeme riidele otse käände, ehk joonelaua abil tõmbame riidesse nõela ehk kääri otsaga joone, mille järele tasandame ääre. Kuid on juhtumisi, kus ei saa tarvitada kumbagi nendest viisidest, nagu näituseks palistades naise särgi alumist äärt. Kui palistatav äär on kaares, peame kääriotsadega märkima riidele kaare suuna, enne kui hakkame äärt kääridega tasandama.

2) Palistuse pööramine. Igale palistusele pöörame kaks käänet, mõlemad samale poole riiet, kuhu tahame teha palistuse. Esimese käände kaugus äärest on harilikult $\frac{1}{2}$ sm. Teise käände kauguse esimesest määrab palistuse laius. Käterätikul võtame selleks $\frac{1}{2}$ sm., naise särgil

1—2 sm., voodilinal 5—10 sm. j. n. e. Esimese käändega piirame seesmise õmblusjao, teisega jälle välise õmblusjao. Mõlemad käänded peavad olema otse ja hästi teravaks käänatud. Seda saame teha kõige paremini, kui riie on laual ja küünega ehk sõrmkübaraga käänet ettevaatlikult vastu lauda vajutame. Niidi järele palistusi tehes tõmbame nõelaga joone riidele sisse ja selle järele on väga hää pärast käänet pöörata. Palistatavat äärt ei tohi käänamisega pikemaks venitada, iseäranis peab seda tähele panema viltu äärte juures. Sarnasel juhtumisel painutame käänded palistuse tarvis käänet riidelõngade suunas vajutades sõrmeotsadega ehk sõrmkübaraga.

3) Palistuse traageldamine. Hästi pööratud palistuse traageldame kinni kahe kuni kolme mm. kauguselt esimesest käändest 1 sm. pikkuste eespistetega.

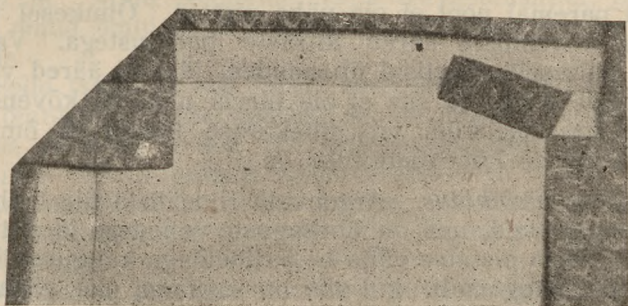
4) Palistuse kinniõmblemine võib sündida käsitsi ehk masinaga. On palistusi, mida meie ei tohi kunagi õmmelda masinaga, näituseks siidi ja villaste kleitide palistused. Masinaga õmmeldud saaksid nad väga inetud. Niisama palistame söögi-laudlinad ikka käsitsi väikeste pistetega, mis ei ole paremal pool näha. Üldiselt öeldes, palistame riidet hästi palistuspistega ainult pahemalt poolt. Kui palistus on riide paremal pool, on see harilikult siis ka riide kaunistamiseks, ja õmbleme kinni selle ilusate tikkpistetega ehk masinaga 1 mm. kauguselt esimesest käändest. Kui lai palistus on mõne tikitud tekikese ääres, on see ka paremal pool, aga seda ei tohi mingil tingimisel õmmelda masinaga. Selleks on meil tarvitada mõned kaunistavad pisted, nagu aedpiste, põlvikpiste või varesejalad, ja õmblusniit on sama kui tikkimistöös. Veel võime kaunistava palistuse õmmelda kinni piluga. Viimaks tõmbame välja traageldusniidi.

Peatades palistuse juures võime läbi võtta kohe ka nurgad palistuses. Need on kahesugused: viltu- ja täisnurgad.

Viltu palistusnurk on padjapööradel ja tihti ka laudlinadel. Seda valmistades kääname esiteks igal äärel palistuse seesmise ja välise õmblusjao. Iseäranis peame

tähele panema nurkade kohal, et käänded oleksid täiesti otse ja teravad.

Siis avame nurga kohal viimase käände nii palju, et võime teha üle nurga viltu käände. See käib selle punkti kaudu, kus teised palistuse käänded lõikuvad. Kui nurk on kahekorra käänatud, ühinevad käänatud kolmnurgas teised käänded samadega alloleval riidel. Vaata pilti nr. 33. Kolmnurga lõikame ära $1\frac{1}{2}$ sm. kaugusel viltu käändest. Siis pöörame nurga vastupidi kahekorra nii, et lõigatud ääred ja käänded oleksid vastastikku. Viltu käände järele traageldame esiteks nurga õmbluse. Siis kääname nurga jälle parempidi, kontrollime, kas nurk õige ja ilus saab ja alles siis õmbleme kinni nurga õmbluse joone järele seestpoolt tikkpistel, järelpistel ehk masinaga. Pääle õmblemist painutame maha mõlemad õmblusjaod, pöörame ümber nurga, nii et parem pool tuleb pääle ja traageldame palistuse nurga kohal riidesse kinni.

Pilt nr. 33. Palistuse nurgad.

Täisnurk palistuses tuleb ette kitsamatel palistustel, kuigi vahest ka laiematel, nagu tikitud laudlinadel. Palistuse käänded teeme nagu harilikult, aga siis lõikame palistuse nurgast välja ühe täisnurga, mis sama lai on kui palistus ja mille pikkus on kaks korda suurem. Nurga kohta jääb siis igale poole seesmisteks õmblusjagudeks $1\frac{1}{2}$ sm. ja üleliigse riide lõikame ära, et nurk ei saaks paks. Üle palistuse otsa õmbleme väiksed üleloomispisted, aga palistuse ääre minnes üle teise, kinnitame selle alumise külge palistuspistetega.

Ühekordne ühendav õmblus tehakse järgmiselt: Ühendatavad ääred asetame üksteise pääle nii, et ääred on ühetasa ja riide paremad pooled seespool. Siis määrame õmblusjagude laiuse, mis on väga mitmesugune tööde järele. Villaste riiete ääri ühendades võtame nende laiuseks 1—3 sm., kuna, näituseks, jätkates kante üks teise külge on $\frac{1}{2}$ sm.: st. küllalt. Eraldame õmblusjaod mõlematel äärtel ühise käändega, mille kaugus äärest on õmblusjao laius. Riide ääred traageldame kokku paari mm. kaugusel käändest ja õmbleme kinni joone järele käsitsi ehk masinaga. Käsitsi õmmeldes tarvitame tikk-ehk järelpisteid, väga õhukesi riideid võime ühendada ka väikeste eespistetega. Pääle õmblemise võtame välja traageldusniidi, paneme töö lauale ning painutame sõrmkübaraga litsudes õmblusjaod kahele poole. — Nüüd tuleb äärte kõvendamine narmendamise vastu. Seda võime teha mitmel viisil. Paksul villasel riidel lõikame ääred säämbuliseks, ehk õmbleme aedpistetega riide külge kinni, nii et paremal pool ei ole näha pisteid. Õhukesel riidel võime kõvendada ääred kitsaste palistustega. Vahest, nagu näituseks kantisid ühendades, jäävad ääred valmis töös riide sisse, ja siis ei ole tarvis neid ka kõvendada. Aga kõige harilikum viis ühekordse ühendava õmbluse õmblusjagude kõvendamiseks on

üleloomisõmblus. Argnevate riideäärtel üle õmbleme üleloomispisteid, mis on ühesuguste vahedega ja viltu üle äärte. Nõela pistame välja 4—5 riidelõnga kaugusel äärest ehk veel kaugemalt, kui riie on sarnane, mis väga kergesti argneb.

Mitte ainult äärte kõvendamiseks, vaid ka kahe ääre ühendamiseks tarvitame üleloomisõmblust. Siis peavad meil olema koetud ääred õmblemiseks, ehk kääname mõlemal ühendataval äärel õmblusjaod ja õmbleme käänete üle üleloomispisted riide pahemal pool, kuhu pöörame ka õmblusjaod. Ääri kokku õmmeldes on üleloomispisted väiksed ja tihedad. Kui meie painutame valmis õmbluse maha, ei tohi õmbluse kohta jääda mingisugust jämedamat joont, ka mitte väikseid augukeisi. See on alguses kaunis raske, iseäranis kiilusid riide külge õmmeldes, aga hoolega püüdes saab ka sellest raskusest hästi üle.

Kahekordsed õmblused.

Ainult harva on töö juures sarnaseid juhtumisi, kus kaks riidetükki võime ühendada ühekordse õmblusega. Harilikult peame seda tegema kahekordse õmblusega.

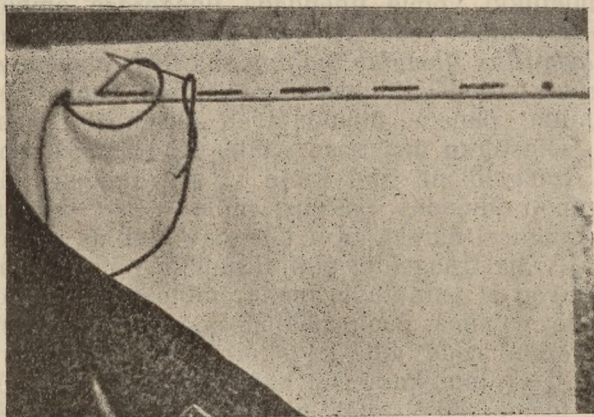
Kahekordne ühendav õmblus ehk teise nimega *prantsuse õmblus* on selles rühmas kõige kergem. Õmblemise viis on järgmine: paneme ühendatavad ääred riide pahemad pooled vastastikku üks teise pääle, nii et ääred on ühetasa ja traageldame nad kinni $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärest. Siis järgneb ühendav õmblus, mille teeme järelpistetel 4 mm. kaugusel äärest. Kui ühendav õmblus valmis on, tõmbame välja traageldusniidi, tasandame ääred, kui nad narmendavad ja painutame maha õmblusjaod. Nüüd pöörame riide pahema poole päälmiseks, kääname esimese õmbluse kohal riide jälle kahekorra vastastikku ja traageldame 6—7 mm. kaugusel käändest kord läbi. Katva õmbluse teeme tikkpistetel, nii et rea kaugus käändest on $\frac{1}{2}$ sm. Nüüd tõmbame välja traageldusniidi, painutame maha õmbluse ja kahekordne ühendav õmblus ongi valmis.

Selle jaoks on siis tarvis kaks seesmist ja kaks välimist õmblusjagu. Sellepärast peame lõigates mõlematele äärtele rohkesti 1 sm. õmblusjagudeks juurde arvama, sest nad võivad hakata narmendama tööd tehes. Tööd peame õmmeldes nii käes hoidma, et õmblemine käib samas suunas narmendavate riidelõngadega, aga mitte nende vastu.

Prantsuse õmblust tarvitame puuvillakleitide ja pluusede kokkuõmblemisel, ka mõne teise õhema riide juures. Pesu õmmeldes tarvitame seda ainult aluskleitide ja undrukute, üldiselt päälmiste riiete juures, kuna särgi ja pükside juures ei ole ta kunagi lubatud. Nende kui ka üldse pesu õmblemiseks on kohane *pesuõmblus*, mis tarvituse järele juba nimegi saanud. Seda õmbleme käsitsi ja masinaga, aga õmblemise viis läheb neil niivõrd lahku, et selgitan need siin täitsa eraldi.

Pesuõmblus masinaga sünnib järgmiselt: paneme riide ääre teise pääle, nii et eelmine jääb $\frac{1}{2}$ sm. pikemaks kui viimane, ja riide pahemad pooled on seespool. Pikema ääre pöörame $\frac{1}{2}$ sm. lühema üle ja traageldame kinni

(pilt nr. 34). Teiselt poolt riidet, kus käänatud äärt ei ole, õmbleme kord masinaga 4—5 mm. kaugusel käändest läbi.

Pilt nr. 34. Pesuõmblus masinaga õmmeldes.

Siis vaatame jälle äärt teiselt poolt, ja kui sääl on jäänud üle õmbluse veel käänatud äärt, siis lõikame selle ära kuni õmbluseni. Nüüd painutame õmbluse hästi maha, nii et käänatud äär jääb sisse, traageldame teine kord kinni ja õmbleme ka teine kord masinaga läbi, aga hästi ääre päält. Pärast seda võtame välja traageldusniidid.

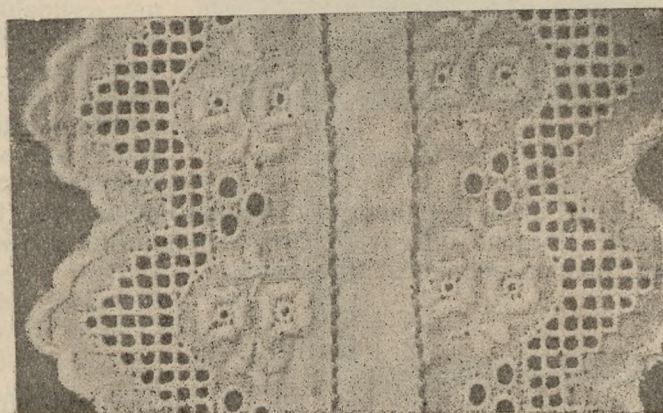
Pesuõmblus käsitsi õmmeldes võib ka sündida eelmisega sarnaselt, nii et ühendavas õmbluses tarvitame tikkpisteid ja katvas õmbluses kattepisteid ehk palistus-pisteid. Aga tikkpistete õmblemine on väga vaevaline ja ei meeldi õpilastele, sellepärast tarvitame pesuõmblust tehes teist õmblemisviisi, mis kergem on ja mille järele töö jõudsamini valmis saab.

See on järgmine: Paneme riide ääre teise pääle esiteks samuti kui eelmisel korral, siis nii, et üks on $\frac{1}{2}$ sm. pikem teisest ja riide paremad pooled on seespool. Aga siis pöörame lühemast äärest $\frac{1}{2}$ sm. sisse, traageldame ja õmbleme kinnikäänatud ääre kattepistega alu-mise riide külge (vaata pilti nr. 14). Siis painutame õmbluse paremalt poolt maha, tasandame narmendavad ääred, pikemast äärest pöörame $\frac{1}{2}$ sm. võrra sisse ja traageldame

riidesse kinni, nii et lühem äär on kaetud. Teine kord õmbleme käänatud ääre palistus- ehk kattepiistetega kinni, selle järele, kuidas tööd on kergem käes hoida. Viimaks tõmbame traageldusniidid välja.

Iga õmblusviisi juures on pesuõmbluse jaoks tarvis kaks seesmist ja üks välimine õmblusjagu. Kui võtame ka hargumise arvesse, peame lõikama juurde mõlematele äärtele 1 sm. õmbluste jaoks. Käsitsi õmmeldud pesuõmblus on tihti ilusam ja kuigi selle kaunis kitsa teeme, ei ole see kunagi nii paks ja kange kui masinaga õmmeldud sama kitsas pesuõmblus. Sellepärast õmbleme väikste laste pesu õhukesest pehmest riidest käsitsi, et saaks paindub ja pehme ümbrus väiksele õrnale kehale.

Madalõmblus. Ühendades kaht brodeerpitsi, ehk ka mõnel teisel juhtumisel tarvitame madalõmblust, mille õmbleme läbi ka kaks korda. Õmblusjagusid on kaks seesmist ja kaks välimist, millest esimesed $1\frac{1}{2}$ sm., teised aga tihti 1 sm. laiad on. Madalõmbluse ettevalmistavad tööd on äärte pööramine ja kokkutraageldamine. Mõlematest ühendavatest äärtest kääname sisse $1\frac{1}{2}$ sm., ühest paremale, teisest aga pahemale poole riidet. Siis paneme käänatud ääred üksteise pääle, nii et käänded sisse jäävad ja nende kaugus üksteisest on 1 sm., olles kahekordselt

Pilt nr. 35. Madalõmblus.

teineteise pääl ka sama palju. Mõlemate ühendavate osade paremad poolad on pääl. Siis järgneb traageldamine, mille juures paneme tähele, et võime traageldada kinni mõlemad ääred korraga. Pääle traageldamise õmbelme kinni mõlemad käänded alumisse riidesse. Kui teema selle masinaga, siis hästi ääre päält ja mõlemad korrad paremalt poolt, et pisted saaksid just ühesarnased. Selle töö kergendamiseks tõmbame pahemal pool oleva ääre kohale selle pääl olevasse riidesse äärt mööda joone, mille järele on kerge otse õmmelda. Käsitsi madalõmblust tehes tarvitame tikkpisteid ehk palistuspisteid.

Flanell ja villast riidet paigates ja ka mõnes kohas kokku õmmeldes saaksid nii pesu- kui ka madalõmb- liig paksud ja kanged. Sellepärast ei kääna meie sugugi madalõmb- luse tarvis äärtest sisse, vaid paneme ääre teise

pääle nii, et nad on 1 sm. laiuselt kahekorra ja traageldame kinni. Siis ühendame ääred riidesse aedpistetega, nii et üks pisterida on mõne riidelõnga kaugusel käänamata äärest, teine selle kõrval alumises riides, mille külge tahame ääre kinni

Pilt nr. 36. Madal õmb- luse aiapistetel.

õmmelda. Parema ja pahema pool selles õmb- luses on ühesugused. Kergesti harguvaid ääri ühendame ka ristik- pistetega, mis on eelmistest tihedamad.

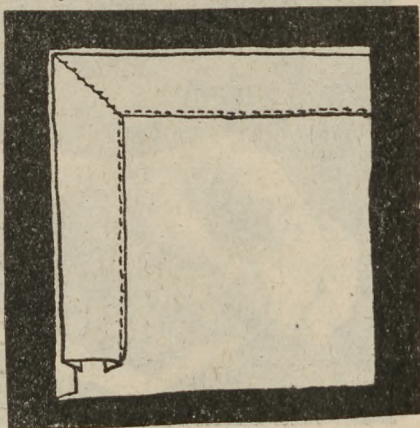
2. Kandid.

Kantideks nimetame neid kitsaid ühekordseid riideri- bakesi, millega katame teisi õmb- lusi, kaunistame ja kõven- dame riide ääri siis, kui palistus ja üleloomine ei ole sel-

leks kohased. Et kõvendatav riideäär ja kaetav õmblus võivad olla otsejoonelised ehk kaares, on kandid ka selle järele kahesugused, otse- ja vilturiidest.

Äärekant, millega kõvendame ja kaunistame riide ääri, õmmeldakse ka otse- ehk vilturiidest selle järele, kas äär on otse või kaares. Otsekandi lõikame pikuti riidest niidi järele ja kui peame ühendama kaks kandi otsa, teeme seda ühekordse õmblusega, $\frac{1}{2}$ sm. laiade õmblusjagudega, nii et õmblus käib otse üle kandi. — Viltukandid lõikame riidest järgmiselt: Kääname riide nii kahekorra, et päalmise riide osa lõimelõngade suund ühineb koelõngade suunaga alumises riides ja teeme käände hästi teravaks. Selle käände järele lõikame esimene kord läbi, kuna teised jooned lõikamiseks saame kergesti joonelaua abil. Viltu kantisid ühendame ka üksteisega ühekordse õmblusega, mille õmblusjaod $\frac{1}{2}$ sm. laiad, aga see ühendav õmblus käib viltu üle kandi, riidelõngade suunas. — Äärekant võib olla riide paremal ehk pahemal pool ja selle laius on ka mitmesugune. Igakord peame lõigates juurde arvama laiusele 1 sm. õmblusjagudeks, mida kaks on, mõlemad $\frac{1}{2}$ sm. laiad.

Kui kant on valmis riide pahemal pool, õmbleme selle esimest korda paremale poole, kandi ja riide ääred ühetasa $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärtest, ühekordse ühendava õmblusega. Kui kantitav äär on kaares, peame viltukandi venitama äärte järele. Kantides võivad ette tulla ka nurgad, need õmbleme hästi teravaks; kandi nurga kohal tuleb selle üle viltu õmblus, mille me paremalt poolt käsitsi õmbleme väikeste palistuspistetega.

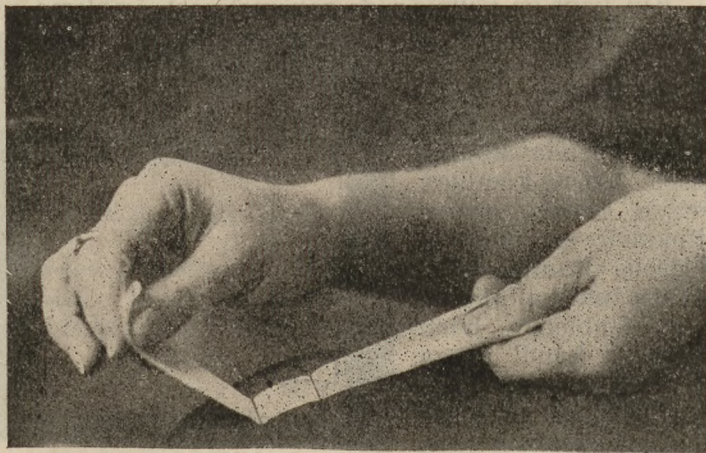
Pilt nr. 37.

Äärekant otse riidest riide pahem. pool.

Pääle esimest õmblust pöörame kandiriide sellele poolele, kuhu tahtsime ta õmmelda. Kui kant jääb pahemale poole riidet, peab riide äär kääntates jääma 1 mm. pikemaks kandi äärest, aga kandi olles riide paremal pool on selle äär 1 mm. pikem riide äärest, nii et mõlematel juhtumistel ei ole pahempoolset äärt näha paremale poole. Kandi vabast äärest pöörame sisse $\frac{1}{2}$ sm., traageldame selle riide külge kinni ja õmbleme kinni üsna ääre päält masinaga, ehk palistame käsitsi. Kandi olles riide paremal pool on tikkpisted kinniõmblemiseks ilusamad.

Kattekant. Ühendades brodeerpitse riidega, nii et esimese ühendava õmbluse õmblusjaod on paremal pool riidet, katame sarnase õmbluse kandiga. On veel palju teisi juhtumisi, kus paremal pool oleva õmbluse katame kandiga, nagu näituseks aluspihiku osasid kokku õmmeldes. Kandi laius ripub jällegi ära selle otstarbest. Brodeerpitsi riide külge õmmeldes on valmis kandi laius 5—6 mm., pihiku õmblusi kattes aga 1—2 sm. j. n. e.

Kattekandi lõikamine ja jätkamine sünnib samuti kui äärekandi juures, aga õmblemine ja selle ettevalmistused on teised. Lõigatud kandi mõlematest äärtest pöörame sisse $\frac{1}{2}$ sm., nii et käänatud kant on igast kohast täpselt

Pilt nr. 38. Kattekandi käänamine.

sama lai. Seda saame kõige kergemini järgmiselt: pistame kaks nõõpnõela õmbluspadjasse ehk selle puudusel põlve otsa riidesse kord sisse ja välja, nii et nõelte suund on sama ja nende kaugus üksteisest 1—2 sm. Käänatava kandi otsas pöörame mõne sm. pikkuselt õmblusjaod sisse, nii et see omandab siin juba õige laiuse. Selle käänatud otsa asetame nüüd padjasse kinnitatud nõelte alla, ja pistame siis nõõpnõelad uuesti padjasse üsna kandi äärest ja välja natuke kaugemalt. Nii moodustavad mõlemad nõõpnõelad padja ja enese vahele just sama laiad praod, kui on valmis kandi laius. Sellepärast tõmbame kandi nendest pragudest läbi, nii et mõlemad õmblusjaod ühelaiuselt sisse pöörduvad.

Nõnda käänatud kandi traageldame kaetava õmbluse pääle nii, et eespisted vahelduvad kahes reas, kinnitades mõlemad kandi ääred korraga. (Vaata pilt nr.31.) Kandi õmbleme kinni 1 mm. kaugusel äärest masinaga ehk käsitsi tikkipistetel.

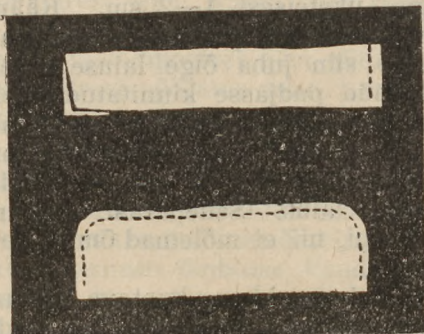
3. Värvliid.

Värvliid valmistame samaks otstarbeks kui äärekanid, aga nad on kahekordsetena riide ääre jätkudeks, kuna äärekant kõvendab ükekordsena riide äärt olles selle paremal ehk pahemal pool. Värvliite tarvitamine on väga mitmesugune ja sellepärast on nendel ka mitmed nimetused, nagu: kaelus, undrukuvärvel, käiksevärvel jne.

Värvliid lõikame pikuti riidest, et nad ei veniks, sest nende otstarve on ju kõvendada riide ääri, koguda krookeid ja venivaid ehk laiemaid riideosi keha järele parajaks teha. Et värvliid on kahekordsest riidest, peame lõigates võtma nende laiuse kahekordselt ja veel juure lisama kahe seesmise õmblusjao laiuse. Tööjärjekord on masinaga õmmeldes järgmine:

1) Värvli väliste äärte valmistamist on tarvis nende värvliite juures, mille otsad jäävad valmisriides riidet piiravateks äärteks, nagu näituseks undrukuvärvli juures. Kui värvel on sirge täisnurkadega, õmbleme kinni ainult pikuti kahekordseks pööratud värvli otsad pahemalt poolt $\frac{1}{2}$ sm. kauguselt, jättes siiski ääre

poolt $\frac{1}{2}$ sm. õmblemata, s. o. õmblusjaod lahtiseks käänamise tarvis. Aga näituseks meeste särgi kaelus ja

Pilt nr. 39.

Värvlite pahempoolsed õmblused.

käikse värvel on ümarmarguste nurkadega ja nõuavad rohkem tööd. Lõigatud värvli pöörame esiteks pikuti kahekorra nii, et riidest parem pool jääb sisse. Siis õmbleme läbi värvli otsad ja välimise pika ääre $\frac{1}{2}$ sm. kauguselt jättes jällegi kinniõmmeldaval äärel $\frac{1}{2}$ sm. laiad õmblusjaod õmblemata. Mõlematel

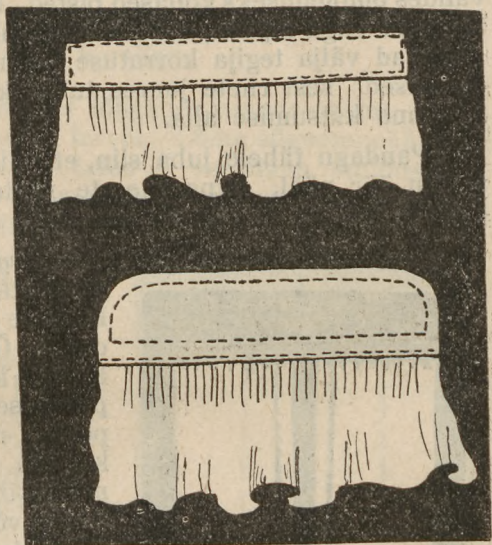
juhtumistel pöörame päale pahema poole õmblust värvli nii ümber, et parem pool tuleb päale. Siis painutame õmbluse hoolsasti lahti ja kääname jälle värvli kahekordseks, tehes õmbluse kohta käände.

2) Värvli kinnitamine riide pahemale poolele. Enne kui värvel on valmis kinnitamise jaoks, kääname ühe selle lahtijäetud äärtest $\frac{1}{2}$ sm. sissepoole. Selle käände üle pöörame teise lahtise ääre, mis jääb selletõttu natuke pikemaks. Pikema ääre õmbleme pärast riide paremale poole nii, et ta kataks pahempoolse õmbluse. Nüüd avame esiteks pööratud käände ja asetame värvli nii, et ta välimine pool oleks riide pahema poole vastu; traageldame ta siis kinni käände järele, pannes tähele, et värvli otsad kui ka kinniõmmeldava ääred oleksid ühetasa kroogitud ehk muidu kõvendava äärega. Päale seda ühendame nad värvli käänet mööda ühekordse õmblusega. Alguses ja lõpus kinnitame niidi otsad sõlmedega.

3) Kinniõmblemine paremal pool. Pöörame värvli riide pahemalt poolt ääre jatkuks, painutades mõlemad õmblusjaod hästi maha värvli poole, ja traageldame lahtise värvliääre eelmise õmbluse päale nii, et see oleks kaetud; siis õmbleme ta äärepäält riidesse kinni. Päale selle

järgneb veel üks kaunistav õmblus ümberringi, mille kaugus äärtest on mitmesugune, selle järele missugust värvliit me õmbleme. (Vaata pilti nr. 40.)

Käsitsi õmbleme värvlidpääjoontes niisama. Värvli seesmistes õmblustes tarvitame järelpisteid. Kinniõmblemine võib sündida mõlematel pooltel palistuspistetega, nii et mõlemad värvliääred traageldame korraga kõvendava ääre jatkuks ja et äärest jääb $\frac{1}{2}$ sm. laiune osa värvli käänete vahele. Esiteks palistame värvli pahempoolse, siis parempoolse ääre riidesse kinni. Kaunistava õmbluse paremal pool jätame harilikult ära, hoides kokku tööd ja aega.

Pilt nr. 40.
Värvliite parempoolsed õmblused.

4. Kinnised.

Kinniseks nimetame pikemat ehk lühemat riidelõnga järele tehtud lõiget, mille ääred on kõvendatud otstarbekohaselt. Sarnane on näituseks aluskuuel taga, pükstel külje pääl, meeste särgil ees ja käistel ja veel mitmel pool. Kinniste ääred kõvendame kõige kergemini kitsastepalistustega riide pahemal pool, või laiadega, harilikult riide paremal pool. Kuid igakord ei ole võimalik palistada kinniste ääri, sellepärast näeme tihti kinniseid, mis on kõvendatud kantidega ja värvliitega. Kinniste valmistamine on väga mitmekesine, kuid koolitöös peame ajapuudusel seda piirama. Sellepärast võtame ka siin läbi harilikumad nendest.

Ruumi puudusel on siin seletused ainult masinaga õmmeldud kinniste kohta, sest neid tuleb ette rohkem. Aga nende seletuste järele võib kergesti ka käsitsi õmmelda, valides õmblemiseks kohased pisted. Kinniseid tehes peame töötama väga täpselt, sest hoolimatult õmmeldud kinnised annavad välja tegija korratuse rutemini kui mõned teised õmblused, sest riiete juures tuleb kinnise tugevus kõige suurema katsumise alla.

Pandagu tähele juba siin, et naiste riietel on kinnise parem äär pääl, kuna meeste riiete juures ümberpöörduvalt — pahem äär katab parema.

I. Kinnise kitsaste äärepalistustega, riide pahemal pool

Pilt nr. 41. Kinnis I.

valmistame meeste öösärgi käistele ja vahest aluskuubedele. Õmbleme mõlematel kinnise külgedel $\frac{1}{2}$ sm. laiad palistused riide pahemale poole, mis alumises otsas, kinnise põhjas, veel kitsamaks lähevad selleks, et nurk saaks võimalikult terav. Sarnase kinnise põhja üle õmbleme väiksed nõõpaugu pisted selle kõvendamiseks. Rebenemise vastu ühendame mõlemad ääred veel sillaga, mille kaugus on põhjast 1 sm. Sild seisab koos 3—4 pistest, mis äärte vahele on pingutatud ja üle õmmeldud nõõpaugupistetega.

II. Kinnise laiade äärepalistustega riide paremal pool valmistame meeste särgile, kui sel ei ole eri rinnaesist. Veel rohkem on see tarvilusel poisikeste särkide juures, kuid harva naiste riietes.

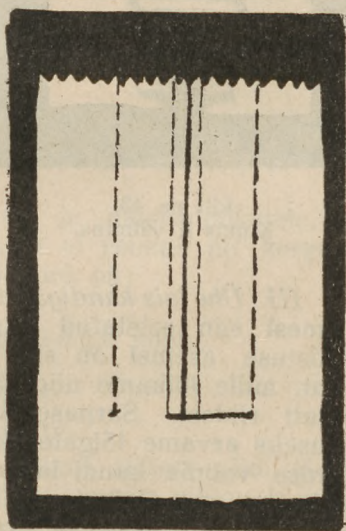
Enne kui sarnast kinnist hakkame valmistama, peame tähele panema kolme asja ja nimelt: kui lai on palistus; teiseks, kas ääre päält või $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärest õmbleme parempoolse palistuse kinni ja kolmandaks, kas

parem või pahem äär saab pöörmiseks katvaks ääreks. Pääle seda on töö järjekord:

- 1) Lõige kinnise põhjas,
- 2) palistuste pööramine,
- 3) põhja katmine kandiga.

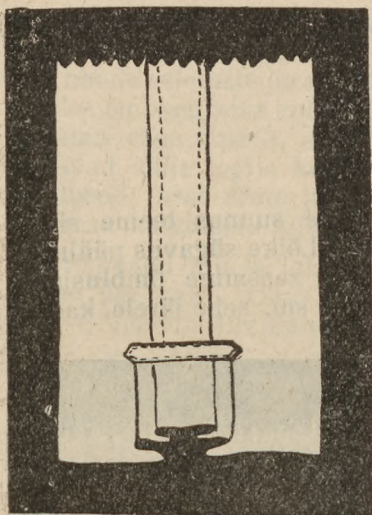
1) Kinnise põhjas otse lõngade suunas teeme sisse-lõike palistuse pööramise tarvis. Lõike sügavus päälmise ääre poolel on palistuse laius + seesmine õmblusjagu, mille laius võib olla $\frac{1}{2}$ sm. ehk 1 sm. selle järele, kas tikime palistuse kinni ääre päält või $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärest. Kinnise alumise ääre poolel lõikame sisse ainult $\frac{1}{2}$ sm.

2) Riide paremale poole tõmbame nõelaga jooned, mille abil eraldame palistuse välised ja seesmised õmblusjaod sellejärele, kuidas nende laiuse sisse lõigates juba määrasime. Mõlemad palistused on ühelaiused ja paremal pool riidet traageldame nad kinni. Alumise palistuse õmbleme kord läbi hästi ääre päält. Päälmise aga tikime läbi harilikult $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel mõlematest käänetest. Niidi otsad sõlmime kinnise alumises otsas riide paremale poole.

Pilt nr. 42. Kinnis II.

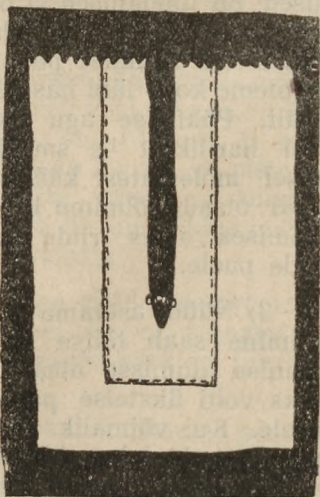
3) Nüüd asetame katva palistuse teise pääle nii, et alumine saab täitsa kaetud ja traageldame nad kinni. Kinnise alumisse otsa ülejäänud riidest teeme üks ehk kaks volti üksteise pääle nii, et käänded oleksid niidi järele. Kui võimalik, kääname nad nii, et voldi kaks käänet on jatkudeks päälmise palistuse käänetele. Kui see voltide suuruse tõttu võimalik ei ole, siis on nad mõlematel pooltel ühevõrra laiema palistusest. Seda tehes tuleb

Pilt nr. 43.
Kinnis II valmina.

tihti ette, et päälmise palistuse kohal kinnise põhjas peame veel sisselõiget pikendama. See ei tohi siiski ulatada palistuse äärest kaugemale. Traa- geldame siis voldid ka kinni ja katame kinnise põhja kandiga, mille laius on valmina 1—2 sm. ning mõlemad otsad kolmenurgelised. Kandi pikkus ripub ära veel sellest, kas kinnise mõlematel pooltel on õmmeldud riidesse kaunistavad voldid. Kui see nii on, katab kant ka nende otsad, muidu ulatab ta 1—2 sm. kaugemale kaetavatest käänetest. Kandi tikime kinni ääre päält, niidi otsad ajame pahemal pool nõela järele ja pistame nad riidesse.

III. Ühe laia kandiga valmistatud kinnis tuletab meelde esimest siin seletatud kinnist. Palistuse asemel on siin aga kant, mille lõikame niidi järele pikuti riidest. Sarnase kandi laiuseks arvame lõigates kahekordse valmis kandi laiuse + neli $\frac{1}{2}$ sm. laiust õmblusjagu. Kandi pikkuse saame kokku arvates lõigatud augu pikkuse, valmiskandi laiuse ja kaks $\frac{1}{2}$ sm. laia õmblusjagu. Kui näituseks tahame, et valmis kant on 3 sm. lai, augu pikkus — 20 sm., siis peab lõigatud kandi laius olema $(2 \times 3) + (4 \times \frac{1}{2}) = 8$ sm., pikkus — $20 + 3 + (2 \times \frac{1}{2}) = 24$ sm. Sarnase kandi lõikame lõhki kesktelt pikuti

Pilt nr. 44. Kinnis III.

niidi järele nii pikalt, kui tegime riidesse lõike kinnise jaoks.

Siis asetame kandi riide paremale poole nii, et lõiked ühinevad ja mõlemate paremad pooled on vastastikku ning ühendame nad $\frac{1}{2}$ sm. kaugel äärest ühekordse õmblusega. Jällegi on õmblusjagu kinnise põhja ümbruses natuke kitsam, samal põhjusel, mis juba nimetatud esimese kinnise juures. Pöörame kandi õmbluse järele riide pahemale poole nii, et õmbluse kohal on riide äär 1 mm. pikem kandi äärest ja traageldame kinni selle ääred, et nad püsiks omal kohal nii kaua, kuni pöörame sisse kandi kõigil kolmel välisel äärel $\frac{1}{2}$ sm. Käänatud ääred traageldame riidesse kinni ja õmbleme nad läbi ääre päält masinaga. Kinnise põhja kõvendame veel rebenemise vastu sillaga ehk lukuga.

IV. Kinnis, mille mõlemad ääred on kõvendatud riidesiiluga, mis päälmisele kinnise äärele on kandiks, alumisele aga värvliks.

Sarnase kinnise teeme laste ja naiste pükstele, ja sellel on see hää omadus, et ta ei rebene nii kergesti nagu teised kinnised. Tööjärjekord on:

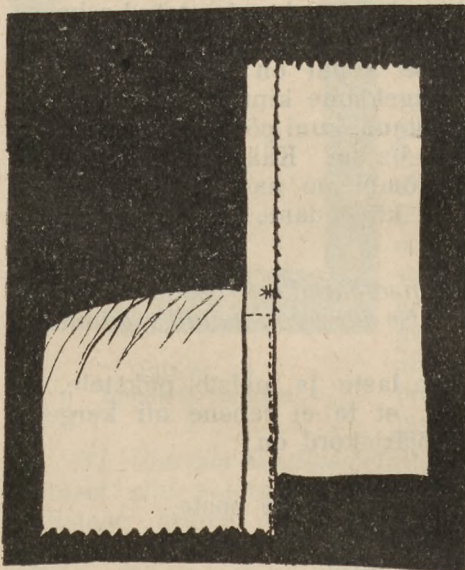
- 1) riidesiilu lõikamine,
- 2) selle õmblemine riide pahemale poole,
- 3) õmblemine pahemal pool,
 - a) alumisel kinnise äärel,
 - b) päälmisel kinnise äärel.

1) Kinnise jaoks lõikame pikuti riidest niidi järele siilu, mille pikkus on kahekordne kinnise pikkus ja mille laius on kahekordne valmis värvli laius + kaks $\frac{1}{2}$ sm. laiust õmblusjagu. Harilikult on valmis värvli ja kandi laius kinnise äärtel 3 sm. ja sarnasel juhtumisel lõikame siis 7 sm. laia siilu riidest välja.

2) Lõigatud siilu traageldame riide paremale poole kinnise mõlematesse äärtesse kinni, ääred ühetasa ja ühendame nad ühekordse õmblusega $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärest. Mõlemate külgede õmblused ulatavad just sama kaugele kui kinnise lõige ise, kuna õmbluste lõppudes sõlmime kinni mõlematel niidi otsad. Et õmblemine oleks võimalik kuni põhjani, kääname õmmeldes teise ääre

maha kinnise põhja kohalt ja õmbleme kuni käändeni riidesiilu täitsa sirgena hoides. Mõlemad õmblusjaod painutame siilu poole.

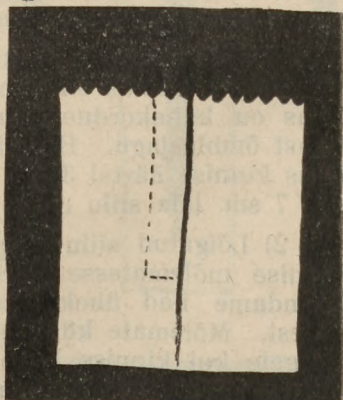
3a) Nüüd pöörame siilu lahtisest äärest $\frac{1}{2}$ sm. sisse selle pahemale poole ja pääle seda kääname siilu üleni kahe korra. Sellel kinnise äärel, mis riidet kandes jääb alumiseks, õmbleme kahekordseks käänatud ääre esimese õmbluse külge käsitsi kinni palistuspistetega ja õmblemist jätkame veel üle kinnise põhja $3\frac{1}{2}$ sm. teisel kinnise äärel. Põhja üle minnes peame kinniõm-meldavasse äärde $\frac{1}{2}$ sm. sügava sisselõike tegema, et kinnise põhja moodustanud $\frac{1}{2}$ sm. sügava voldi saaksime viia selle sisse. Lõigatud ääre

Pilt nr. 45. Kinnis IV. seespoolt.

õmbleme väikeste nõõpaugupistetega kinni.

3b) Et päälmisele kinnise äärele siil saab kandiks, mitte värvliks nagu alumisele äärele, lõikame selle laiupest üleliigse osa ära. See on 3 sm. lai ja selle pikkus on äärest kuni eelmise õmbluseni, s. o. $3\frac{1}{2}$ sm. lühem kui kinnise pikkus. Nüüd kääname ülejäänud osa siilust riide pahemale poole kandiks ja õmbleme selle ääre päält

Pilt nr. 46. Kinnis IV päältpoolt.

kinni. Õmblus pöörab 3 sm. kaugusel kinnise põhjast tehes täisnurga ja läheb kord üle kandi. Niidi otsad sõlmime ja pistame siis nõelaga kandi ja riide vahele. Koolitöodes on see kinnis kõige kohasem, sest ta on kõige tugevam, ilus ning võrdlemisi kerge õmmelda.

V. Kinnis, mille mõlematel äärtel on eraldi värvid. Kinniste tööjärjekorrast on selle oma vist kõige keerulisem ja nimelt järgmine:

1) Alumise ääre värvli valmistamine,

a) lõikamine,

b) pahemale poole õmblemine,

c) paremale poole õmblemine.

2) Päälmise ääre värvli valmistamine:

a) lõikamine,

b) pahemale poole õmblemine,

c) paremale poole õmblemine,

d) alumise otsa kõvendamine.

1a) Alumise ääre värvli laius on lõigates kahekordne valmis värvli laius ja selle pikkus on 1 sm. enam kinnise lõike omast. Lõikame nagu ikka pikuti riidest ja niidi järele.

1b) Lõigatud värvli traageldame kinnise alumise ääre külge, selle pahemale poole nii, et värvli parem pool on riide pahema poole vastu ja ääred ühetasa. Värvli lõikasime 1 sm. kinnisest pikema selleks, et saaksime selle alumises otsas nüüd $\frac{1}{2}$ sm. sisse pöörata, kuna $\frac{1}{2}$ sm. pikkusest jääks veel kinnise otsa katteks. Värvli ühendame kinnise äärega ühekordse õmblusega $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärest ja painutame õmblusjaod kahele poole maha.

1c) Värvli vabast äärest pöörame $\frac{1}{2}$ sm. selle pahemale poole õmblusjaoks ja kääname värvli nii kahekorra, et selle lõigatud ääred oleksid sees kõrvuti ning õmbleme ääre päält kord läbi.

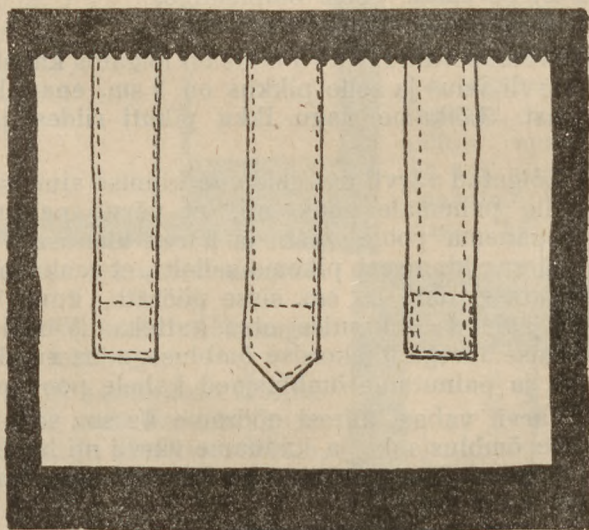
Esimese ja teise õmbluse vahe on siis 1 sm.

2a) Päälmise värvli pikkus on 3 sm. rohkem kui kinnise oma ja selle laius on kahekordne valmis värvli laius või sama $+\frac{1}{2}$ sm., kui tahame värvlist hiljem mitte päris ääre päält, vaid $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel sellest kinni õmmelda.

2b) Esimene kinniõmblemine on muidu sama kui eelmisel äärel, ainult 3 sm. ülejäävast pikkusest jätame käänamata kinnise alumisesse otsa.

2c) Kui tahame kinnist katva värvli $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel selle äärest kinni õmmelda, siis pöörame selle vabast äärest 1 sm. laiuse õmblusjao selle pahemale poole. Kui aga tikime selle ääre päält kinni, on õmbluse jaoks tarvis ainult $\frac{1}{2}$ sm. On see õmblusjagu pööratud ja esimene õmblus maha painutatud, kääname värvli nii kahekorra, et see täitsa katab alumise, olles sellest mõlematel äärtel 1 mm. laiem. Traageldame värvli kinni ja õmbleme mõlemad ääred läbi kas $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel käänetest ehk ääre päält.

2d) Siis pöörame sisse värvli otsast $\frac{1}{2}$ sm. Selleks on tarvis natuke üles harutada üht eelmistest õmlustest,

Pilt nr. 47. Kinnis V.

muidu ei ole käänamine võimalik. Värvli ots on kahekordne ja sellepärast lõikame seestpoolt üleliigse riide ära, jättes ainult $\frac{1}{2}$ sm. õmblusjagudeks. Siis traagel-

dame otsa riidesse kinni ja õmbleme selle kinni nelinurgaga, mille õmblused kolmel küljel on värvli äärte pääl, neljas, ülemine aga käib otse üle värvli, nii et sellega kinni õmbleme ka alumise värvliotsa $\frac{1}{2}$ sm. kaugusel äärest. Viimaks õmbleme käsitsi pahemal pool oleva värvli otsa riidesse kinni ja kõvendame paremal pool üle värvli käiva õmbluse kinnise põhja kohal mõlemates otsades lukkudega.

Sarnase kinnise otsa võime ka kolmenurgeliseks käämata ja ääre poolt selle küljed kinni õmmelda.

Selle kinnise tarvitus on üldine nii naiste, laste kui ka meeste riietes.

5. Kinnitised.

Kinnitised annavad võimaluse riideid selga panna ja seljast ära võtta, aga on veel tarvis kinnitisi, mille abil riided püsivad seljas, või millega nad seljast ära võttes riputame varna. Pääle meie oma riiete on kinnitisi tarvis veel padjapööradele, et nad padja ümber püsiksid, käterätikutele varna panemiseks j. n. e.

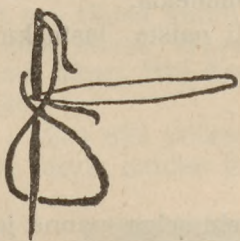
Kinnitised võivad tarviduse järele olla väga mitmesugused, nagu paelad, nõöbid, nõõpaugud, haagid, vajutisnõöbid j. n. e. Päälisriiete juures tarvitame pannalt ja sõlge.

Nõõpaugud valmistame harilikult kõvendades riidesse lõigatud augu ääred nõõpaugupistetega. Sarnane nõõpauk võib olla kolmesugune, ühe lukuga, kahe lukuga ehk lukuta. Ühe lukuga nõõpauke tarvitame siis, kui riidet kandes nõõp vajub selles teise otsa poole (näituseks naise särgi õlal). Teises otsas on siis lukk, ja nõõbi all oleva otsa õmbleme ümmarguseks. Kui aga nõõp seisab augu keskel, on nõõpaugu mõlemad otsad ümmargused ehk mõlemad lukuga.

Kõige enne määrame nõõpaugu koha riidel, sääl tõmbame nõõpnõelaga riidesse otsejoone ja, kui võimalik, lõnga järele. Siis lõikame teravate kääridega nõõpaugu joone järele lahti. Nõõpaugu lõikame ikka paar mm.

suurema kui nõobi läbimõõt on, et nõöp mahuks hõlpsasti august läbi. Kui riie, millesse nõõpaugu lõikame, on kergesti harguv, loome selle ääred üle kohe päale lõikamist.

Siis võtame töö pahemasse kätte nii, et lõigatud nõõpauk on pikuti pahema käe esimesel sõrmel. Põidlaga ja keskmise sõrmega toetame tööd mõlematelt pooltelt. Ühelukuga nõõpauku õmmeldes asetame selle augu otsa, kuhu lukk saab, pahema käe poole, ja säält algame nõõpaugupistete õmblemist. Lõnga kinnitamiseks alguses õmbleme esimese piste nõõpaugu ülemisele äärele järgmiselt: pistame nõela sisse nõõpaugust ja välja selle pahema käe pool olevast ülemisest nurgast, 3—4 riidelõnga kaugusel äärest. Tõmbame välja nõela niidiga nii, et lõngast jääb väike otsake, mille asetame nõõpaugu alumisele äärele, et see jääks säält järgmiste nõõpaugupistete alla kinni. Siis pistame nõela uuesti sisse nõõpaugust, aga seekord välja augu alumisest äärest ülemise ääre piste kohalt. Enne kui nõela välja tõmbame, asetame tööst tuleva ühekordse lõnga

Pilt nr. 48.

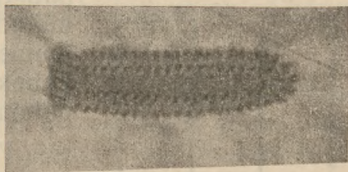
Nõõpaugu esimene piste.

nõela üle, suuname selle paremale poole ja nõela silmast tuleva niidi viime nõela otsa alt pahemalt paremale poole, nagu harilikult nõõpaugupisteid õmmeldes. Siis alles tõmbame nõela välja ja kinnitame sõlme, tõmmates niiti ülespoole. Nii on valmis esimene nõõpaugupiste, mis on mõlematel äärtel korraga, mis annab nõõpaugu otsale ilusa, kinnise ilme, ning seob niidi otsa kinni. Päale seda õmbleme terve alumise augu ääre üle nõõpaugupisteid.

Nõõpaugu ümmarguses otsas õmbleme 3—5 ehk 7 nõõpaugupistet, mis kiirte sarnaselt piiravad augu otsa ja millest keskmisel on nõõpaugu suund. Nende arv ripub ära nõõpaugu suuruselt ja niidi jämedusest. Pärast seda õmbleme jälle teise ääre nõõpaugus nagu eelmise, võttes muidugi töö teistpidi kätte.

Luku õmbleme nõõpaugu otsas järgmiselt: tööd hoiame käes nii, et nõõpauk on põigiti esimesel sõrmel.

Nööpaugu otsa üle õmbleme 3—4 madalpistet, mille pikus on sama kui õmmeldud nööpaugu laius. Nende üle, ka allolevat riidet nõelale võttes, õmbleme väikesed nööpaugupisted, mille sõlmed on nööpaugu poole. Lukk ei tohi olla jäme ega liig suur. Niidi otsa lõpus kinnitame pahema poole pistetesse.

Pilt nr 49. Nööpauk.

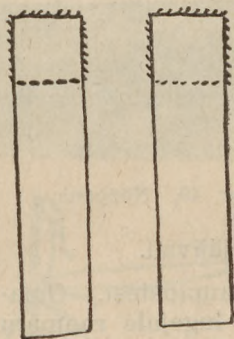
Riidega kanditud nööpaukud valmistame villastele riistele, mis aga koolikäsitööst kõrvale jäävad.

Nööbid võime teha ise ehk osta kauplustest. Oma tehtud lõngast nööbi valmistus selgub lugejale raamatu lõpuosas olevast III näitetunnist. Nööpide kinniõmblemise kohta siin mõni sõna. Nööbid peavad olema valmis tehtud ehk ostetud enne, kui teeme nööpauke, sest muidu ei saa meie aukude suurust määrata. Aga nööpaugud jälle peavad olema valmis enne, kui nööbid oma kohale kinni õmbleme. Kui augud valmis on, asetame selle serva teise päale nii, kuidas see valmis riides peab olema. Siis pistame nööpaugu servapoolsest otsast jämeda nõelaga alumisest äärest läbi. Nõel jätab järele augu, mille päale nööbi õmbleme. Niidi otsa võime alguses kinnitada sõlmega, mis jääb riide paremale poole nööbi alla. Nööpide etteõmblemine sünnib nööbis olevate aukude järele nii, et pisted paremal pool võimalikult ilusad oleksid. Niidi otsa kinnitame ka lõpus riide paremale poole nööbi alla, õmmeldes sääl paar väikest pistet riidesse, viimane kord nõela niidi silmusest läbi pistes ja silmuse siis kiini tõmmates.

Kui nööpauk on pikuti, siis pistame märgi jämeda nõelaga alumisse äärde nööpaugu keskelt.

Paelad kinnitame harilikult riide pahemale poole, kord päris äärde, teine kord äärest kaugemale, nagu näituseks padjapööradel, et padi ei oleks äärte vahelt näha. Paela otsa pöörame $1\frac{1}{2}$ sm. pikkuselt selle pahemale poole, asetame selle otsa riidele sinna, kuhu tahame ta kinnitada ja paneme nööpnõelaga kinni. Siis teeme teise käände väljapoole üle paela nii, et selle kaugus esime-

sest on sama kui paela laius. Sellega moodustub paela otsa nelinurk, mille ääred õmbleme riidesse kinni käsitsi palistuspistetel. Võime ka viimase käände kohal paela üle tikkpisteid õmmelda. Kui teine ots jääb paelal vabaks, palistame selle käsitsi paela pahemalt poolt võimalikult kitsalt.

Pilt nr. 50. Paelade kinniõmblemine.

Vajutusnööbid õmbleme kinni aukudest läbi üle äärte nii, et ülemineku piste august teise jääb riide pahemale poole. Enne õmbleme kinni päärmised nööbid ja neid alumise ääre vastu vajutades leiame alumiste kohad. Alates võime jällegi sõlme tarvitada, kui selle nööri alla jätame.

Haagid. Nende otsas on kaks rõngast kinnitamise jaoks, mis nööpaugupistetega riidesse kinni õmbleme. Pääle seda õmbleme veel madalpistetega haagi varre riidesse kinni. Sõlme ei saa nende juures tarvitada, vaid viime niidi otsa pistete alla ja õmbleme sellest üle. Haakide vastas olevad aasad õmbleme kinni rõngaste kohalt samuti kui haagid, pääle selle veel 3—4 madalpistega nende vahelt tuleva aasa kaela riide külge kinnitades. Tihti õmbleme haakidele ka niidist aasad.

Pesu kinnitised on nööbid, nööpaugud ja paelad, kuna päälisriiete juures tuleb tarvis kõiksugu kinnitisi.

Kinnitiste õmblemise juures peame üldiselt veel alla kriipsutama täpsust ja korralikkust. Paremal pool ei tohi pisteid näha olla ja olgu nad pahemalgi pool ilusad ja korralikud. Riiete kinnikäimise kohta peetagu mees seda, et naiste riietel on parema käe poolne serv, meeste omadel aga pahema käe poolne päärmiseks.

6. Kudumine.

Kudumine on üks kõige vanematest naiskäsitöödest, sellepärast on tal väga palju variatsioone. Vanasti oli kudumisoskus väga tarvilik igale naisele, sest ta pidi ku-

duma ise sukad, kindad j. n. e. Praegusel ajal on jäänud sukkade kudumine peaaegu ainult maanaiste osaks. Needki toovad tihti oma lõngad masinaga kudujate kätte ümber-
töötamiseks. Väiketööstus ühes vabrikutega on päästnud naised sellest igavast tööst. Aga kudumise ala on väga lai, sinna kuulub ka palju huvitavaid ja ilusaid asju, mille valmistamine pakub tegijale huvi, arendab tema maitset ja osavust. Sellepärast ei tohi meie seda vana, juba kaugele arenenud tööd unustada ja koolikäsitööst ära jätta. Vaid peame katsuma selle läbi viia klassitööna põhjalikult mitmekesiselt ja huvitavalt.

Esiteks peame õpilasi tutvustama koetud pinna osadega ja koosseisuga ning kõiksuguste kudumise juures ettetulevate võtetega. Ainult sel teel võime anda õpilastele õige kudumisoskuse. Üksi sukka ja kinnast kududes teine töö nendele igavaks ja ei anna sugugi võimalusi täiesti süveneda kudumise töösse.

Koetud pinna koosseis. Koetud pind seisab koos silmustest. Silmuse osad on: silmuse pää, silmuse põhi, parem ja pahem äär. Kui silmused on reas üksteise kõrval, moodustavad nad korrad, kui nad aga on reas üksteise pääl, siis ütleme, et nad moodustavad silmuste read. Viimaks nimetatud võivad olla kahesugused: üles- ja allapoole minevad. Ülespoole minevates ridades on silmuste pääd, allapoole minevates aga silmuste põhjad. Koetud pinna parem pool on see, kus silmuste ääred on näha, kuna silmuste pääd ja põhjad pahemale poole jäävad. On ka sarnaseid pindu, kus mõlemaid näha on.

Käte asend kududes. Kududes on meil ikka kaks varrast korraga tegevuses. Üks nendest on paremas, teine pahemas käes ja hoiame neid kinni keskmiste sõrmedega ja pöidlaga, kuna esimesed sõrmed on vabalt varraste pääl ja kududes valmis liikuma. Töö ja koetavad silmused on pahemas käes ja tööst tulev lõng läheb üle pahema käe esimese sõrme ja kaob siis käe sisse. Paremas käes on see varras, millega me pääasjalikult koome ja millele viime järgimööda valmiskoetud silmused. Tööd hoiame käes kergelt, nii et kudumine sünnib painduvate liigutustega ja jõudsasti. Hoidume liig suurtest liigutustest ja sõrmede pingutamisest, mis väsitab käe muskleid ja teeb närvilikuks.

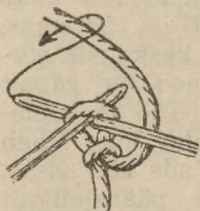

Pilt nr. 51. Käte asend kududes.

Silmuste loomine võib sündida mitmel viisil. Kõige paremad silmused ja kõige hõlpsamini loome kududes.

Loome esiteks ühe vaba silmuse, sellest koome välja teise, teisest kolmanda j. n. e. Esimese vaba silmuse loome järgmiselt: keerame lõnga kord pahema käe sõrmede ümber nii, et lõnga ots jääb käe sisse. Nõnda moodustunud lõngarõngast pistame läbi paremas käes oleva varda sõrmede tagant ja toome sellega lõnga rõngast läbi. Kui võtame pahema käe silmusest ära, on meil vardal suur lahtine silmus, mille saame kinniseks mõlematest lõngadest tõmmates ja väikseks pikemast lõngast tõmmates.

Kui esimene silmus on vardal, võtame selle varda pahemasse kätte, paremasse aga teise varda ja hakkame teisi silmuseid looma. Sõrmede asend on nüüd juba sarnane kui üldse kududes.

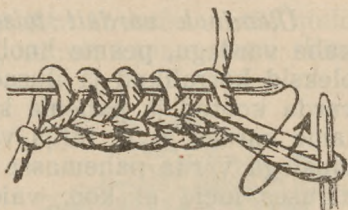

Pilt nr. 52. Teise silmuse loomine.

Teise silmuse loomiseks pistame parema käe varda esimesest silmusest läbi paremalt pahemale poole, sõrmel oleva lõnga viime vardale nii, et varda pistame lõnga alla paremalt pahemale poole; vardale saadud lõnga toome silmusest läbi tagant ette poole.

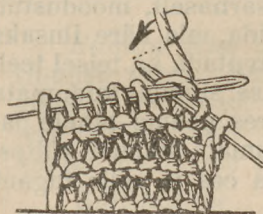
Nii on teine silmus meil parema käe vardal. Selle viime aga esimese kõrvale pahema käe vardale, pistes

varda sellest läbi paremalt pahemale poole. Nii silmust üle viies tuleb sellele keerd sisse, mis annab silmuste reale ilusama välimuse. Kolmanda silmuse koome välja teisest, just niisamuti kui teise esimesest ja nii jatka me seni, kuni pahema käe vardal on käesolevale tööle tarvisminev arv silmuseid.

Pilt nr. 53. Silmuste loomine.

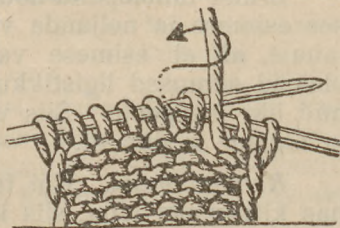
Parempidi silmuste kudumine. Üleminek silmuste loomisest parempidi silmuste kudumisele on väga kerge. Niisama kui silmuseid luues, on meil töö, s. o. silmustega varras pahemas käes ja parema käe varda viime

Pilt nr. 54. Parempidi kudumine.

1) silmusest sisse, 2) sõrme peal oleva lõnga alla, 3) toome selle lõnga silmusest läbi. Neljandaks aga laseme pahema käe vardal oleva läbikoetud silmuse vardalt maha langeda ja uus silmus jääb siis parema käe vardale. Nagu esimese, nii koome ka teised silmused. Kududes saavad siis lõpuks kõik valmis silmused parema käe vardale, kuna nad luues jäid pahema käe vardale.

Pahempidi silmuste kudumine. Silmustega varrast hoiame jällegi pahemas käes, aga tööst tulev lõng ei lähe otse esimese sõrme üle, vaid pahempidi silmuseid kududes on see varda ees ja läheb üle selle sõrme pääle. Parema käe varda pistame silmusest läbi lõnga tagant paremalt pahemale poole, keeme varda ees oleva lõnga parema käe varda ümber ja toome silmusest läbi. Koetud silmus lastakse pahema käe vardalt maha langeda ja uus silmus jääb paremale vardale.

Pilt nr. 55. Pahempidi kudumine.

Sarnast pinda, kus vahelduvad kindlas järjekorras mõlemad silmused, nimetame krook-pinnaks.

Üleminek vardalt teisele. Kui koome mõnda asja kahe vardaga, peame hoolitsema, et koetud pinna ääred oleksid korralikud ja ilusad. Sellepärast korra juba üle varda koetud ja pahema käe varda tühjaks jäädes vahe-tame vardad, s. o. tühja varda võtame paremasse ja sil-mustega varda pahemasse kätte. Esimest silmust varda alguses meie ei koo, vaid võtame selle lõnga tagant, mille enne varda ette oleme toonud, kudumata parema käe vardale. Seda nimetame *silmuse võtmiseks pahem-pidi kudumata*, sellepärast et see tuletab meelde kudu-mise algamist pahempidi silmustel. Pääle seda, kui esi-mene silmus on võetud niiviisi parema käe vardale, võ-tame ka lõnga jälle pahema käe esimesele sõrmele.

Kui iga varda alguses talitame sarnaselt, moodustub mõlemaile koetud äärtele kettsilmusrida, mis ääre ilusaks ja korralikuks teeb. Sama võime saavutada ka teisel teel, nimelt võime varda lõpus võtta viimase silmuse kudumata ja esimese ikkagi kududa. Selle juures peame tähele pa-nema niisama kui varda alguses kudumata silmust võttes, et tööst tulev lõng peab olema varda ees ja selle tagant võtame silmuse vardale.

Kui aga koome viie vardaga, nii et silmused on ja-gatud ühetasa nelja varda pääle kuna viiendaga neid koome, on üleminek õige lihtne. Koome kõik silmused järgimööda, vahetades ikka varda teise järele pahemasse kätte ja vabaksjäänud vardaga alates kuduma uut.

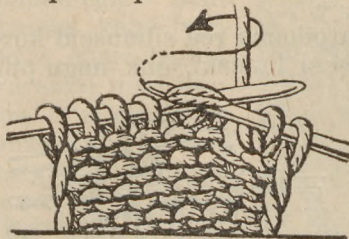
Erilist tähelepanu nõuab esimese kudumiskorra algu-ses esimese ja neljanda varda ühendamise. Paneme töö lauale, nii et esimese varda alguses ja viimase lõpus oleksid silmused ligistikku ja silmuseid luues moodustu-nud äär ülespoole. Siis võtame töö ettevaatlikult kätte ja algame kudumist.

Kahandamine. Kui tahame koetava asja mõnes ko-has kitsamaks teha, siis kahandame silmuseid, s. o. kao-tame mõne nendest ära; selleläbi saab töö kitsam. Ka see võib sündida mitmel viisil.

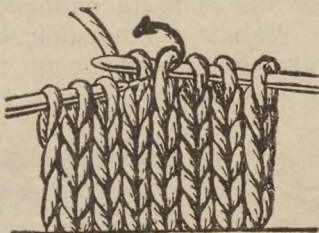
Kaks silmust parempidi kokku kududes pistame varda korraga kahest silmusest läbi ja siis koome nad kokku

nagu parempidi silmuseid kududes. Kahandus kaldub paremale poole.

Kaks silmust pahempidi kokku kududes on töö muidu sama kui eelmisel juhtumisel, ainult koome need silmused pahempidi kokku.

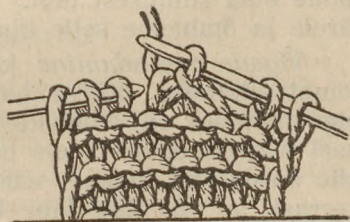
Pilt nr. 56. Kahandamine kokkukududes.

Pilt nr. 57. Ületõmbamise kahandus.

Silmust teise üle tõmmates kahandame ka töö ühe silmuse võrra. Esimese nendest võtame parempidi kudumata, teise koome parempidi ja siis tõmbame esimese teisest üle. Selle tõttu kaob esimene silmus. Kahandus kaldub pahemale poole.

Kahekordne kahandus seisab koos esimesest ja kolmandast siin seletatud kahandusest ja on sümmeetriline. Selle jaoks võtame esimese kahandatava silmuse kudumata, teise ja kolmanda koome kokku ja siis tõmbame esimese sellest üle. Nii jääb kolmest silmusest üksainus järele.

Pilt nr. 58. Kahekordne kahandus.

Pilt nr. 59. Silmuste lisamine.

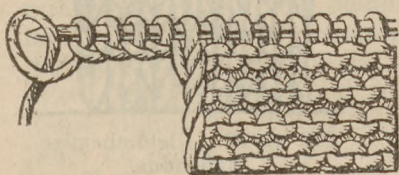
Silmuste juurdelisamine. Tuleb ette, näituseks kinnast kududes, et keaset tööd peame silmuseid juurde looma. Seda teeme kahte moodi, kas aukudega või ilma.

Silmuste lisamisest moodustub auk siis, kui kududes keerame kahe silmuse vahel lõnga kord parema käe varda ümber tagant ettepoole ja järgmisel korral koome selle

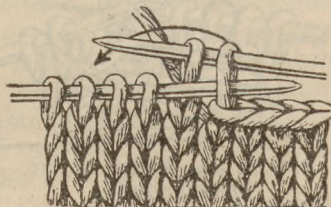
kui õige silmuse. Sarnast lisamist tuleb tihti tarvis kududes mustrit.

Kinnast laiendades aga tarvitame teist viisi, millest ei moodustu auke. Nimelt koome ühe ja sama silmuse esiteks parempidi ja siis pahempidi. Sarnast laiendust on vähe märgata valmistöös.

Vahest peame tööle lisama pikema rea silmuseid korraga. Selle teeme nagu silmuseid luueski, ehk nagu pilt nr. 60 näitab.

Pilt nr. 60. Ääre laiendamine.

Pilt nr. 61. Ääre lõpetamine.

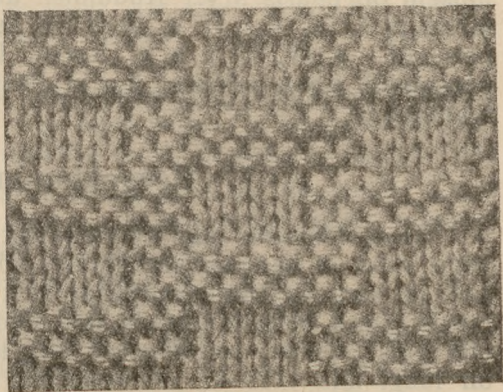
Kui kogu ääre peame lõpetama, tõmbame järgimööda ühe silmuse teisest üle seni, kuni kõik lõpevad. Viimase silmuse varda pääle jäädes lõikame lõnga katki ja tõmbame otsa silmusest läbi. Lõnga otsa ajame sukanõela järele ja õmbleme selle kinni töö pahemale poolele.

Vigade parandamine koetud pinnas nõuab juba suuremat vilumust. Kõige harilikum häda väikeste õpilas- tega töötades on silmuste mahalangemine. Kui silmus veel väga kaugele ei ole hargunud, tõstame selle pahema käe vardale ja koome selle nii mitu korda, kui mitmest korrast ta on juba läbi hargunud. Sääljuures peame tähele panema, et meie mitte silmust ei keeraks, ehk üleliia ei venitaks, nii et parandatud koht silma ei paistaks. — Mõnikord näeme, et oleme hiljuti silmuse ehk paar valesti kudunud. Kõige kergem on siis selle vigase silmuse pääl olevad silmused lasta maha langeda ja siis uuesti õieti tagasi kududa. Kui see korda ei lähe, peame nii palju kordasid ära harutama, et valestikoetud koht kaob.

Pinnamuster moodustub parem- ja pahempidi koetud silmuste, kahanduste ja laienduste seaduspärasest vaheldumisest. Neid on lõpmata palju ja iga asjatundja võib ise uusi kombineerida. Et lugejat nende arusaamisele juhtida, võtan siin läbi mõned mustrid.

Ruuduline muster.

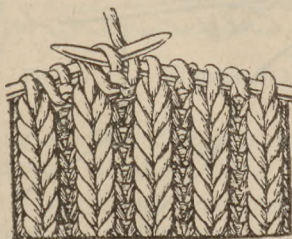
Pildil nr. 62 on näha jämedast villasest lõngast koetud muster, parem- ja pahempidi silmustega. Selle koome kahe vardaga edasi tagasi. Paremal pool koome 8 silmust pahempidi, 4 parempidi, aga pahemal pool pinda koome ikka pahempidi. Joonistusest on näha, kuidas pahempidi silmused paremal pool vahetavad oma kohtasid ja moodustavad niiviisi ruudud.

Pilt nr. 62. Ruuduline kudumismuster.

Triibuline patent.

Seda võime kududa kahe vardaga edasi-tagasi ja ka ringis viie vardaga. Töötame järgmiselt: I s. lisamine, II s. pahempidi kudumata, III s. kaks silmust koome parempidi kokku, ja nendest peab teine olema eelmise korra lisatud silmus. Sama kordub ikka uuesti,

Pilt nr. 63.
Triibuline patent.

Pilt nr. 64. Võrk patent.

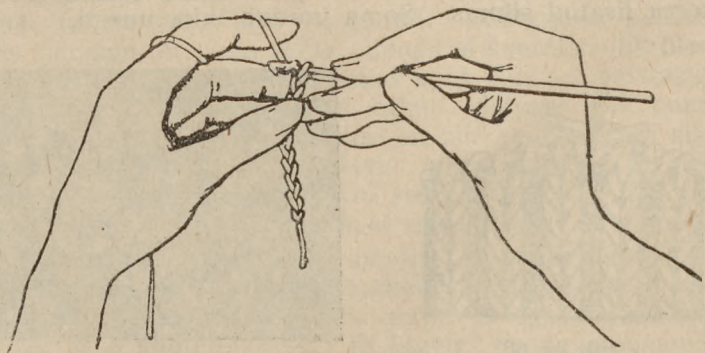
Võrkpatent.

Selle koome ikka kahe vardaga edasi-tagasi ja silmuseid on paaris arv. Kudumise algame pahemal pool pinda ja I, III, V j. n. e. kord on samad kui triibulisel patendil. II, IV, VI j. n. e. korral koome kaks silmust parempidi, kuna eelmisel korral lisatud silmuse võtame kudumata.

7. Heegeldamine.

Heegeldamine, üks kergematest naiskäsitöödest, on väga vana ja kaugele arenenud. Tööriistad on siin lihtsad ja kergesti kättesaadavad, sest heegeldamiseks on tarvis ainult heegeldusnõela, mis tööd silmas pidades võib olla luust, puust, tselluloosist ehk terasest. Materjaliks on lõng, mis võib ka mitmesugune olla. Mütse, kampsone, alusundrukuid heegeldame villasest lõngast, kuna pitse, linu, kraesid ja teisi iluasju valmistame puuvillast ehk linasest lõngast, mis peab olema hästi keerd.

Heegeldamine meeldib koolitööna lastele rohkem kui kudumine, sest heegeldamine läheb jõudsamini edasi ja pakub kohe tööd alates rohkem mitmekesisust. Koolis (eelseletatud meetodi järele) peame jällegi õpilastele kõige enne õpetama mitmesugused võtted heegeldamise juures, silmuste moodustamised ja nende mitmesugused nimetused.

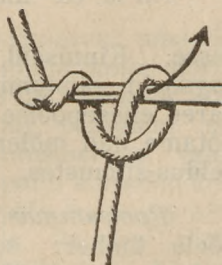

Pilt nr. 65. Käte asend heegeldades.

Kõige päält on tähtis käte asend heegeldades. Paremas käes hoiame nõela nagu kirjutades pliiatsit kolme esimese sõrmega. Lõng läheb parema käe esimese sõrme üle nagu kududeski ja kaob siis käe sisse. Kui tarvis, keerame ta kord sõrme ümber, et ta liig vabalt ei jookseks.

Siis võtame läbi tähtsamad silmused heegeldamises ja nende nimetused. On need selged ja heegeldamisosavus käes, võime valmistada mustrite järele kõiksugu töid.

Kettsilmused peame kõige päält ja põhjalikult kätte harjutama, enne kui saame midagi muud päälle hakata. Nende jaoks on tarvis luua esimene silmus, mille moodustame nagu pilt nr. 66 näitab. On see valmis, heegeldame sellest välja esimese kettsilmuse, teisest kolmanda j. n. e. nagu juba pildil nr. 65 oli näha. Kettsilmuseid heegeldades teeme nõelaga kaks liigutust. Esiteks keerame pahema käe esimesel sõrmel oleva lõnga nõelale, pistes nõela lõnga alt eest tahapoole. Pildil nr. 66 on just see esimene liigutus valmis. Teise liigutusega toome nõelal oleva lõnga silmusest läbi.

Pilt nr. 66. Esimese silmuse heegeldamine.

Pilt nr. 67. Kinnine kettsilmus.

Kinnised kettsilmused heegeldame valmis ääre külge nii, et kett jääb sellesse kinni. Neid heegeldades tuleb meil teha kolm liigutust. Esiteks pistame nõela ääre silmusest läbi, teiseks keerame lõnga nõelale, nagu juba eelpool seletatud, ja kolmandaks tõmbame nõela lõngaga ääresilmusest ja nõelal olevast silmusest korraga läbi.

Kinnised silmused moodustuvad viie liigutusega ja need on järgmised: I läbipistmine ääresilmusest, II lõnga keeramine nõelale, III nõela ühes lõngaga läbitõmbamine ääresilmusest, IV uuesti lõnga keeramine nõelale, V nõela

ühes lõngaga läbitõmbamine mõlematest silmustest. Vaata pilti nr. 68.

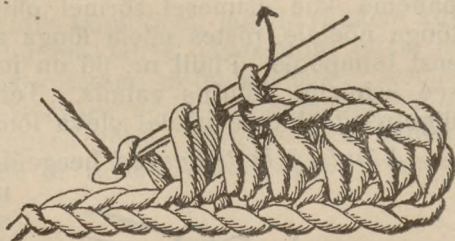
Kui kinniseid silmuseid heegeldades kääname tööd ääre pääl, siis heegeldame sääl ühe kettsilmuse käänamise tarvis. Alates heegeldama kettsilmuste rea külge kinniseid silmuseid jätmata viimase kettsilmuse vabaks ja heegeldame esimese kinnise silmuse järgmisesse kettsilmusesse.

Pilt nr. 68. Kinnine kettsilmus.

Kinniseid silmuseid heegeldades saame mitmesuguseid pinnamustreid sellejärele, kas võtame valmis ääres enesepoolse või kaugema silmuse ääre nõelale, või võtame nad mõlemad. Sama on asi ka järgmistes heegeldus-silmustes.

Poolsammast heegeldades keerame lõnga kolm korda nõela ümber; selle jaoks on tarvis üldse kuus liigutust: I lõnga keeramine nõelale, II nõela läbipistmine ääresilmusest, III lõnga keeramine nõelale, IV nõela ja lõnga läbitõmbamine ääresilmusest, V lõnga keeramine nõelale, VI nõela ja lõnga läbitõmbamine kõigist nõelal olevatest silmustest korraga. Äärel ümber pöörates heegeldame kaks kettsilmust.

Pilt nr. 69. Poolsammas.

Sammast heegeldades teeme kaheksa liigutust. Viis esimest nendest on samad kui eelmisedgi, aga poolsamba viimase läbitõmbamise asemel on sambal neid kaks ja nende vahel keerame lõnga kord nõelale. Poolsambas tõmbasime VI-da liigutusega nõela korraga läbi kõigist nõelal olevatest silmustest, sambal tõmbame aga esiteks nõela ainult kahest silmusest läbi, keerame siis uuesti

lõnga nõela ümber ja alles siis tõmbame nõela lõngaga läbi kahest viimastest silmusest. Tööd käänates heegeldame kaks kettsilmust.

Pikk samm on kerge teha pääle seda, kui on juba läbi võetud samm. Selle heegeldamisviis on muidu sama kui sambal, aga alguses keerame lõnga kaks korda järgimööda nõela ümber,

Pilt nr. 70. Sammas.

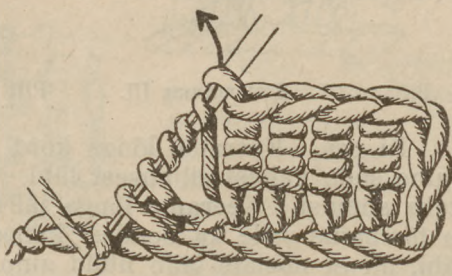
Pilt nr. 71. Pikk samm.

rame lõnga 3—4—5 korda nõela ümber, mille tõttu ka liigutuste arv lõnga läbi tõmmates kasvab samas suhtes.

Keerdsamm heegeldatakse muidu samuti kui harilik samm, ainult alguses keerame lõnga ühe korra asemel 3—4 korda nõela ümber ja tõmbame siis nõela üheainsa liigutusega kõigist lõngasilmustest läbi. Et nõel lõngarõn-

mispärast tuleb ka lõpus kolm korda läbi tõmmata nõelal olevatest silmustest ja sama palju kordasid keerrata ka lõnga nõela ümber. Tööd käänates heegeldame äärel kolm kettsilmust.

Sambad saavad veel pikemad, kui neid alates kee-

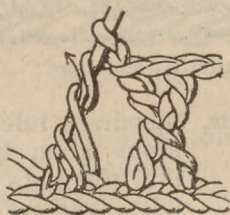
Pilt nr. 72. Keerdsamm.

gaist hõlpsasti läbi läheks, peab nõela otsas olev konks võimalikult väike olema.

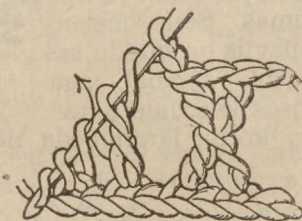
Reast teisele üle minnes heegeldame kolm kettsilmust.

Ristsammas. Selle heegeldamise võime jagada nelja ossa :

I osa. Keerame lõnga 2 korda nõela ümber, pistame selle ääresilmusest läbi, keerame lõnga nõelale ja tõmbame selle kahest silmusest läbi.

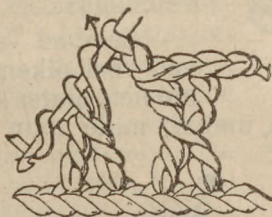

Pilt nr. 73. Ristsammas I.

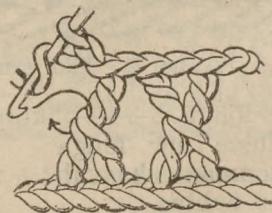

Pilt nr. 74. Ristsammas II.

II osa. Keerame lõnga kord nõela ümber, pistame nõela ääresilmusest läbi, nii et üks silmus jääb eelmise ja selle sissepistmiskoha vahele, keerame lõnga kord nõela ümber ja tõmbame selle jälle kahest silmusest läbi.

Pilt nr. 75. Ristsammas III.

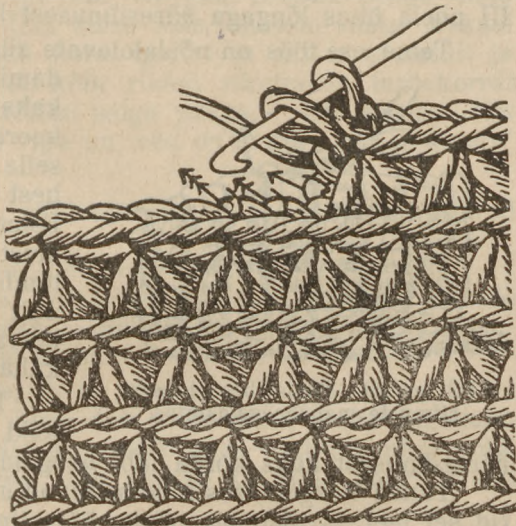
Pilt nr. 76. Ristsammas IV.

III osa. Keerame lõnga kord nõela ümber ja tõmbame selle kahest silmusest läbi. Nõelale jääb siis veel kaks silmust. Keerame lõnga jällegi kord nõela ümber ja tõmbame selle ka nendest kahest viimasest silmusest läbi, nii et nõelale jääb nüüd ainult üks silmus.

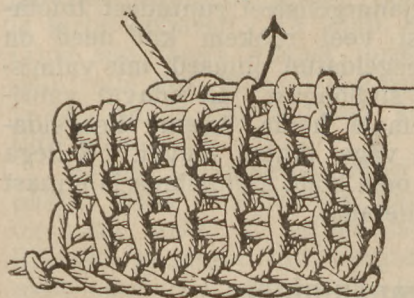
IV osa. Nüüd heegeldame ühe kettsilmuse. Siis keerame lõnga kord nõela ümber ja pistame selle risti keskel olevast kahest siduvast silmusest läbi, keerame

siis lõnga kord nõela ümber ja tõmbame selle kahest silmusest läbi, keerame uuesti lõnga nõelale ja tõmbame selle viimasest kahest silmusest läbi.

Tähtmuster on täitsa isesugune oma ehituse poolest. Selles võtame viis silmust järgimööda nõelale ja siis tõmbame nõela korraka neist kõigist läbi. Sissepistmiskohad võivad olla mitmesugused. Pildil nr. 77 on näha üks heegeldusviis, mis palju tarvitusel on. Nooled näitavad kolmanda, neljanda, ja viienda silmuse nõelalevõtmist, kuna esimene ja teine on juba nõelal. Iga tähe kohal läheb töö edasi kahe ääresilmuse pikkuselt. Seda mustrit võime heegeldada edasi-tagasi ehk ümberringi, viimane on ilusam.

Pilt nr. 77. Tähtmuster.

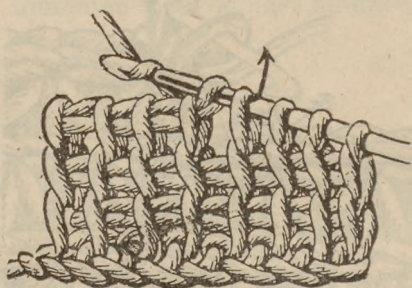

Pilt nr. 78. Tunisi heegelduses silmuste tõstmine.

Tunisi heegelduse jaoks on tarvis pikemat nõela, mis ühtlane jäme on ja tarvitame seda pääasjalikult ainult vilasest lõngast heegeldades. Selle tööviisi läheb harilikust heegeldamisest lahku selle poolest, et me võtame esiteks nõelale ja selle järele

kõik silmused üle terve ääre

tõmbame nendest lõnga läbi ikka kahest korraga, nii et lõpuks jääb aiuult üks silmus nõelale. Tunisi heegelduses võime teha siis vahet kaheksuguse töö vahel. Esimene (pilt nr. 78) seisab koos kolmest liigutusest: I ääresilmusest läbipistmine, II lõnga keeramine nõelale ja III nõela ühes lõngaga ääresilmusest läbitõmbamine.

Pilt nr. 79. Tunisi heegelduses silmuste mahaheegeldamine.

Teine osa töös on nõelalolevate silmuste mahaheegeldamine. Selles on ainult kaks liigutust: lõnga keeramine nõelale ja selle läbitõmbamine kahest silmusest korraga. Esimest äärel olevat silmust maha heegeldades tõmbame aga lõnga ainult ühest silmusest korraga läbi, sest muidu kahaneks töö.

Laiendada saame tööd sel teel, et ühest

ääresilmusest kaks korda läbi heegeldame.

Tunisi heegelduses moodustuvad mitmesugused mustrid sel teel, et pistame nõela ääresilmusest läbi mitmel viisil.

Viimaseil aastail on saanud heegeldamine väga moodsaks kasitööks. Eriti olgu nimetatud filé-taolised pitsid, mille põhi seisab koos neljanurgelistest ruutudest tuletades meelde filé-töid. Vist veel rohkem kui need on moes kõiksugu jakid ja heegeldatud pluused, mis valmistatakse villasest, pärl- või siidlõngast. Et odavat vabrikutööd oma kodust kaugemale hoida, leiame heegeldamis-õpetuse koolikäsitööna väga tähtsa olevat. Sellega võib osav naine nii palju oma kodu kaunistada ja ennast kui ka teisi oma kätega riietada.

8. Parandamine.

Uute riiete õmblemise õppimiseks ei jatku igal naisel aega, aga osavus oma riideid ilusasti parandada peab olema küll igal naisel. Sellega hoiab ta oma eluajal

palju kokku, kui ta igakord, kui riie katki kulub, rebe-
neb ehk on rikutud mõne teise õnnetuse läbi, leiab ko-
hase parandamisviisi ja teeb oma töö nii osavasti ja hool-
sasti, et riie oma väärtuse jälle tagasi saab.

Väga huvitav on tihti võrrelda inimesi nenge riiete
hoidmise poolest. Üks laseb teha enesele aasta jooksul
palju riideid, kannab kohe igaüht ja nii hoolimatult ja
lohakalt, et varsti on kõik riided rikutud ja tarbekorral
ei ole midagi korralikku selga panna. — Kui küsid: „Mis
su rohelisel kleidil viga on, see on ju päris uus ja kena?“

Vastab ta:

„Ei, ära räägi, sääl on õmblus hargunud ja ääred
narmendavad.“

„Aga see sinine kleit, mis sellel siis viga on?“

„See on pikem kui teised kleidid ja minul ei ole
aluskuube selle jaoks.“ Kolmandal puudub mõni vaju-
tusnõp, neljas juba katki.

Kui küsija seletab, et hargunud õmblus tuleb kinni
õmmelda, katkine koht ära parandada, mõni aluskuub
pikemaks teha, milleks — võib olla — ainult mõne voldi
peab lahti harutama, siis vaatab ta sulle suuril silmil
otsa ja ütleb:

„Mina ei oska seda teha!“ või: „Millal mul selleks
aega on?“

Teine naine jälle raiskab vähe raha uute riiete pääle,
parandab kokkuhoidlikult vanu ja teeb neid ümber aja
ja tarbe kohaselt. Ta leiab, et parandamise pääle kulu-
tatud aeg tasub ennast ilusasti ära. Iga inimese elus
võib tulla aeg, kus tal ei olegi võimalik ikka uut saada
ja siis on ta õnnetu ning abitu ja viskab oma mured
tihti teise kaela.

Selles suhtes peame lapsi kasvatama juba väikesest
pääle. Juba vara peavad nad aru saama, kui suur töö
on emal kodus nii mitme lapse riiete eest hoolitseda.
Rikuvad ju lapsed tihti kergemeelselt oma riideid, mõtle-
mata oma ema suure hoole ja vaeva pääle.

Kui laps parandab juba väiksena ise mõne oma riide,
ärkab temas teise töö austamine ja õige hindamine. On
ju harilik nähtus, et meie alles sellest õieti aru saame,
mis ise oleme läbi teinud ja läbi katsunud.

Teiseks, kasvagu meie lastest virgad ja hoolsad inimesed, kes iga väikse asja üle abitult ei kurvasta, vaid kes oskavad üle aidata endid kõigest oma tööga, ega pööra igakord teiste poole ja veereta teiste õlgadele oma koormat.

Selles mõttes on laste kasvatamises riiete parandamise õpetus väga kohane ja igale isikule ka praktilise elu jaoks tungivalt tarvilik.

Parandamistööd jagame kahte rühma silmas pidades seda materjali, mida me parandame. Harilikult *paikame* riided sama riide lappidega, kuid lõngast varrastega ehk masinaga koetud asjad *nõelume* samasuguse lõngaga. Nendel seadustel on ka erandeid. Nimelt on tihti kohasem väikesi augukesi riides nõeluda ja ümberpöörduvalt peenikesest lõngast koetud pinda (trikood) võime aja kokkuhoidmiseks paigata samasuguse materjaliga. — Kergem on alguses koolitööna läbi võtta paikamine.

1. Paikamine.

Kui katkiläinud riiet vaadeldes oleme tulnud otsusele, et paikamine on selle parandamiseks kohane, siis peame muretsema just samasugust riidet paiga jaoks. Tihti tuleb ette, et paigatav riide on värviline ja on juba tarvitades pleekinud. Sarnasel juhtumisel peseme ka paigariide ehk paneme ta päikese kätte pleekima, sellejärele, kui palju paigatav riide on kaotanud oma värvist. Kui paik on kuivatatud ja triigitud, algab paikamine.

Paiga võime riidesse kinnitada kas ühekordse või kahekordse õmblusega. See ripub ära paigatavast riidest.

Kahekordse õmblusega paik võib olla riide paremal või pahemal pool. Kui ta on riide paremal pool, ja katab niimoodi augu ääred, siis nimetame teda *kattepaigaks*. Olles riide pahemal pool täidab paik augu ja siis nimetame seda *täitepaigaks*. Et valmis paik võimalikult vähe oleks näha, peame igal üksikul juhtumisel valima kohase paikamisviisi.

Kattepaiga tööjärjekord on :

- 1) augu äärte tasandamine,
- 2) paiga lõikamine,

- 3) paiga ja augu äärtel õmblusjagude pööramine,
- 4) traageldamine ja kinniõmblemine.

1) Kui riie tarvitades kulub, tekib sellesse esiteks õhukene läbipaistev koht. Kui seda aegsasti ei parandata, ilmub õhukese koha keskele auk, mis ikka suureneb ja suureneb ja mille ääred kuluvad õhukeseks järjest kaugemalt. Sellepärast peame enne paikamist ära lõikama augu õhukesed ääred ja ühtlasi andma augule kindla vormi; kõige kohasem vorm on nelinurk, mille ääred on riides lõnga järele. Tarvitatakse ka ümmargusi paiku, aga need on raskemad teha, iseäranis lastel, ja nende ilu ei tasu ära nende kallal nähtud vaeva.

2) Paika lõigates peame tähele panema, et ka selle ääred oleksid riidelõnga järele. Paik peab olema suurem kui auk, sest ta peab katma augu ning pääle selle välja andma õmblusjaod. Paigates kahekordsete õmblustega tarvitame harilikult madalõmblust, mille laius on ühevärvilist riidet paigates $\frac{1}{2}$ sm. Joonelisi ja ruudulisi riideid paigates võib õmmelus ka kitsam või laiem olla, sest siin teeme õmbluse harilikult joonte ja ruutude järele, et ta võimalikult vähe näha oleks.

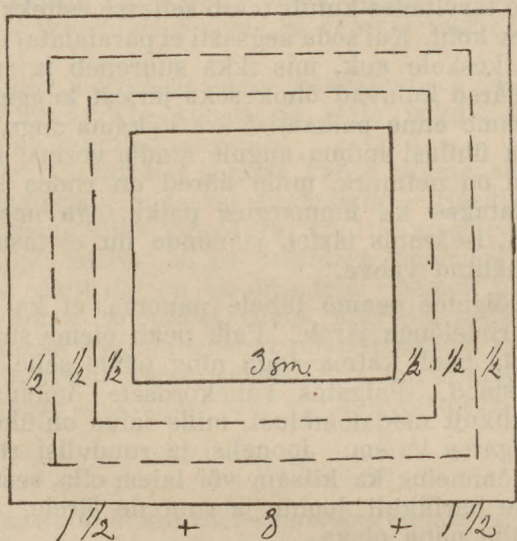
Iga augu külje jaoks on siis tarvis kaks seesmist ja üks väline õmblusjagu.

Kui valmis õmbluse laius on $\frac{1}{2}$ sm., peame igale paiga küljele juurde arvama $1\frac{1}{2}$ sm. ja seda arvesse võttes peame paiga lõikama 3 sm. laiema ja pikema kui seda on auk. Pildil nr. 80 on näha paigatav auk, mille iga külj on 3 sm. pikk. Kui sellele rehkendame juurde õmblusjaod, leiame, et paiga suurus peab olema 6 sm. igal nelja nurga küljel.

On madalõmblus kitsam või laiem kui $\frac{1}{2}$ sm., muutub ka lapi suurus samas suhtes. Näituseks kui õmbluse laius oleks 1 sm., peab paiga külj olema 4 sm. pikem augu omast.

Paika lõigates peame veel silmas pidama, et lõime- ja koelõngade suund oleks paigal sama kui paigataval riidel. Kirjule riidele paika lõigates teeme aga järgmiselt: seame tasandatud augu ääred paigariidele nii, et riide mustri osad ühineksid. Siis märgime nõõpnõeltega ehk joontega paigariidele augu äärte järele nelinurga, millel

on täpselt augu suurus, ja selle järele peame siis paiga lõikama, arvates juurde õmblusjaod.

Pilt nr. 80. Paiga suuruse määramine augu järele.

Sarnasest riidest, kus värvid on sisse koetud, lõikame paiga ikka riidelõnga järele; kuna riidest, millele värvid päale on trükitud, meie iga kord nii lõigata ei saa.

3) Seesmist õmblusjagude laius on madalõmblusel $1/2$ sm. Aga nagu juba eelpool nimetasin, võime teha erandi kirjudele riinetele, nii et käändekoht saaks värvide vahetuskohta, joone või ruudu piiri päale, kus õmblus on vähem näha. Paiga äärest pöörame õmblusjao pahe-male poole, augu äärest aga paremale, kuid enne peame augu nurgast $1/2$ sm. sisse lõikama risti riidelõngade üle. Mõlemad käänded on teravad ja lõnga järele. Sarnaseks saame nad kõige kergemini, kui lõmbame nõela otsaga jooned riidesse, samale poole, kuhu tahame õmblusjaod pöörata.

4) Siis seame paiga augu päale nii, et kõik ääred on ühelaiuselt kahekorra, teisiti öeldes, et kõik õmblused oleksid ühelaiused. Kinnitame paiga riidesse esiteks

nööpnõeltega ja siis traageldame ta kinni paari mm. kaugusel augu ja paiga äärtest. Käänatud ääred nii paigal kui ka augul õmbleme kinni palistuspistetel. Nurgad olgu teravad ja ilusad, et paik eemalt vaadates mitte ei oleks märgatav.

Täitepaik on seletatud tunnis nr. IV raamatu lõpus. Sellega ühendatud on ka flanelli ja trikoo paikamine, ning ka muud lähemad seletused kahekordse õmblusega paikamise kohta.

Ühekordse õmblusega paikame siis, kui riie on samasugusega kokku õmmeldud, ehk kui leiame, et sarnane paik on vähem näha. Ühekordse õmblusega paikamise põhjuseks võib olla ka riide väike väärtus, mis ei tasu ära suuremat vaeva. Nendest seletustest võime teha kohe järelduse, et meie pesu paigates kunagi ei tarvita ühekordse õmblusega paika, kuna see aga eriti kohane on kirjude, iseäranis sitsiriiete paikamiseks. Tööjärjekord on ühekordse õmblusega paigates:

- 1) augu äärte tasandamine,
- 2) paiga lõikamine,
- 3) õmblusjagude pööramine,
- 4) kinniõmblemine,
- 5) pahemal pool õmblusjagude üleloomine.

1) Augu ääri tasandades tuleb tähele panna just sama, mis juba eelpool seletatud ühenduses kattepaigaga.

2) Paika lõigates võtame arvesse ainult kaks õmblusjagu, mõlemad $\frac{1}{2}$ sm. laiad. Sellepärast on paik mõlematpidi 2 sm. suurem kui auk. Peame aga paikama riidet, mis kergesti narmendab, siis jätame natuke laiemad õmblusjaod.

3) Augu äärtest pöörame pahemale poole $\frac{1}{2}$ sm. Jällegi lõikame sisse igas nurgas, muidu ei ole käänamine võimalik.

Sellele järgneb ühekordse õmblusega paigates kõige tähtsam töö, ja see on paiga äärtest õmblusjagude pööramine. Seda teeme ikka ainult ühel äärel korraga, mille õmbleme kinni vastavasse augu äärde, enne kui teist hakkame pöörama. Paiga ääred kääname pahemale

poole nii et õmblusjaod on $\frac{1}{2}$ sm. laiad, aga sääljuures peame tähele panema, et augu kui ka paiga kääne läbistaksid sama koha riide mustris.

4) Kui esimese külje kääne paigal on täpselt tehtud, seame selle augu vastava ääre päale, käänded ühetasaselt, paremad pooled sees vastastikku ja silmas pidades seda, et käänete kohal riide mustri osad mõlemil äärtel

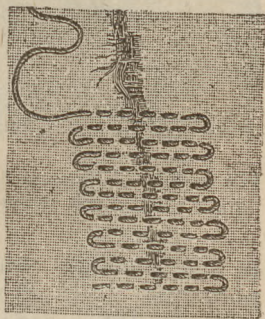
Pilt nr. 81. Paik ühekordse õmblusega.

ühineksid. Siis õmbleme väikeste üleloomispistetega käänded kinni. Pisterea algame külje keskelt, et viimast nurka õmmeldes töö oleks kergem. Kui esimene külg on üle loodud, kääname eelmise viisil ka teise, õmbleme selle samuti kinni ja nii edasi kõik augu küljed. Nurgad peame püüdma teha teravad ja ilusad. Sääl teeme ikka eelmise külje käände enne lahti, kui teisega päale hakkame.

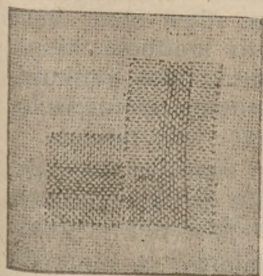
5) Lõpuks painutame pahemal pool õmblusjaod kahele poole, tasandame neid, kui on tarvis, ja kõvendame nende ääred üleloomispistteil. Paiga nurga kohal jääb riiet õmblusjao laiune nelinurk kolmekordseks.

2. Nõelumine.

Riide nõelumine sünnib ikka eespistetel ja seda tarvitame siis, kui auk on väike, ehk kui riie on rebenenud. Pääasjalikult peame silmas pidama seda, et parandatud koht oleks võimalikult vähe näha, ja sellepärast valime ka nõelumise lõnga hoolsasti. Kõige kergem ja kohasem on riide nõelumine eespistteil siis, kui parandatav koht on rebenemise tõttu tekkinud lõhe. Nagu pildil nr. 82 on näha, õmbleme sarnase koha üle väikseid eespisteid ligistikku ridades, mille suund on põigiti üle katkise koha. Pisted vahelduvad ridades nii, et kõrvuti olevates ridades vastab ikka ühe rea piste järgmise rea pistete vahet.

Pilt nr. 82. Lõhe nõelumine riidel.

Pilt nr. 83. Nurgelise lõhe nõelumine riidel.

Alguses ja lõpus ei ole tarvis niidi otsi kinnitada, vaid lõikame nad ära riide pahemal pool. Nõeludes jätame reast teise üle minnes nõelumise lõnga lõdvalt, et töö ei hakkaks valmis saades kokku kiskuma.

Tihti aga sünnib rebenedes riidesse nurgeline auk. Selle nõelumine nagu pildil nr. 83 on näha. Esiteks nõelumine eespistteil ühe nurga külje just niisamuti kui lõhe ja kui see valmis on, nõelumine ka teise külje samal viisil.

Tihti tekib riidesse augukesi, mis nii väiksed on, et neid paigata veel ei maksa. Sarnased nõelumine kinni eespistteil ja nii võime riiet veel hulga aega tarvitada. Iseäranis tihti tuleb ette sarnane nõelumine linase riide juures.

Esiteks tasandame augu ääred, andes talle täisnelinurga kuju; siis pingutame augu üle lõimelõngad, kinnitades nad augu äärtel 3—4 eespistega. Pääle selle põimime sisse koelõngad ka eespistteil ja mõlemates suunades eespisteid õmmeldes jälgime äärel olevaid riidelõngu, nii et nõelutud koht on täitsa koetud pinna sarnane. Neid eespisteid õmmeldes peame veel silmas pidama, et meie neid liig kõvasti ei pinguta, iseäranis lõimelõngu, sest siis hakkab nõelutud koht kokku kiskuma.

Pilt nr. 84. Neljanurgelise augu nõelumine riidel.

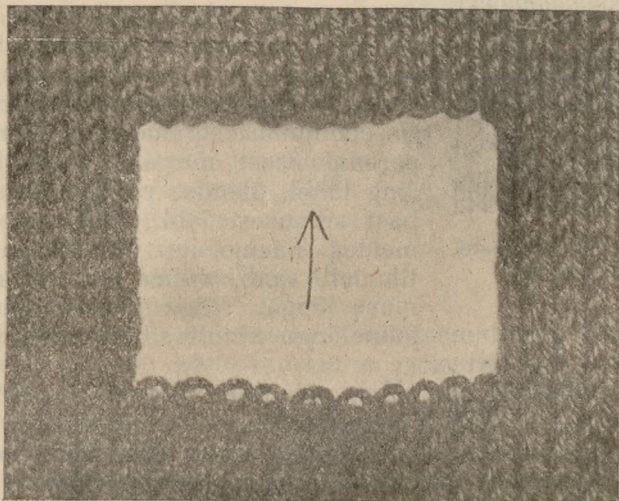
ja siis samade seaduste järele ka auku nõeludes sisse põimima uued lõngad. Koolitööna on see õpilastele vähema tähtsusega, sest see võtab väga palju aega ja rikub silmi.

Koetud pinna nõelumine, see tähendab, silmustest koosseisva pinna nõelumine võib sündida mitmesuguselt ja selle oskuse tähtsus õpilastele on väga suur, sest sukkade nõelumine on möödapääsematu igatühele meist. Viimasel ajal tarvitatakse ka palju koetud jakke, pihikuid, isegi kleite, nii et peame eriti rõhku panema nõelumisele, mis on täitsa sarnane silmustest koos-seisvale pinnale.

Nagu paigates, nii on ka nõeludes esimene töö augu äärte tasandamine. Nõelutud koha ilu ja korralikkust silmas pidades tasandame augu ääred jälle nelinurgaks.

Hoiame tööd käes nii, et augu ülemisel ja alumisel äärel on vabad silmused, mis kuuluvad ühte koetud korda. Augu pahema ja parema külje tasandame nii, et ülespoole tõusvad silmuste read modustavad ääred. Auku tasandades harutame lõngu võimalikult vähe, on tarvis ainult esimene ja viimane kord augu alumisel ja ülemisel äärel üles harutada, selle tõttu avaneb auk parajaks suureks. Nõelumise kergendamiseks traageldame augu

taha paberi, millesse lõikame augu mõlematel külgedel nende pikkused praod, millest läbi pistame nõelumisel augu äärtest ülejäänud lõngaotsad, et nad nõeludes tööd ei segaks. Vilunud nõeluja aga paneb näituseks sukka nõeludes ainult nõelumisseene suka sisse ja töö läheb jõudsamini edasi.

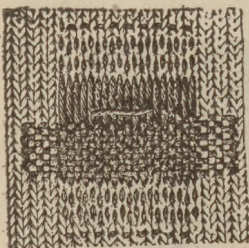
Pilt nr. 85. Nõelumiseks avatud auk.

Kui vaatame lähemalt sarnast avatud auku, näeme, et augu alumisel äärel on üks vaba silmus enam kui ülemisel, aga selle alemel on ülemise rea mõlemates otsades poolikud vabad silmused, mille üks äär on vaba aga teine kinni augu ääres. Pildil nr. 85 on näha auk, mille alumisel äärel on 8 vaba silmust, ülemisel aga 7 tervet ja 2 poolikut vaba silmust.

On meil auk hoolsasti avatud, valime nõelumiseks kohase lõnga. See peab muidugi olema samasugune kui see, millest on koetud parandatav asi. Peame aga arvesse võtma ka lõnga jämeduse, et see igale nõelumisviisile kohane oleks. Villane lõng on kokku korrutatud 3—4 ühetaoliselt peenikesest lõngast, ja selle saame kergesti peenemaks, kui ühe sarnase lõnga välja harutame.

Eespistetel nõelume silmustest koosseisvat pinda ainult siis, kui nõelutud koht ei ole riiet kandes nähtaval, nagu näituseks sukalaba osades.

Töö on pääjoontes sama kui riiet nõeludes. Esiteks põimimine sisse eespistetil lõimelõngad. Äartel õmbleme eespisted silmuste päade ja põhjade alt ja üle nii, et vabade silmuste pääd jäävad lõnga alla. Mis lõimelõngade tihedusesse puutub, läheb neid harilikult välja igast silmusest ja iga silmuse vahest. Lõimelõngade sissepõimimise algame augu alumisest parempoolsest nurgast, kust lõimelõng läheb ülemise rea poolikust vabast silmusest läbi. Kui meie õmmeldes näeme, et lõimelõngu liig tihedalt saab, võime ära jätta viimase lõnga. Väga jämeda lõngaga lõimelõngu ainult silmustesse, vahedest nad ära jättes.

Pilt nr. 86. Eespistel nõelumine.

On lõimelõngad sisse põimitud, järgneb koelõngade õmblemine. Need kinnitame õmmeldes silmuste äärte üle eespisteid. Hakkame päale augu ülemisest parempoolsest nurgast. Esimese äraharutatud korra kohal õmbleme kolme ääresilmuse üle eespisteid, võttes parempoolsed silmuse ääred nõelale, pahempoolsed aga jättes nõela alla. Siis võtame I, III, V j. n. e. lõimelõnga nõelale. Kui lõimelõngu on paaris arv, võtame augu pahempoolisel äärel parempoolsed silmuste ääred nõelale; muidu aga pahemad silmuste ääred.

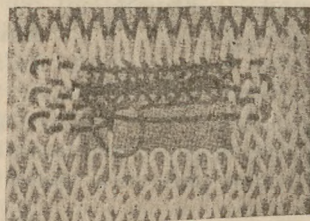
Järgmist koelõnga tõmmates õmbleme eespisteid samades silmustes kui eelmisel korralgi, aga võtame nüüd teised silmuste ääred nõelale. Nii põimimine sisse iga harutatud korra asemel kaks koelõnga. Jämeda lõngaga nõeludes võime ka siin erandi teha, ja iga korra kohta tõmmata ainult ühe koelõnga.

On kõik koelõngad sisse põimitud, harutame paberi ära ja kinnitame pinna pahemal pool olevad niidikesed eespistetel pahema poole silmustesse.

Sämp pistetel nõelumine on kõige jõudsam ja tugevam sukkade parandamiseks. See moodustub nii, et

augu üle tõmbame kordade suunas esiteks koelõnga, ja selle üle, vabade silmuste külge, õmbleme sämppistid, rida rea järele, nii et nad on üksteise küljes kinni ja täidavad augu.

Esiteks tasandame augu ääred, nagu eelpool seletatud. Esimese koelõnga augu ülemisele äärele põimime sisse just nagu eespistetel nõeludes, ja tuleme samade silmuste kaudu augu pahemal äärel kuni veereni. Siin aga hakkame juba sämppisteid õmblema. Esimese sämppiste õmbleme kinni esimesesse tervelt vabasse silmusesse. Pistame nõela sellest läbi, suuname selle otsa allapoole, võtame ka koelõnga nõelale ja nii õmbleme esimese sämppiste. On see valmis, õmbleme teise, kolmanda j. n. e. Viimase piste kinnitame parema poolses nurgas olevasse poolikusse silmusesse. Nii on sämppistete reas sama palju pisteid kui alumisel augu äärel vabasid silmuseid. See arv on üks kõikides pisteridades. Siis pingutame teise abilõnga augu üle ja sämppiste rida alates kinnitame esimese piste eelmise rea esimesesse pistesse, kuna rea lõpus viimane kaar vabaks jääb, sest vastasel korral ei oleks pistete arv kõigis ridades ühesugune. Kolmanda, viienda, seitsmenda j. n. e. rea alguses õmbleme esimese sämppiste eelmise rea teise sämppiste külge kinni, viimase piste aga eelmise rea viimasesse kaaresse (mis on veere ja viimase piste vahel). Neljanda, kuuenda j. n. e. rea õmbleme nagu teise.

Pilt nr. 87. Sämppistetel nõelumine.

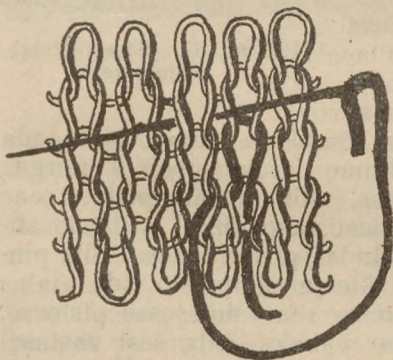
Viimase rea õmbleme üleloomispistetel, võttes nõelale eelmise rea piste, koelõnga ja vastava vaba silmuse alumisel äärel.

Kui vabade silmuste rida augu äärtel jääb hõredaks, võrreldes nõelutud pinnaga, põimime nendesse rea eespisteid samuti kui seda tegime augu külgedel.

Põlvikpistetega nõelumine koetud pinda siis, kui tahame, et parandatud koht peab täiesti sarnanema silmustest koosseisvale pinnale.

Hoolas inimene ei lasegi oma kampsoni või teist paremat asja läbi kuluda auguni, vaid parandab juba siis kui katkiminev koht on õhukeseks, läbipaistvaks kulu- nud. Sarnast parandamist nimetame *takistavaks paran- damiseks*.

Parandatavale kohale anname sarnase kuju, kui eel- mistel juhtumistelgi, ja selle suuruse määramisel võtame arvesse seda, et ka kulunud koha ääred kergesti võivad katki minna. Selle nelinurga sees olevad silmused pää- lustame uue lõngaga. Algame nõelumise põlvikpistel- alumisest parempoolsest nurgast. Toome nõela pinnast välja esimese päälustatava silmuse all olevast silmusest. Jätame pahemale poole väikse lõngaotsakese, mille meie

Pilt nr. 88. Silmuste päälustamine parempidi koetud pinnas.

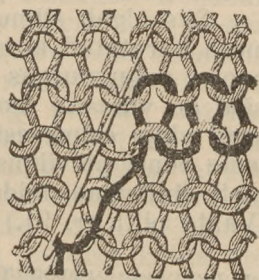
pärast kinnitame. Nüüd jälgime esimesest välja- pistmiskohast ülespoole minevat silmust. Näeme, et selle pää kaob järgmise ülevalpool oleva silmuse äärte alla. Sellepärast võtame need nõelale, suu- nates nõela paremalt pa- hemale poole ja tõmbame selle ühes niidiga läbi. Siis pistame sisse esime- sest väljapistmiskohast, suuname nõela jälle pahe- male poole, võtame kaks silmuse äärt nõelale ja

tõmbame nõela niidiga välja. Nii on esimene silmus uue lõngaga kaetud. Teised katame niisama, õmmeldes põlvikpisteid parandatava koha ühe korra üle. On esi- mene kord valmis, õmbleme teise, kolmanda j.n.e. Kor- rast teise üle minnes võtame viimaks päälustatud silmuse pää nõelale, mille suund on järgmise päälustatava korra poole.

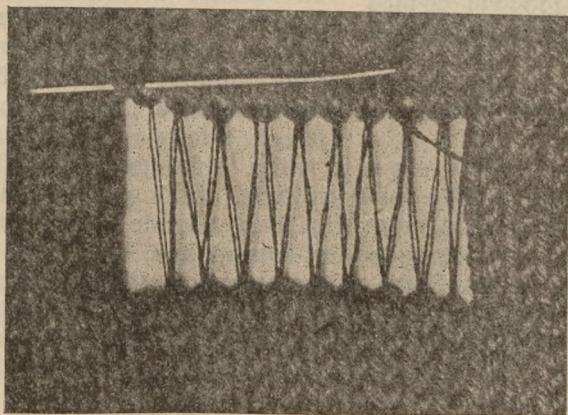
Et sarnane parandatav koht liig paks ei saaks, ha- rutame nõelumise lõngast ühe osa ära ja põlvikpisteid õmmeldes alustame ja lõpetame I, III, V j. n. e. rea üks silmus varem kui II, IV, VI j. n. e. rea. Selle tõttu ei ole piir nõelutud ja nõelumata pinna vahel nii silmapaistev.

Pahempidi koetud pind on niisama kerge nõeluda. Nõela suund põlvikpisteid õmmeldes on küll teine, nagu pildil nr. 89 on näha, nii et, õieti öeldes, õmbleme valesti põlvikpisteid.

On aga see õnnetus juhtunud, et mõnele ilusale, lõngast koetud riidele on auk sisse kulunud, siis parandame selle ka põlvikpisteil, aga tasandame enne augu ääred, nagu allpool seletatud ja tõmbame augu üle *abilõngad*, mis võimaldavad põlvikpisteid õmmelda. Abilõngadeks tarvitame rullniiti, sest pärast harutame nad ära. Nad moodustuvad just kui väga pikaks venitatud silmused üle augu. Igast tervest silmusest äärel läheb välja kaks abilõnga, poolikutest aga ainult üks, ja silmuste pääd on abilõngade all. Nende õmblemise algame alumisest pa-

Pilt nr. 89. Silmuste päälustamine pahempidi koetud pinnas.

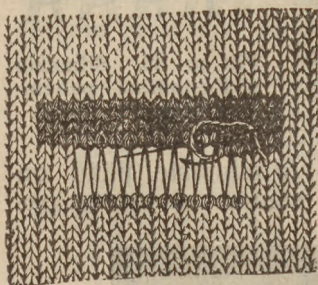

Pilt nr. 90. Abilõngade õmblemine.

rempoolsest augu nurgast. Sää! toome nõela välja esimesest vabast silmusest. Lõnga võime ka sõlmega kinnitada. Esimene sissepistmiskoht on ülemisel augu äärel olev poolik silmus, teine väljapistmiskoht esimene

tervelt vaba silmus samal äärel. Nii õmbleme põlvikpistteid edasi ja viimane kord pistame sisse nõela viimasest vabast silmusest augu alumisel äärel.

Siis algab silmuste moodustamine põlvikpistetil. Esimese harutatud korra kohal päälustame alumises parempoolse augu nurgas 2—3 ääresilmust põlvikpistetel. Kui sääal on viimane kord sisse pistetud, pistame järgmine kord välja esimesest vabast silmusest augu äärel. Õmbleme edasi põlvikpistteid nii, et silmuste äärte asemel on meil abilõngad, mida võtame ikka kaks korraga nõelale. (Vaata pilti nr. 91.) Põlvikpistete teine pisterida on siis

Pilt nr. 91. Nõelumine põlvikpistetel.

kinni allolevas korras, teine aga abilõngades. Kui töö on nii kaugel, et oleme sisse pistnud nõela viimasest vabast silmusest, toome ta välja esimesest ääre silmusest pahemal äärel ja päälustame sääal jälle 2—3 silmust lõnga kinnitamiseks. Nii on esimene rida valmis. Teise õmbleme eelmisega sarnaselt. Peame aga silmas pidama, et kõik silmused saaksid ühesuurused koetud pinna silmustega, ja et allolevas valmis korras

pistaksime nõela sisse ja välja abilõngade vahelt. Viimasel korral, ääre pääl võtame abilõngade asemel ülemise ääre vabade silmuste ääred nõelale. On meil nõelumine valmis, võtame paberi tagant ära, harutame abilõngad välja ja kiinnitame pahemale poole jäänud lõngaotsad.

Pahempidi koetud pinda nõeludes peame tähele panema, et pahempidi silmuses peame ikka esiteks sisse pistma ja siis alles välja, kuna see parempidi silmustes vastupidi on.

9. Ilutikandus.

Eelmise koolikäsitöö osa ühiseks päälkirjaks võiks saada: „praktilise otstarbega käsitööd“, mille tähtsus on igale naisele nii suur, et koolis selle osa õpetamise pääle peab eriti rõhku panema. Huvi äratamine õpetuse vastu

on praktiliste tööde juures tihti väga raske, sest lapsed ei suuda veel aru saada nende tähtsusest ja teiseks on nende tööde juures väga väike osa ilumaitse arendamisel. Ilutikandus aga äratab lastes rohkem huvi ja seda õpetades peab iseäranis rõhku panema laste ilumaitse arendamisele. Selle teostamine on meile õpetajaile eriti raske ülesanne. Tuleb ette, et kõige parema tahtmise, asjatundmise ning armastusega tehtud töödest võib siiski mõnigi ebaõnnestada. Kui klassis on 40 õpilast ja õpetaja 45 min. jooksul peab määrama näituseks kirjutikanduse tööde juures iga ühele oma osa tööst, säälujuures seletusi andes värvide, mustrite ja tehnika kohta tihti väga mitmesuguste tööde juures, siis ei ole imeks panna, kui ta selle juures vahest eksib ja hiljem, töö valmides leiab, et mõni teine valik värvides parem oleks olnud, ehk töö kuidagi muudviisi ei väljenda arusaamist harmoonilisest ilust. Aga sarnasel juhtumisel ei tohi meie ebaõnnestunud tööd klassi ees kiita, või sellest vaikides mööda minna, ega kevadisel näitusel hääks tunnistatud tööde hulka panna, vaid peame alati avalikult töötegijale ja klassile selgitama tööde hääd ja halvad küljed, nende vead ja ilu. Muidugi peab see seletus olema põhjendatud nii, et see kuidagi ei vähendaks õpilaste usaldust õpetaja tööoskuse vastu. Ainult sel viisil võime kasvatada õpilastes õiget arusaamist ilusast ja eneses vilumust oma raskes töös.

Ilutikanduse tööde ala on nii lai, et kooliprogrammi võime valida neist ainult mõned üksikud. Silmas pidades tähtsust praktilises elus, ilumaitse arendamist ja armastuse äratamist rahvuslise kodukäsitöö vastu, on valik järgmine: brodeerimine, pilutamine, Eesti tikandus, üldine kirju tikandus ja nedebo. Need jagame kahte peärühma: valgesse ja kirjusse tikandusse.

Valge tikandus.

1. Brodeerimine.

Brodeerimises eraldame kaks osa: Inglise ja Prantsuse broderii. Tööaineteks on brodeerimise juures valge linane ehk märkniit. Sellepärast nimetatakse seda tihti ka valgeks tikanduseks.

Brodeerimise jaoks on tarvis võipaberile joonistatud mustrit, mille jälgendamise riidele. Sarnane jälgendamine sünnib harilikult värvilise kopeerimis-paberiga, mille päneme joonistuse ja riide vahele, värviline pool vastu riidet. Seda ettevalmistavat tööd tehes peame hästi ettevaatlikud olema, et me riidet värvilise paberiga mitte ära ei määri. On vastik ja igav teha tööd, mis on määrdunud. Päälegi pannakse õpilaste käsitööd kevadel näitusele ilma pesemata, et ühtlasi ka näidata ja hinnata õpilaste puhtust ja korda, mis on väga tähtis käsitöö juures. Sellega kasvatame eneses ja õpilastes hoolsust ja puhtusearmastust, mille tähtsust ei saa kunagi küllalt alla kriipsutada.

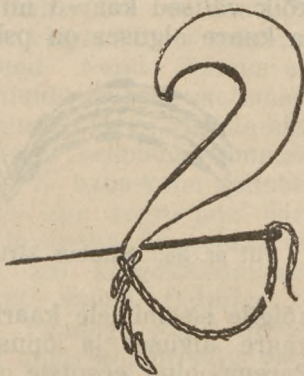
Prantsuse broderii seisab koos riidele õmmeldud lehtedest, vartest, lilledest, spiraalidest ja paljudest teistest kujudest. Linase lõngaga, millel ilus läige, õmbleme nad madalalt riidele, kuna nad märkniidiga kõrgelt õmmeldakse. Selle järgi eraldame Prantsuse broderiis kaks õmblemisviisi: madal- ja kõrgetikandus.

Madaltikandus on tarvitusel, nagu juba nimetatud, linase materjali juures, aga ka väikesi tähti õmmeldes. Kui muster ehk täht on riidele joonistatud, eraldame sääl kahesuguseid jooni. Ühed seisavad koos ainult ühest peenikesest joonest, mida nimetame juusjooneks. Teised on jälle laiemad, kahe joonega piiratud pinnad, Neid nimetame varjujoonteks.

Juusjooni õmmeldakse väikestel varspistteil, aga võib ka sõlmpisteid tarvitada, kui juusjooned ei lähe üle pikkamisi varjujoonteks. Varjujooned õmbleme madalpistteil, mis on viltu üle pinna. Tähti märkides on madalpiste suund kõigis tähe osades sama, hoolimata piste pikkusest. See teeb raskusi kohtadel, kus varspisted pikkamisi üle lähevad madalpisteteks. Üleminek peab olema ilus ja painduv, ilma et moodustuks mingisuguseid nurki ehk ebatasasusi. Viimase varspiste ja esimese madalpiste vahel on üks ülemineku piste, mille õmbleme järgmiselt: pistame sisse nõela õmmeldava pinna parempoolselt äärelt, sama kaugel eelmisest sissepistmiskohast kui üldse varspistetel oli; väljapistmiskoht aga on sääl, kus pahempoolne pinnajoon ühineb viimase varspistega. Pääle selle järgnevad viltu madalpisted ja sääl peame eriti

silmas pidama pistete suuna, mis on monogrammides ülevaht paremalt pahemale poole alla, niisama ka pistete tihedust, et nad moodustaksid ilusa läikiva pinna.

Kui õmbleme lehte, lille ja teisi kujusid madaltikandusega, on töö muidu sama kui märkides, aga suuremate mustrite juures ei saa meie nõuda, et kõigil madalpisteil oleks ühine suund, vaid et nad käiksid üldse viltu üle pinna. Selleski seaduses võib isesuguste vormide juures vahest erandeid ette tulla, näituseks õmmeldes ringi madalpisteil on need otse-suunas üle õmmeldava pinna.

Pilt nr. 92. Üleminek varspistereast madalpistetekks.

Kõrgetikandus on rohkem tarvitusel kui eelmine. Sellega kaunistame pesu, kohvi-laudlinu; sellega õmmeldes saavad ka tähed ilusamad, iseäranis suuremad. Võrreldes madaltikandusega annab kõrgetikandus meile rohkem tööd. Nende vahe seisab just selles, et kõrgetikanduses õmbleme esiteks joonistuse järele kõik jooned eespistetel; suuremates töodes võib selleks ka varspisteid tarvitada. Pääle äärte õmblemise täidame varjujoontes joonte vahed nende suuruse järele, kas vars- või kettpisteil; alles siis tuleb madalpisteil õmblemine. Nende suund on nüüd otse üle pinna ja nad päälustavad ka varspistetel õmmeldud peenikesed jooned. Lähem seletus kõrgetikanduse kohta on V näitetunnis, raamatu lõpus.

Sakid ehk *sämbud* kuuluvad ka kõrgetikanduse hulka, kuid nende õmblemist tahaksin seletada siin veel eraldi. Tööjärjekord on õieti sama kui üldse kõrgetikanduses, aga nurga õmblemine toob siiski mitu väikest asja arutusele.

Sämpude iludus seisab esiteks selles, et nad kõik on ühesuured ja vormi poolest ühesugused. Teiseks — nurk, kus kahe saki otsad kokku puutuvad, peab olema terav ja selle ligiduses lähevad sakid kitsamaks kui nad kesk-

kohas on. Sellepärast peame sakke õmmeldes järgmist tähele panema:

1) Eespisteid saki äärtele õmmeldes, õmbleme esiteks kõik välised kaared nii läbi, et kaare lõppu tuleb piste ja kaare alguses on psitete vahe. Siis õmbleme eespisted

Pilt nr. 93. Sāmbus āārtē ōmblemine ja nende vahe tāitmine.

kõigile sisemistele kaartele järgimööda, seame aga pisted kaare alguses ja lõpus vastupidi välise kaare omadele. Parempoolne eespiste on natuke suurem kui see, mis riide pahemale poole jääb.

2) Kaarte vahed täidame kõige paremini varspistevil, mida õmbleme kolm rida nii, et esimene nendest välise kaare juures nurgast päälle hakkab, kuna lõpeb natuke maad lõpunurgast kaugemal. Teise rea algus on natuke lähemal viimaksnimetatud nurgale, aga lõpp sama kaugel teisest nurgast. Kolmas on

Pilt nr. 94. Valmis sāmbud.

esimese rea sarnane, aga sisemise kaare ligiduses ja lõpeb teises saki otsas. Nii viisi täidame kõik sakid järgimööda, enne kui läheme üle teise juurde. Sakke võime ka kettpistevil täita, aga sakk, eriti väike, saab eelseletatud viisil ilusam.

3) Pāālustamine sūnnib sāmppestevil, mille suund on otse üle kaare. Nurga kohal on üks pikem piste, mis annab nurgale terava ilme.

Inglise broderii on tikandus, kus riidesse õmmeldud augukesed moodustavad kaunistava kirja. Augud võivad olla oma vormi poolest ümmargused, ovaalsed, lehetaolised, teravate ehk ümmarguste otsadega j. n. e. veel palju teisi vorme. Sarnaste aukude āāred on harilikult punumispistevil nōōritaoliseks ōmmeldud. Aga on ka auke, mille

ääred on laiemaks õmmeldud ja mis tuletavad meelde kõrgetikandust.

Kui tahame augu ääred õmmelda kitsaks nõõritaoliseks, missugusel kujul seda kutsutakse ka cordenette*) auguks, siis on tarvis õmmelda kõigepäält joonistuse järele augu ümber väiksed eespisted. Nende tähtsus on hoida augu ääri venimise ehk muidu vormi kaotamise eest. Sellepärast peame tähele panema lõnga kinnitamist lõpus. Kui oleme augu ümber korra eespisteid õmmelnud, jätkame nende õmblemist nii, et kaks-kolm esimest eespistet saavad kahekordsed. Kui aga augul pool äärt ehk kui ka terve ääre tahame laiemaks õmmelda, on esimene ettevalmistav töö sama kui kõrgetikanduses: esiteks joonte õmblemine, siis joonte vahede täitmine.

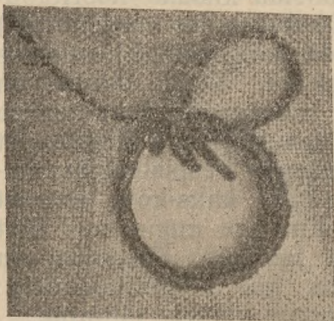
Nüüd järgneb augu avamine. Pandagu kohe tähele, et Inglise broderiis ei lõigata riidet augu kohalt välja vaid tehakse mõni sisselõige, et võimalik oleks auku äärte järele sisse pöörata. Kui auk on ümmargune, teeme risti lõiked riidelõngade suunas, kuid nii et nad mitte täiesti augu ääreni ei ulata, vaid üks lõng läbilõikamata jääb. Kui auk on nurgeline, lõikame läbi keskelt nurkadeni. Siis pöörame lõigatud siilukesed pahemale poole riidet augu äärjoonte järele. Et ümmargustele aukudele ilusat vormi anda, pistame sisse nende keskelt brodeerimispulga, mis kääneb üleliigse riide äärtest pahemale poole.

Alles nüüd hakkame õmblema pisteid, mis laial kohal tuletavad meelde madalpisteid. Punumispisted on augu äärel tihedad ja nende suund on otse üle augu äärte, nagu pildil nr. 95 on näha. Kui augu vorm on lehtaoline, terava otsaga, õmbleme nurga kohal ühe pikema pistet, mille võime ka tugevamini kinni tõmmata. See aitab anda augule teravotsalise kuju.

Õmmeldes punumispistest sarnast cordenette-augu äärt, tuleb erilist tähelepanu pöörata lõnga otsa kinnitamisele, et see ei rikuks augu ilusat vormi. Kõige parem lõnga kinnitamisviis on järgmine: kolm viimast punumispistet augu äärel õmbleme lahtiselt, nii et nad moodustavad kolm silmust. Siis pistame nõela kõigist nendest läbi, alates viimasest pistest. Toome nõela niidiga välja.

*) Sõna seletus V näitetunnis.

Kinnitame need kolm lahtist punumispistet alates esimest, mille saame kinniseks tõmmates teisest pistest,

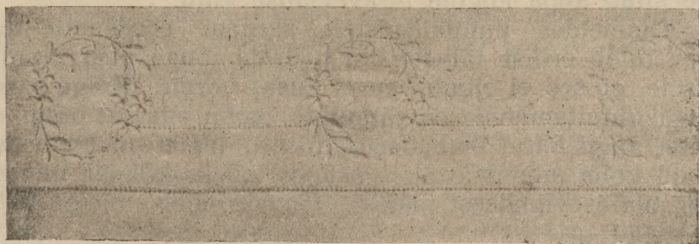

Pilt nr. 95. Niidi kinnitamine cordenette-augu äärel.

teise — tõmmates kolmandast, kuna kolmanda tõmbame kinni pistete seest tulevast lõnga otsast. Pääle selle on tarvis lõng ainult katki lõigata ja niidi kinnitamist ei ole enam sugugi näha.

Prodeerimist tarvitame riiete kaunistamiseks, tihti mõlemaid koos, nii Inglise, kui ka Prantsuse broderiid. Töö on väga vana ja kaua samasugusena tarvitusel olnud. Viimasel ajal on siiski ka sellel alal uus stiil endisest võidu saanud. Vanasti pandi

palju rõhku Inglise broderii pääle, õmmeldes suuri kirju, mis ainult aukudest koos seisis. Võis isegi ette tulla et kõik augud olid ümmargused. Vaadeldes aga viimasel ajal Prantsuse, Itaalia ehk Rootsi väljaõmmeldud pesu, näeme, et Inglise broderii siin peaaegu täiesti puudub, ja kui ka ette tuleb, siis ainult väikeste augukeste näol, mille avamiseks on küllalt sukavardaga riidest läbi torgata. Selle asemel on rohkem Prantsuse broderiid, aga sellegi vormid on hästi väiksed. Sarnased uued kirjad meeldivad kindlasti rohkem meie silmale, iseäranis pesu kaunistusena. See on peenem ja maitserikkam kui endised suurte aukudega ja ühetoonilise kokkuseadega kirjad. Seda rikastavad ka tihti pilud, mis väga osavasti on põimitud mustritesse.

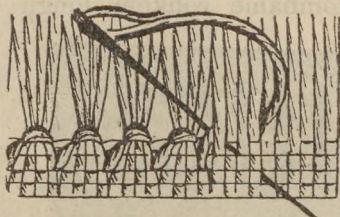
● Pilt nr. 96. Särgi kaunistus.

2. Pilutamine.

Pilu nime kannavad sarnased tikandused, kus riide lõngad välja tõmmatakse ja järeljäänud lõngad õmblemise teel väga mitmesuguselt seotakse. Materjaliks on pilutamisel linane ehk puuvillane riie, tihti ka kanevaa, ja lõng, mille valime töö järele.

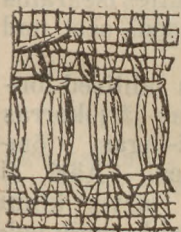
Liht-pilu jaoks tõmbame välja riidest mõned lõngad; päälegi, kui võimalik, teeme seda koelõngade suunas, sest

pilu eriomadus on see, et lahtised lõngad temas seome, siis jäävad järele lõimelõngad, mis tugevamad on. Lihtõmmeldes pilu äärt pidi tulipadeks. Esimesel pildil on näha, kuidas teeme sarnase ääreõmbluse. Õmblemise suund on pahemalt paremale poole ja töö on pahemas

Pilt nr. 97. Lihtpilu õmblemine.

käes pikuti esimese sõrme pääl. Võtame esiteks 4—5 riidelõnga pilust nõelale ja toome nõela ühes niidiga nende alt läbi. Teiseks pistame nõela uuesti sisse just samas kohas kui eelmiselgi korral, aga tõmbame välja

Pilt nr. 98.
Otsepilu.

paari lõnga kaugusel äärest. Mõlemaid pisteid õmmeldes on nõela suund sama kui õmblemise käigul, s. o. pahemalt paremale poole. Sarnase lihtpilu õmbleme ikka riide pahemalt poolt, siis saab ilusam pool paremaks. Kui riie on väga peenike, tõmbame ainult 2—3 lõnga välja ja õmbleme selle ühe

Pilt nr. 99.
Ristpilu.

ääre nagu pilt nr. 97 näitab, võttes lõnga nõelale. Teine pilu äär jääb õmblemata. Sarnane peenikene pilu on ilus väikeste laste pesu, ninarätikute ja peenemast riidest naiste pesu kaunistuseks. Harilikult aga tõmbame 4—5 lõnga välja ja seome lahtised lõngad mõlematel äärtel nii, et moodustavad sirged ehk risttulbad, nagu piltidel nr. 98

ja 99 on näha. Eelmist õmmeldes on võetud nõelale samad riidelõngad mõlematel äärtel, järgmises aga võtame kaks riidelõnga ühest, kaks teisest rühmast.

Kui sarnane pilu moodustab nurga, jääb sinna neljanurgeline auk. Selle kahel äärel on katkilõigatud lõngaotsad, mis viime ääre pääle, ehk palistuse sisse ja õmbleme nende üle väiksed nõõpaugupisted, millega ühtlasi ka palistuse nurga kohal kinni õmbleme.

Liht-pilude rühma kuuluvad veel need pilud, kus tõmbame rohkem lõngu välja ja lahtised pikad tulbad

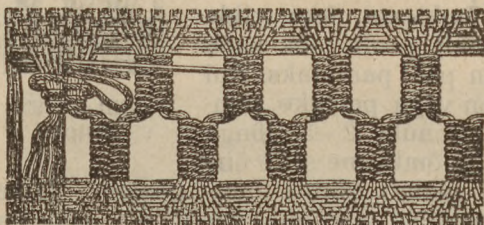

Pildid nr. 100-a ja 100-b. Läbipõimitud pilud.

seome ka keskelt mõne pistega, või põimime ühe tugeva lõnga tulpade vahele. Nüisugune pilu ei ole aga väga soovitatav, sest ta ei ole vastupidav ja ka mitte iseäranis ilus. Mõnes asjas on nad siiski päris kohased, sest nad on jõudsad õmmelda.

Teine on lugu aga nende piludega, kus lahtised lõngad seome tihedate eespistetega, neid kindlas järjekorras edasi-tagasi õmmeldes. Ääri ei olegi tarvis kinni õmmelda nagu eelmisel pilul. Neid nimetatakse siin *Eesti piluks*, sest vanasti on eestlased neid väga palju tarvitanud. Soomes on seda pilu

iseäranis palju õmmeldud Joutseno kihelkonnas, kus see mitmekesiselt on arenenud ja sellepärast nimetatakse seda

Pilt nr. 101. Eesti pilu.

sääl Joutseno piluks. Sakslased nimetavad seda jälle Durchbruch mit Stopfstich, s. o. nõelutud pilu. Siin oleks seda vist kõige kohasem nimetada Eesti piluks.

Eesti pilu moodustame õmmeldes eespisteid väikeste lõngarühmade ümber mustris määratud järjekorras. Pilt nr. 101 kujutab üht kõige lihtsamat mustrit, aga neid on õige palju ilusaid ja laiu, mis on väga kohased näituseks voodipesu kaunistamiseks. Pildil nr. 102 on näha

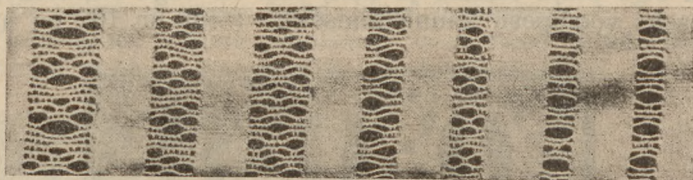

Pilt nr. 102. Lai Eesti pilu.

üks sarnane, mille õmbleme neljas korras ja mis tuletab meelde laia pitsi.

Soome pilu on Eesti pilu sarnane ja on ka siin vanasti rahvatööna esinenud, kuid siiski vähem kui eelmine. Soome pilu õmmeldes ei ole aga mitte eespisted lõngarühmi ühendamas, vaid sidepisted, mille valmistamine on järgmine: võtame rea ülemise lõngarühma nõelale, mille suuname ülevalt allapoole, jättes nõelast tuleva lõnga sinna poole, kuhu läheb õmblemise suund, mis vaheldub iga korra järele. Siis võtame alumise rühma lõngad nõelale ja suuname nõela samuti kui eelmisel korral. Teeme seda kaks korda ja nii, et mõlemad pisted

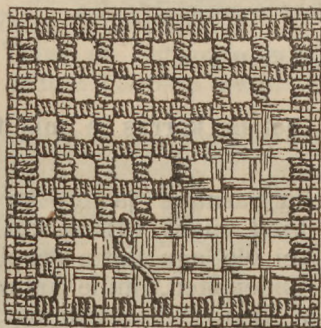
jäävad tulbast sinna poole kuhu meil rea õmblemine suundub. Mustris tuleb tihti ette kohti, kus ei ole tulpi, vaid nende asemel augud. Sääl õmbleme alumise lõngarühma üle tihedalt üleloomispisteid. On meil üks rida tulpi ehk üleloomispisteid valmis, õmbleme teise, vahel aga õmmeldes pilu äärel olevasse riidesse ühe üleloomispiste.

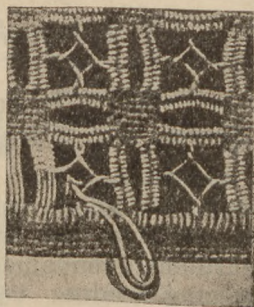
Pilt nr. 103. Soome pilu.

Soome pilu on tugev ja ilus, aga selle õmblemine võtab rohkem aega kui Eesti pilu. Tarvitamine on sama mõlematel.

Vene pilu läheb lahku kõigest eelmisest selle poolest, et Vene pilus tõmbame lõngad välja riidest kahes suunas, nii et moodustub ruuduline pind. Ruutude riidepoolsed ääred õmbleme üleloomis- ehk nõopaugupisteil ja lahtised lõngad seome üle luues ehk edasi-tagasi eespisteid õmmeldes, nagu Eesti pilus.

Pilt nr. 104. Vene pilu.

Pilt nr. 105. Vene pilu.

Pilt nr. 104 esitab ühe kõige lihtsamatest mustritest. Harilikult põimime veel ruutudesse mitmesugustel pistetel mustrid, mis väga ilusad on.

Pilt nr. 105 esitab ka Vene ehk kahekordset pilu, nagu seda veel nimetatakse. Selles on ruutude sisse õmmeldud pitsipisted ja ruutude ääred on eespisteil õmmeldud nagu Eesti pilus pildil nr. 102 on näha.

Kahekordset pilu õmmeldakse palju Ungaris ja Itaalias, nii et üldse need nimetused ei ole küllalt kohased.

Meie oleme harjunud nägema pilusid õmmeldavat valgest materjalist. Itaalia lihtrahva naine aga õmbleb ka lihtsa pilu tihti värviliste lõngadega, et see rohkem silma paistaks.

3. Hedebo.

Hedebo on vana pitsitöö, mis tekkis Daanimaal rahva käsitööna. Pääasjalikult nõmme-elanikud (Heidebewohner) Roskilde ja Koge ümbruses valmistasid kõige ilusamaid asju tarvitades seda omapärast tehnikat. Hiljem hakkasid sarnased tööd esinema ka Norramaal ja Rootsis, olgugi, et nad arenesid sääl natuke isesuguselt.

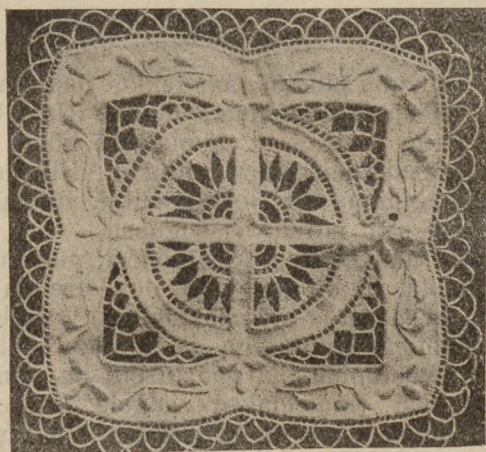
Hedebo on üks nendest käsitöödest, mis kunagi oma väärtust ei kaota, ta on tugev ja ilus, arendab õpilaste arusaamist peensusest ja töö väärtusest. Võrreldagu seda näituseks richelieu õmblusega ja tehtagu selgeks, kui maitsetu, mittevastupidav ja väärtusetu on viimane.

Hedebo-pitsid õmmeldakse valgele linasele riidele hedebo valge lõngaga, mis on hästi keerd ja läikiv. Et seda hedebo-lõnga väikestes vihikutes päale sõda Eestis saada ei ole, õmbleme hedebo-töid D. M. C. heegeldamislõngaga, mis on kerades, ja valime sellest peenemad numbrid. Hedebo-pits tehakse riidesse lõigatud aukudesse ja seda õmmeldakse hariliku õmblusnõelaga, mis valitakse selleks aga hästi peenike.

Niisama kui brodeerimises, joonistame esiteks mustri riidele. Hedebo-töös aga joonistame riidele ainult pitsimotiivi ääred, kuna nende sees olev pitsikiri jääb täitsa riidele joonistamata, on aga täpselt joonistatud tushiga paberile.

Riidele joonistatud motiivi äärte järele valmistame augud, mille sisse õmmeldakse pitsikiri. Esiteks õmbleme jooned läbi eespistetel niisama kui Inglise broderiis. Siis teeme joonte vahele jäänud riidesse lõiked, keskelt igasse

motiivi nurka ja kaarte kohal mitu lõiget kaare vastu, nii et meil on võimalus pöörata lõigatud siilukesi eespistete järele pahemale poole. Nüüd on siis auk lahti ja selle ääred kahekordsed. Need kõvendame nõõpaugupisteil. Pisted on väiksed ja mitte väga ligidal üksteisele. Aga kõik vahed on ühesuurused ja pisted ühepikkused. Esimese ja viimase piste ühendame nii, et pistame nõela kord läbi esimesest nõõpaugupistest. Nii on meil hedebo-augu ääred valmis. Ettevalmistavate tööde hulka kuulub

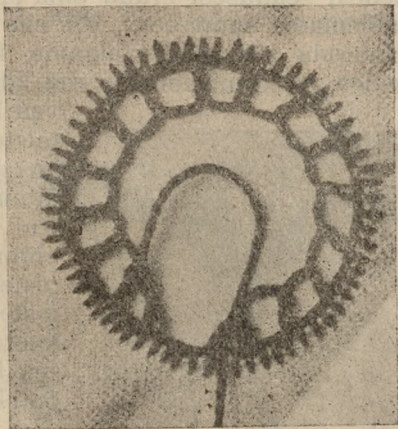
Pilt nr. 106. Hedebo-töö.

veel mitmekordsel võipaberil oleva pitsikirja traageldamine augu kohta riide alla. Seda tehes peame tähele panema, et pliatsiga ehk tindiga joonistatud muster ei oleks otse riide vastu, kus see võiks õmblemise juures pitsi kohe ära määrida. Kirja joonistus peab olema läbi-paistva paberi pahemal pool või pannakse õhukene paber joonistuse ja riide vahele.

Siis algab hedebo-pitsi õmblemine. Vaadeldes pildil nr. 106 valmis hedebo-tööd leiame sääl mitmesuguseid vorme. Kohe ääre ligiduses on harilikult pilu, nimelt hedebo-pilu, selle küljest kasvavad välja püramiidid, mille vorm on kolmenurgeline. Püramiide ühendavad vastavate

äärtega sillad. Veel võime näha mustrites kaari, mis on mitmet moodi üksteisega ühendatud. Kõik need osad on väga peenelt õmmeldud ja igal pool näeme sääal nõõpaugupisteid. Nüüd asume iga pitsi osakese õmblemise juure eraldi.

Hedebo-pilu moodustub nõõpaugu pisteist, mis õmbleme harvalt, jättes pisted lahtiseks, nii et nad moodustavad nelinurgelised silmused, mis järgimööda reas olles tuletavad meelde pilu. Need silmused aga kaotavad kergesti oma vormi, kui meie nad lahti jätame. Järgmine aste on sellepärast eespistete õmblemine üle pilu ääre igast august välja pistes. Esimese üleloomispiste õmbleme esimesest piluaugust, teise viimasest ja siis jätkub õmblemine vastupidises suunas sellele, milles nõõpaugupisted õmmeldi.

Pilt nr. 107. Hedebo-pilu.

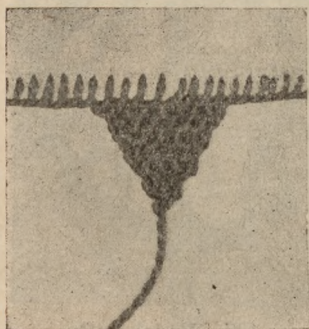
Kui oleme ümberringi korra üle loonud, siis on pilu mõne mustri juures juba sellega valmis. Aga tihti õmbleme pilu ääre üle veel nõõpaugupisted, et äär saaks kõvem. Need pisted on tihedalt üks-teise kõrval ja kinni pingutatud, nii et nad moodustavad pilule ilusa nõõritaolise ääre. Nende nõõpaugupistete õmblemine ehk ärajätmine ripub ära kirjast ja õmbleja peab igakord ise otsustama, mis oleks kohasem töö ilule ja tugevusele.

Vahest on sarnaseid pilusid mitu rida üks-teise pääl, moodustades võrgu taolise pinna.

Edasi jälgides oma mustrid tuleme *püramiidi* juurde. See seisab koos nõõpaugupisteist, mis on mitmes reas üksteise pääl ja millest igas päälmisses on üks ehk kaks pistet vähem kui alumises. Õmblemisega hakkame pääle alumisest reast. Õmbleme mustris joonistatud püramiidi

alumise ääre kohale nii palju nõõpaugupisteid tihedalt üksteise kõrvale, et rida saab sama pikk kui joonistuses vastav koht.

Kui nüüd nõõpaugupistete õmblemisssuuna üldisest seadusest kinni hoida, peame tulema tagasi parempoolsele püramiidi äärele üleloomispistetel ja siis alles teise reaga pääle hakkama. On võetud siiski viisiks hedebo-töös sellest seadusest erand teha ja õmmelda nõõpaugupisteid mõlemates suunades. Nii siis pääle esimest nõõpaugupisterida püramiidis algame kohe teist. Esimene piste selles on kinni eelmise rea kahe viimase piste vahel ole-

Pilt nr. 108. Hedebo-püramiid.

vas kaares ja teised järgimööda teistes vahedes. Kui püramiid on joonistuses lai ja lühike, jätame ka lõpus ühe piste ära. Kui see on aga pikk ja kitsa-võitu, õmbleme kinni viimase pisterea alloleva rea esimese piste ees olevasse kaaresse ning kaotame sellega ainult rea alguses ühe piste. Kui püramiidi õmblemist algame, vaatame, et meil oleks nõela järel nii palju niiti, et saaksime sellega püramiidi valmis teha, sest püramiidi keskel on seda raske jätkata.

Kui juhtub niit katki minema, võime lühikese niidiotsa asetada viimase pisterea kohale ja sellest uuega üle õmmelda. Uue niidi võime samal viisil kinnitada; ehk kui hedebo-augu äär on ligiduses, siis võime selle ka sinna kinnitada ja pilutulpade kaudu üleloomispistetil tagasi püramiidisse tuua. Niisama tuleme püramiidi valmis saades selle äärt pidi üleloomispistetil tagasi alla ja pilust läbi riide ääreni, kus on kerge niiti kinnitada. Tihti tuleb aga ette, et peame püramiidi otsa kusagile kinnitama, tähendab, peame püramiidi ühendama vastava äärega silla abil.

Sild õmmeldakse järgmiselt: pingutame niidid silla otsade vahele vaheldades pisteid ühes ja teises otsas. Niimoodi moodustub silla kohale joonistuse pääle kaks-kolm pinnaga tasaolevat pistet. Nende üle õmbleme üleloomispisteid, nii et nad kokku keerutame ühetaoliseks nõõriks.

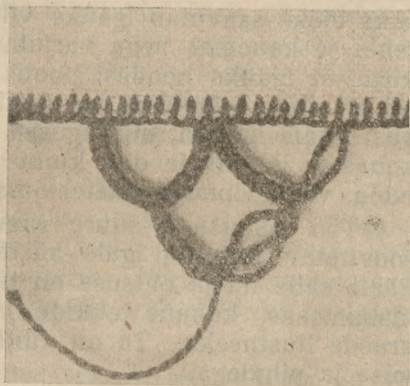
Kord on see peenikene, teine kord jälle jämedam mustri ja töö kohaselt. Jämedamaks saab see, kui õmbleme silla sisse rohkem pisteid ja nende üle hästi tihedalt üleloomispisteid.

Kaared korduvad hedebo-töös väga mitmesugustena. Kõige lihtsam nendest on üksik kaar, mis on mõlematest otsadest ääre küljes kinni. Selle õmblemisviis sarnaneb silla õmblemisele, aga kaare sisse õmmeldavaid pisteid ei tõmba meie pingule, nagu sillal, vaid jätame nad lahtisteks, nii et nad moodustavad just sama suured kaared kui on joonistuseski. Lõngade üle õmbleme siis üleloomispisteid ehk nõõpaugupisteid. Viimaks nimetatud annavad kaarele kindlama vormi.

Kui rohkem kaari on ühendatud rühmadeks, tuleb enne õmblemist järele mõelda, kust kohast tööd päale hakata, et see võimalikult katkestamata edasi

läheks ühe ja sama niidiga. Näituseks, kui kolm kaart on koos, nagu on näidatud pildil nr. 109, siis õmbleme nendest esiteks alumise parempoolse, pannes sisse kaks lõnga ja õmmeldes nõõpaugupisteid selle üle paremalt pahema käe poole. Kui see valmis on, õmbleme teise alumise kaare jaoks esiteks kaks lõnga kaare sisse ja nende üle nõõpaugupisteid kuni kaare poolvaheni. Sääl aga katkestame selle kaare õmblemise ja teeme enne kolmanda kaare päris valmis. Et õmblemist katkestamata jätkata, peame selle sisse kolm lõnga õmblema, siis saame nõõpaugupisteid samas suunas edasi õmmelda kui eelmisteski kaartes. On kolmas kaar valmis, siis lõpetame ka pooleliäänud teise kaare õmblemise.

Veel tulevad hedebo-pitsides ette ringid, mis on kaartetaoliselt õmmeldud. Kui need mustri keskel on, peame

Pilt nr. 109. Hedebo-kaared.

nad enne brodeerimisulga ümber valmistama ja siis eraldi niidiga mustripaberile vastavale kohale kinni traageldama. Kui terve pitsimotiiv valmis on, harutame traagelduse ära ja ring jääb teiste pitsiosadega motiivisse kinni.

Hedebo-pitsi õmblemine on üks raskematest töödest kooliprogrammis. Niisama kui sarnases raamatus, ei saa ka paaris koolitunnis sellest õpilastele niipalju teadmisi anda, kui tarvis oleks. Osavuse selleks peeneks ja ilusaks tööks saavutab igaüks vilumuse läbi ise seda tööd tehes ja kauemat aega harjutades. On olemas nii palju kirju, et igaüks nendest toob kaasa uusi tööjärjekordi, nii et vilunud õmbleja iga motiivi juures eraldi otsustab, kust pääle hakata, missugused osad enne teha, kus niiti kohasem jätkata ja otsi kinni panna, kas sillad üle pünuda, või nõõpaugupistetel õmmelda j. n. e.

Töö raskuse ja suure vaeva pääle vaatamata on ta soovitatav, ilus töö igale käsitööd harrastavale naisele. Pääle selle ilu ja ehtsuse on ta veel praktiline pesu kaunistamiseks, kohane tekkide ja väiksete linakeste ning kraede ilustuseks. Ta on tihti ühendatud ka brodeerimise ja piludega.

Aga ilus ja eht on hedebo-töö ainult siis, kui ta on linase riide sisse peenikese lõngaga õmmeldud ja kui töö on korralik ja peen.

4. Eesti kirju tikandus.

Õigemini võiks seda nimetada vana Eesti kirjutikanduseks, sest praegune põlv ei oska teda enam, kuigi muuseumis on lõpmata palju sellega ilustatud tanusid, käikseid ja rätikuid. Kas see täitsa omapärane on Eestile ehk on see kuskilt laenatud, on veel välja uurimata.

Paari viimase aasta jooksul on see jälle muuseumist ellu toodud ja loota on, et see ilus tikandus hakkab jälle Eestis elama ja edenema. Iseäranis toogu ta koolikäsitöö programmi uut huvitavat ja tõsiselt ilusat tööd selle vananenud, igava ja surnud tikkimise asemele, mida nimetatakse „kunstkäsitööks“ ja tehakse shablooniliselt vanade maitsetute Saksa mustrite järele.

Käsitöö-ala Eesti rahva vanavaras on liig rikas selleks, et seda kõrvale jätta ja laenatud vähema väärtusega võõrast ainet siin igavalt välja töötada.

Iga käsitööõpetaja tutvunegu isiklikult muuseumi vanavaraga sellel alal, viigu sinna õpilased kaasa, joonistagu nad säält motiive, mille järele võivad ka ise mõned väiksed mustrid tikkimistööde jaoks kokku seada. Iga aasta ostetagu koolile mõned mustrid asjatundja kunstniku käest, mis tema enese juhataste järele õmmeldakse. Ainult sel teel areneb õpilaste silm aru saama tõesti ilusast tööst, armastama ja austama oma rahva vanavara ja kodust kunsti.

Sama palju kui mustrite valimisele, pandagu rõhku ka värvide kokkuseadmisele. Selles suhtes on raske mingisugust nõu anda ehk seadusi ette lugeda. Selles peab meie igatse silm aastate jooksul viluma. Otsigem värve, mille kokkukõla juures meie silm häämeelega viib. Selles suhtes on ka maitse väga mitmesugune ja klassis töötades ei tohiks õpetaja oma isikliku maitsega tööde mitmekesisust piirata.

Mis Eesti kirjutikanduse tehnikasse puutub, on see väga rikas ja ainukene külg töös, milles sarnane raamat võib lugejale midagi pakkuda. Pääle eelpoolnimetatud kaunistavate ja tarvilikkude pistete ei esine ka Eesti kirjutikanduses teisi, aga neidsamu on üksteisega nii mitmesuguselt ja huvitavalt ühendatud, et sünnivad pindukatvad kirjad, mis on just iseloomustavad Eesti töödele. Vaadeldes muuseumis tanusid ja teisi tikitud käsitöid, näeme, et sääal on ilustamiseks väga palju tarvitatud lillemotiive. Nendes on vormid tihti suured ja nende täitmine madal- ehk sidepistetel oleks igav ja ühetaoline. Seepärast ongi sääal tarvitatud pinnakirju, mis vaheldusrikkalt ja väga huvitaval taidavad pindu, mida piiravad harilikud kaunistavad pisted.

Pinnakirjades võime eraldada kaks päätüüpi. Üks nendest on see, kus kiri moodustub madalpisteist, mis on rühmades riidel nii, et sünnivad nelinurgad, kolmnurgad, jooned. Nende vahel olev riidepind jäetakse tühjaks ehk täidetakse osalt mitmesuguste pistetega, nagu on näha I pildilehel. Teine tüüp pinnakirju seisab koos lõnga-

ruutudest, mis on saadud riidele pingutades lõnga üle pinna kahes suunas ühesuuruste vahedega. Sarnased lõngad on lahtiselt riidel ja sellepärast kinnitame nad enne kui kiri on valmis. Kinnitavad pisted võivad olla väga mitmesugused ja sellest järgneb ka, et neid pinnakirju leidub väga palju. Pildilehel II on neid näha. Leidub veel pinnakirju, kus on mõlemad tüübid ühendatud.

II o s a.

I. Koolikäsitöö programmid.

Sissejuhatust lugedes on lugejas tingimata tõusnud küsimus: missugune on siis see käsitöökava, millega tahetakse kasvatada tütarlapsi praktilisele elule ja ühtlasi arendada nende arusaamist ilust, korrast ja puhtusest, loogilist mõtlemist ja süstemaatilist töötamist.

Läbi võttes eelmises osas käsitöö tehnikat, olen iga osa juures eraldi nimetanud, missugust osa see peab etendama koolikäsitöös, milles seisab selle väärtus ja missugused on selle hädad ja halvad küljed. Sellepärast ei hakka ma neid siin enam kordama, vaid esitan otsekohe oma kava käsitöö õpetuseks tütarlastele. See võib mõnelegi vastuvõtmatu olla, mõnigi tahab selles muudatusi teha. Kuid ma ei tahagi sellega pakkuda midagi absoluutset, vaid ainult äratada huvi ka teistsuguste vaadete vastu, kui need, mis Eestis praegu valitsevad. Sest ainult asja mitmest küljest uurides võib kõige parema resultaadi saavutada. Kavas on ette nähtud tütarlastele kõige tähtsamad tööd, kuna klambrite vahel tähendatud tööd võivad tulla arvesse töötades eriti arenenud õpilastega, kes on juba mitme aasta jooksul käsitööd järjekindlalt õppinud ja sellest tõsiselt huvitatud. Kui aeg lubab, võiks juba nende tööde asemele mõnikord papp-, plekk- ja punumistöid võtta.

Käsitöö õppekava tütarlastele.

I õppeaasta:

Paber- ja laasttööd, üldse lasteaia tööde kujul väikesi harjutusi käe painduvuse saavutamiseks.

II õppeaasta:

1. Lihtsad papptööd.
2. Nukuasjakeste valmistamine nõelatarvitamise harjutuseks.

III õppeaasta:

1. Pisteharjutused: valmistame pisted riidetükile, mille meie pärast õmbleme käsitöökotiks. Materjaliks kanevaariie ja värviline pärl-, mouliné ehk linane lõng.
2. Kahel vardal kudumine: pall, mille jaoks koetakse pikergune lapp, mis tõmmatakse korkidest ja räbalatest tehtud palli üle.

IV õppeaasta:

1. Villasest lõngast heegeldamine: valiku järele — müts, hommiku-kingad, kaelarätik jne.
2. Viiel vardal kudumine: valiku järele kinnas, sukk, Eesti kirju kinnas.
3. Märkimine ristpisteil.

V õppeaasta:

1. Paikamine.
2. Nõelumine.
3. Kõrge- ja madalmärkimine ja
4. pilutamine; kõige kohasemad ühendada, õmmeldes padjapööre.
5. Nööpauk ja lõnganööp.

VI õppeaasta:

1. Pesu lõigete joonistus: särk ja püksid.
2. Pesuõmblemine: käsitsi õmmeldud särk, masinaga õmmeldud püksid.
3. Pesukaunistamine; brodeerimine, pilutamine, pitside heegeldamine.

4. Väikese kirjutikanduse harjutusi linasest materjalist.

VII õppeaasta:

1. Pesu lõigete joonistus: särk, püksid, öösärk, aluspihik, alusundruk, aluskleit, pükssärk ja meeste särk.
2. Pesuõmblemine: valiku järele kaks asja järgmisest: aluspihik, alusundruk, öösärk, aluskleit ja pükssärk (meeste särk).
3. Pesukaunistamine: päale eelmises klassis õpitud brodeerimise, pilutamise ja heegeldamise veel hedebo.
4. Pluuse ehk lihtne kleit puuvillariidest.

VIII õppeaasta:

1. Paar referaati kunstkäsitöö ja kodu kaunistamise üle.
2. Eesti tikandus: rahvuslike motiivide järele Eesti käised.
3. Kirjutikandus:
 - a) villane riie ja lõng,
 - b) siidi riie ja lõng.
4. Persia tikandus.

See kava on kerge ette kirjutada, aga seda läbi viies peab iga töö juures tõesti silmas pidama neid põhimõtteid, mis annavad käsitöö-õpetusele selle tähtsuse.

II. Käsitöötunnid.

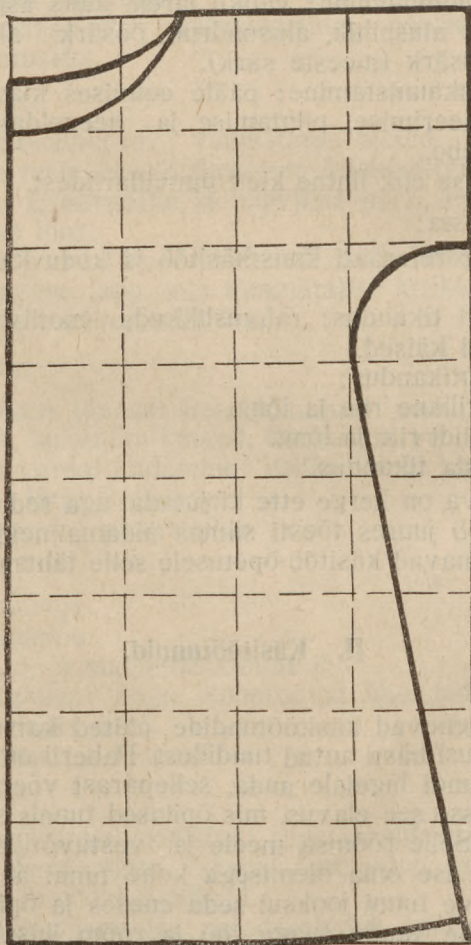
Siin järgnevad käsitöötundide näited katsuvad anda väikese näituse hästi antud tundidest. Paberil on aga raske huvitavat tundi lugejale anda, sellepärast võetagu nende juures arvesse see elamus, mis õpilased tunnis sinna juurde toovad. Selle rõõmsa meele ja vastuvõtlikkuse peab aga õpetaja ise oma olemisega kohe tunni alguses äratama ja terve tunni jooksul seda eneses ja õpilastes alal hoidma. Selle kaudu saagu töö ja rõõm ilusaks kokkukõlaks, mis kindlustab meie tööle edu.

I näitetund.

Tütarlapse särgi lõige.

VI õppeaasta.

Õppeabinõud: valmis särk ja paber lõike jaoks.
Juhatus tunniaine juurde.

Pilt nr. 110. Särgi lõige.

Milleks on teil käsitöötunnid koolis?

Selleks, et meie õpiksime käsitööd tegema.

Milleks on teil siis käsitööd tarvis?

Enese riietamiseks. Riiete korrashoidmiseks, ka teiste aitamiseks, oma toakese ehk kodu kaunistamiseks.*)

Teie olete juba mitmendat aastat koolis, kas olete selleks midagi õppinud?

Oleme küll. Õppisime riideid parandama, paikama ja nõeluma. Meie oskame ka villasest lõngast heegeldada ja kududa tarvilikke riideid.

Missugune osa koolikäsitöö-programmist on teil veel täitsa puutumata?

Riiete õmblemine ja kodu kaunistamine.

Siis on teil veel väga palju õppida ja see järeljäänud osa on väga lai, huvitav ja teile tähtis.

Kas teie võite ütelda, mis meie kõigepäält peaksime nüüd läbi võtma?

Pesuõmblemise.

Mispärast arvate selle kõige kohasemaks?

See on alguses kergem. See on veel tungivamalt tarvilik kui kaunistav käsitöö.

Mille õmblemise meie valime oma esimeseks tööks?

Särgi.

Õige! See on kõige kergem nendest ja see on ju muidu ka esimene meie riiete reas.

Nüüd oleme siis jõudnud otsusele, et meie peame hakkama särki õmblema.

Kas teist keegi on selle tööga tuttav?

Mõned on õmmelnud nukule särgi.

Missugune oli teil esimene töö särgi õmblemise juures?

Lõikamine.

*) Muidugi ei saa kohe niisuguseid valmis vastusi, vaid õpetaja juhhib õpilasi nende juurde abiküsimustega.

Kuidas teie lõikasite nuku särgid?

Õpetaja lõikas. Ise lõikasin.

(Õpetaja näitab tütarlapse valmis särki.)

Kes teist oskab välja lõigata riidest sarnase särgi?

Käed tõusevad üles.

Aga nüüd teie arvate enesest liig palju! Ma annan siin teile paberitükikesed, lõigake oma kääridega nendest välja väikesel kujul sarnane särk, kui see siin minu käes. (Näitab veel kord särki.)

Õpilased lõikavad. Lõiked on väga mitmesugused, mõni harv on õige.

(Õpetaja kinnitab tähelepanuväärilisemad musta tahvli külge ja sinnasamasse asetab ka valmis särgi.)

Algab lõigete ja mudelite võrdlemine, silmas pidades proportsionaalsust.

Mis teie nüüd arvate, kas teie oskate särki välja lõigata?

Ei.

Mis on siis meie esimene töö, kui tahame õppida tegema enesele särki?

Särki lõike joonistamine.

Tunni töö määramine.

Et teie veel noored tütarlapsed olete ja et meil siin talved nii külmad on, õpime esiteks sarnase särgi lõike joonistamise, millel ka käised on.

Tunni töö.

1. Ettevalmistustöö: mõõdud.

Vaatame nüüd lähemalt seda valmis särki. Kas ma huks see Aino selga? (Aino on klassi kõige suurem õpilane.)

See oleks liig kitsas ja lühike Ainole.

Aga väike Helmi, kas sa tahaksid enesele sarnases suuruses särki?

Minu särgid on küll vähemad.

Kuidas meie saaksime igale ühele paraja särgi?

Võtame mõõdud.

Sarnase särgi jaoks on teil tarvis võtta ainult kaks mõõtu, need on — särgi pikkus ja laius käise otsast teiseni.

Kuidas meie võtaksime selle pikkusmõõdu?

Õlalt alla kuni põlveni.

Leida, tule siia klassi ette, ma näitan sinust mõõdu võtmise.

Leida seisab sirgelt klassi ees.

(Õpetaja võtab pikkusmõõdu õla keskelt kuni põlveni.)

Vaata nüüd sentimeetermõõtu, kui pikk peab su särk olema?

70 sm.

Vaadake jälle siia, ma näitan, kuidas võtame laiusmõõdu: asetame sentimeetermõõdu otsa kukla keskele ja sellest üle õla mõõdame käevarre pääle nii kaugele, kui pikad tahame teha käised.

Nüüd tulevad Salme ja Anni klassi ette ja Salme võtab ja seletab mõõdud särgi jaoks.

Sooritus.

Täna valmistame kõik ühesuurused särgid, et meie saaksime oma tööga rutemini valmis.

(Igaihele on pandud lauale valmislõigatud kahekordsed paberid.)

Paberid teie laudadel on lõigatud just nii suured kui selle särgi jaoks on tarvis. Paberi pikkus on 60 sm. ja laius 30 sm.

Kui pikk on siis teie kahekordne paber?

Sama pikk kui särk.

Kui lai on aga paber?

Pool särgi laiusest.

Mispärast on laius ainult pool pikkusest?

Teine särgi külg on just samasugune, nii et joonistame ainult teise särgi poole lõikele.

II. Paberi käänamine.

Et meil oleks kergem oma särgi lõiget joonistada sellele paberile, tõmbame abijooned, mis meid märksa aitavad.

Et sarnaseid jooni rutemini paberile saada, ei tõmba meie neid pliatsiga, vaid teeme paberisse teravad käänded.

Nüüd vaadake kõik siia, ma näitan teile, kuidas meie saame abijooned särgi lõike jaoks!

Me kääname paberi esiteks pikuti kahekorra, nii et kõik ääred on täpselt ühetasa. Siis kääname paberi samas suunas veel kord kahekorra.

Mitmesse osasse on paberi laius nüüd jagatud?

Nelja osasse.

Missugused on nad oma suuruse poolest?

Ühelaiused.

Nüüd jagame ka pikkuse sama suurteks osadeks.

Missuguses suunas peavad siis käänded olema?

Paberi laiussuunas.

Kuidas meie saame seda teha kõige kergemini?

Me kääname paberi esiteks kahekorra, siis neljakorra ja viimaks kaheksakorra.

Nüüd näeme, et terve meie paber on jagatud ruutudesse.

Mis teie võite ütelda ruutude suurusest?

Need on kõik ühesuurused ja nelinurgad.

Nii on meil lõike jaoks abijooned valmis.

Kordame veel, kuidas meie nad saime.

Kas Aino oskab selle täielikult seletada.

Seletus.

Nüüd teete teie niisama oma paberitega, mis teil laual. Pange tähele, et käänded saaksid sirged, teravad ja ühesuursed.

Sooritus.

Vigade parandus.

Tarbekorral lisaseletused ja märkused.

III. Lõike joonistus.

Nüüd alles tuleb kõige tähtsam osa selles töös.
Mis see on?

Lõike joonistamine.

Vaadake seda valmis särki! Kuidas teie nimetate seda särgiosa?

Kaelakaar.

Kui teie võrdlete selle sügavust ees ja taga, mis teie märkate siis?

Ees on kaelakaar sügavam, kui taga.

Katsuge nüüd silmaga mõõta, kui sügava peaksime kaelakaare eespool joonistama?

Selle sügavus on üks ruut.

Kui sügava arvate olevat tagumise poole kaelakaare?

Pool ruutu sügava.

Nüüd märgin siin tahvil oma paberile mõlemate kaarte sügavuse. Teie aga ei tee veel midagi.

Nüüd me peame määrama kaelakaare laiuse.

Katsuge jälle ära määrata, mitu ruutu selle laius on!

1½ ruutu

Märgin jälle selle koha. Nüüd joonistan saadud punktide abil mõlemad kaelakaared.

Neid joonistades peame panema tähele, et joonistatud kaelakaar saaks võimalikult ilus ja ümmargune. Kus kohal võib seal kergesti nurk moodustuda?

Õla pääl.

Selle ärahoidmiseks joonistame kaare õlajoonest võrdlemisi järsku allapoole minevaks, siis pöörab ta pik-

kamisi pahemale poole ja paar sm. läheb ta abijoont mööda.

Eha seletab veel, kuidas meie peame kaelakaare joonistama.

Seletus.

Nüüd teete teie oma paberil selle sama.

Aga kas teie panite tähele, kuidas peab paber meie ees laual olema, kui hakkame joonistama?

See on meie ees laual nii, et kahekorra käänatud äär on üleval.

Kus nurgas paberil joonistame kaelakaare?

Ülemises pahema käe poolses nurgas.

Sooritus. Märkused. Parandused.

Nüüd joonistame kaenlakaare ja küljejoone.

Selleks on meil esiteks tarvis teada, kui lai on käis.

Mis teie arvate!

Kaks ruutu lai.

Kui sügav peaks olema kaenlakaar?

Üks ruut sügav.

(Õpetaja joonistab kaenlakaare esimesse käise all olevasse ruutu.)

Vaadake tähelepanelikult seda kaart!

Kas teie oskaksite seletada, kuidas selle käik on?

Selle mõlemad otsad ühinevad abijoontega, lähevad siis paar sm. neid mööda; kaar on ilus, nurkadeta.

Mispärast peavad kaare otsad abijoontega ühinema.

Muidu sünniks kaaresse nurgad.

(Võrdleme õpilaste tehtud lõikeid.)

Nüüd peaksime küljejoone joonistama, aga enne seda peame teadma, kui lai on särgi alumine äär.

Mis Leida arvab sellest?

See on sama lai kui paber.

Sellepärast ühendame kaelakaare alumise otsa paberi alumise parempoolse nurgaga, teeme selle joonelaua abil

või tarvitame endist viisi, teeme käände paberisse ja selle kohta tõmbame vaba käega joone.

Nii on meil ka küljejoon valmis.

Seletame veel, kuidas selle joonistasime.

Seletus.

Kas särgi lõige on sellega valmis?

Jah! Ei!

Mis me peame siis veel tegema?

Külje kohalt särgi alumist äärt tasandama.

Mispärast peame seda tegema?

Muidu saab särgi alumine äär külje kohalt pikem.

Õpetaja nätab, et paberi äärel viltu lõigatud külgtõesti pikem on.

Kui palju peaksime siis külge lühendama?

Paar sm.

(Kui sentimeetermõõt puudub õpilastel, võtame paari sm. asemel kahe sõrme laiuuse.)

Aga pange nüüd tähele, kuidas ma selle kaare joonistan!

Kui pikk sai see kaar?

Kaks ruutu pikk.

Kuidas see ühineb alumise äärega otsejoonel?

Pikkamisi, nii et nurka ei sünni.

Missuguse nurga see moodustab küljejoonega?

Täisnurga.

Kordame veel, kuidas joonistame alumise kaare särgi lõikele.

Seletus.

Nüüd joonistate teie oma lõigetele needsamad jooned.

(Kui tunnis enam aega ei jätku, võib selle väikse töö koduseks ülesandeks jätta.)

Sooritus.

Vigade parandus.

IV. Lõike väljalõikamine.

Kui meil lõige on valmis joonistatud, missugune töö siis veel teha tuleb?

Lõike väljalõikamine.

Kuidas teie selle teeksite?

Lõikame joonistatud joonte järele välja.

Aga milleks on meie paberid kahekordsed?

Et saaksime ees- ja tagapoolle kaela-augud eraldi välja lõigata.

Missugused osad me lõikame kahekordsest paberist läbi?

Küljejoone, alumise ääre ja kaenlakaare.

Veel ühe osa lõikame mõlematest läbi. Kes võib ütelda, missuguse?

Tagumise kaelakaare.

Mispärast selle?

Selle peame joonistuse pärast mõlematest läbi lõikama, sest paberi alumisel poolel seda kaart ei ole joonistatud.

Just nii! Aga missuguse osa lõikame siis ühekordsest paberist?

Eespoolse kaelakaare.

Kas on lõige siis valmis?

Jah.

Süvendav kõnelus.

Kui palju riiet peaks olema niisuguse särgi jaoks?
Kaks korda särgi pikkus + palistuse tarvis 5 sm.

Kui lai peaks olema see riie?

Kaks korda nii lai, kui särgi alumine äär.

Kui lai on alumine äär sellel lõikel?

30 sm.

Kui lai peab siis riie olema?

60 sm.

Kui laiad on harilikud, odavad pesuriided?

70—80 sm. laiad.

Nüüd lasete teie kodus ema ehk suurema õe võtta enesest särgi pikkusmöödu nii suure, kui ema seda tahab. Särgi pikkus on nimelt maitse asi. Üks tahab lühemat, teine jälle natuke pikemat.

Ütelge ka juba emale, et varsti tuleb teil tarvis osta riidet särgi jaoks. Tulevaseks tunniks toote teie need kodusvõetud möödud kaasa ja siin vaatame nad ühiselt läbi. Pääleseda joonistate teie igäüks omale särgi lõike.

Kas teie nüüd oskate seda kindlasti?

Jah!

Aga kas teie oskate ka särgi lõike järele välja lõigata?

Jah!

Seda teie arvasite juba tunni alguses, aga eksisite ja ma ütlen teile, „väikesed targad“, eksite ka nüüd.

Ei, ei!

Seda näeme edaspidi, kui võtame läbi ka selle asja siin ühiselt.

II näitetund.

Tütarlapse püksi lõige.

VI õppeaasta.

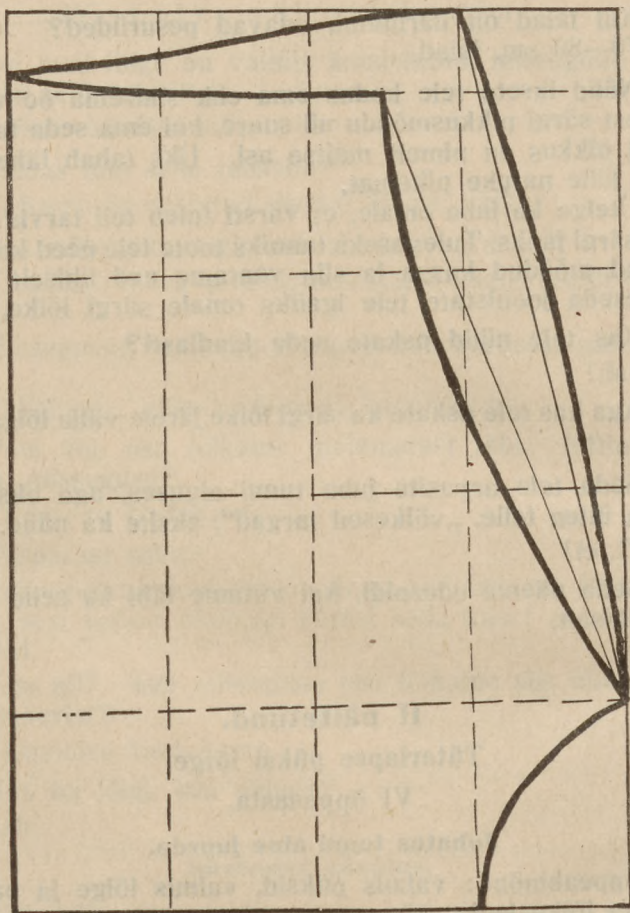
Juhatus tunni aine juurde.

Õppeabinõud: valmis püksid, valmis lõige ja paber tehtava lõike jaoks.

Meie oleme juba mitu korda uusi käsitöid peale hakanud. Oleme tahtnud õppida ikka jälle uusi, nii tungivalt tarvilikke asju. Aga pääle selle käsitöö oskuse oleme püüdnud eneses kasvatada palju muud, mis meil elus tarvis läheb.

Kas teie võite ütelda, missuguste asjade pääle ma olen juhtinud iga töö juures teie tähelepanu?

Puhtuse ja korralikkuse pääle.

Pilt nr. 111. Püksi lõige.

Mispärast peatasime nii kaua pistete juures?

Me tahtsime neid õppida nii, et meie neid täiesti oskaksime ja kohasel juhusel tarvitada saaksime.

**Mispärast me jälle neid kirju kindaid nii väga har-
rastasime, teie oskate ju eelmises klassis kududa?**

Me tahtsime omandada vilumuse ühes ilusas eesti-
pärase töö, õppida teda hindama ja armastama.

Nii siis on meie töö otstarbeks olnud ikka midagi muud ka päale näppude harjutamise.

Tänaseski tunnis on kõigi küsimuste taga üks mõte, aga selle peate te ise välja otsima ja minule tunni lõpul oma arvamised ütlema.

Tunni aine teatamine.

Tänase tunni ülesanne on meile ühe väga tuttava riide lõike joonistamine.

Teil on kerge arvata, mis see on.

Püksilõige.

Tööga tutvunemine.

Ma loodan, et see töö on meile kerge, sest teie, kui tähelepanelikud inimesed, tunnete oma „ümbrust“ hästi.

Mitmest osast seisavad koos püksid?

Kahest! Neljast!

Oi, oi, juba tuli suur tähelepanematus ilmsiks! Püksid on kahest osast koos.

Aga lõigake oma laual olevatest väikestest paberitest välja püksilõige oma arvamise järele.

Sooritus.

(Väikesed lõiked asetab õpetaja tahvlile klassi näha. Paneb kõrvuti valmis lõike-joonistuse ning püksid ja siis järgneb väikeste lõigete vigade parandamine.)

Otsitakse välja nimetused: säärekaar, keskkaar ees ja taga, vöökaar ees ja taga, küljejoon ja sääre alumine äär.

Näituseks:

Mitmest osast on koos püksid?

Kahest.

Kuidas on nende osade nimetused?

Pükste parem ja pahem sääre.

Kus kohal on neid ühendav õmblus?

Keskel, ees ja taga.

Mis teie võite ütelda, võrreldes pikkust ja laius?

Pikkus on suurem kui sääre laius.

Mille järgi need suurused määrame?

Võtame selleks mõõdud.

Missuguseid mõõte on meil tarvis?

Pükste pikkus ja laius.

Kuidas võtame pükse pikkusmõõdu?

Külje päält vööst otse alla kuni põlveni.

Kuidas saame laiuse teada?

Võtame puusa kohal ümbermõõdu.

Salme ja Anni tulevad klassi ette ja võtavad need mõõdud üksteisest.

Anni pükste pikkus on 45 sm. ja ümbermõõd puusade kohal 70 sm.

Vaadake seda valmis lõiget, see on tehtud peaaegu samas suuruses, niisama lõigatud ka paberid, mis on teil laual.

Tulge nüüd näitama, kus kohal on siin 45 sm.

Õpilane näitab vööst külje kohalt alla kuni sääre otsani.

Milleks on aga säääl üleval sellele pikkusele veel juure pandud?

Tagant peavad püksid keha järele pikemad olema.

Kus kohal lõikes on märgata just samasugune laiendamine?

Tagumise poole laius on ka suurem kui eespool.

Aga kuidas on laiusega puusade kohal?

Sellest pool on paberi laius, kui paber on kahekorra.

Kus kohal on kääne?

Küljejoone kohal.

J. n. e. arutatakse läbi kõik püksiosad.

Tunni töö.

I. Paberi käänamine.

Mis läheb meile veel tarvis, enne kui meie lõike äärjooned saame joonistada?

Abijooni.

Valmis lõikest näete, kuidas meie saame esimesed abijooned!

Käänetega.

Mitmesse osasse me kääname paberi laiuse?

Nelja.

Missugused on nad oma suuruse poolest?

Ühesuurused.

Mitu käänet on tehtud paberi pikkuse osadesse jagamiseks.

Neli.

Kas on kõik selle osad sama suured?

Ülemine osa on teisest vähem.

Kui suur on see ülemine osa?

Nii suur, kui palju püksi tagumine pool on eespoollest püksem.

Vaadake ja arvake, mitu sm. see võiks olla.

5 sm.

Kes võiks nüüd seletada, kuidas me saame käänamisega abijooned püksi lõike jaoks?

Kääname paberi ülemisest äärest 5 sm. pahemale poole. Pääle seda jagame paberi pikkuse ja laiuse mõlemad 4 samasuurde osasse.

Teie olete säärase käänete tegemisega tutvunenud juba särgi lõiget joonistades. Sellepärast võite nad kohe teha oma paberitele.

Sooritus.
Järelvaatamine.

II. Joonistamine.

a) Säärekaar.

Vaadates valmis lõiget võite teie seletada, missugune on sääl säärekaar!

Selle kõrgus on sama kui ruudu kõrgus, selle laius on ka ruudu laius. See on alumise parempoolse ruudu sees, algab selle ülemisest parempoolsest nurgast, paindudes pahemale käele ja 3 sm. kaugusel pükste alumisest äärest ühineb ruudu pahempoolse küljega.

Mis meie muidu veel peame tähele panema kaari joonistades?

Et need saaksid ilusad.

Sooritus.
Märkused.

b) Vöökaared.

Kui lai on püksisäär eespool vöö kohal?

2½ ruutu lai.

Aga taga?

3 ruutu lai.

Kui võrdleme pükste pikkust ees ja külje pääl, mis on märgata?

Eest on püksid 1 sm. lühemad.

Missugune on siis vöökaar eespool?

See läheb külje päält ettepoole, paindudes natuke allapoole, nii et selle kaugus abijoonest on keskel ees 1 sm.

Missugune on tagumine vöökaare suund?

See läheb samast punktist kui eelminegi, paindub eisteks pikkamisi ülespoole, siis aga järsumalt ja lõpeb ülemisel paberi äärel punktis, mille kaugus nurgast on üks ruut.

Missuguse vea võib kergesti teha seda kaart joonistades?

Joonistada kaared nii, et külje pääle tuleb nurk.

Seda peate hästi silmas pidama.

Sooritus.

Parandused üldiselt klassi ees.

c) Keskkaaired.

Missugune osa püksti lõikes on meil veel joonistamata?

Keskkkaar ees ja taga.

Mispärast peavad nad kaared olema?

Need annavad rohkem järele, kui peame suuremaid liigutusi tegema.

Kuidas on meil kergem teha kaari?

Tarvitades abijooni.

Missugused abijooned me joonistame?

Säärekaare ülemise otsa ühendame vöökaare otstega ees ja taga otsejoontega.

Kui kaugel on eespoole keskkaaire keskkohalt abijoonest?

4 sm. kaugusel.

Missuguse nurga moodustab ta vöökaaresse?

Täisnurga.

Mispärast peab see täisnurk olema?

Muidu moodustuks sääri kokku õmmeldes nurk vöökaaresse eespool.

Kui kaugel on tagumine keskkaar abijoonest?

2 sm. kaugel.

Mis peame seda joonistades tähele panema?

Sama, mis just seletatud eespoole keskkaarest.

Nüüd joonistate oma püksi lõike valmis, kirjutate oma nimed paberile ja annate valmis lõiked minu kätte. Ma parandan nad tulevaseks tunniks ja annan teile siis seletustega ja numbritega tagasi.

Sooritus.

Süvendav kõnelus.

Mis teie olete tänases käsitöötunnis õppinud?

Püksilõike joonistamise.

Kes teile selle õpetas?

Õpetaja.

Ei! Mina ei ütelnud teile sugugi, kuidas teie peate oma püksi lõike joonistama.

Kuidas teie siiski selle õppisite?

Õpetaja juhtis meie tähelepanu, me tegime järeldusi ja nii selguski see asi meile.

Kas see raske oli?

Ei, see oli huvitav.

Vastake nüüd uuesti sellele küsimisele, mis teie õppisite selles tunnis?

Meie õppisime püksi lõike joonistamise ja nägime kui huvitav ja kasulik on õppimine siis, kui valmis teadmisi ei saa, vaid ise kaasa töötada nende leidmiseks.

Nii on elus ikka. Need teadmised, mis meie oma tööga enesele omandame, on meile huvitavamad ja jäävad paremini meelde. Ühtlasi arendame meie siis ka oma mõtlemist, mille tähtsust igal alal töötades ei saa küllalt alla kriipsutada.

Meie peame oma töö juures ikka teadma, mispärast just nii teeme, milleks on meie tööd tarvis, mispärast selle

ja selle vaevalise tee valime. Alles siis õpime meie rõõmu tundma oma tööst, alles siis tasub see vaeva ära.

Nii mõnigi kord pöörate teie teiste targemate poole, küsimistega, et mõnest asjast kergesti üle saada. Selle asemel peaksite teie ise selle küsimuse juures peatama, ise välja uurima, kuidas see tuleb lahendada ja alles siis, kui see ülesanne teile üleliia raske on, peate pöörama teiste poole. Juba see mõtlemine ja otsimine arendab teie loogilisi võimeid, olgugi, et teie igakord otsusele ei jõua.

III näitetund.

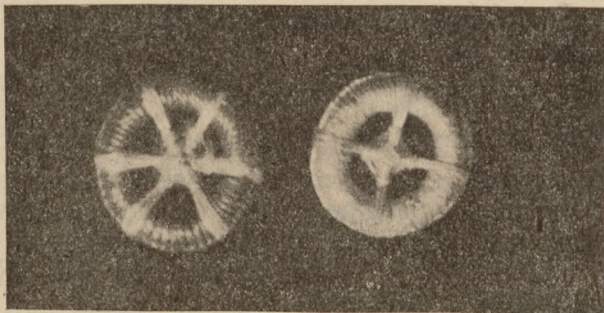
Lõngnööp.

VI õppeaasta.

Õppeabinõud: Rühm uusi vabrikunööpe.

„ vanu „
„ lõngnööpe. „

Riideid, millel teistsugused kinnitised. Suur brodeerimispulk ja nööp, jämedat lõnga ja nõel ning üks poolvalmis suur nööbikeha.

Pilt nr. 112. Lõngnööbid.

Juhatus.

Mis teie olete viimaks käsitöötundides valmistanud?
Püksid.

Kas need juba päris valmis on?

Ei ole, kinnitised puuduvad veel.

Missuguseid kinnitisi teie tunnete?

Nööbid, haagid, vajutusnööbid, paelad.

(Õpetaja näitab riideid, mis nendega kinnitatud.)

Missugused kinnitised teie tahaksite oma pükstele panna?

Nööbid.

Nööpe on aga mitmesuguseid. Missuguseid teie olete näinud?

Luu-, puu-, riidest- ja lõngnööpe.

Neid on olemas veel klaasist, portselaanist, plekist j. n. e. väga mitmesuguseid.

Missugused nendest nööpidest oleksid kõige kohasemad pükstele?

Lõngnööbid.

Mispärast arvate need kõige paremateks?

Nad on kõige tugevamad.

Kas teie olete näinud riidest nööpe, mis on vanemate riiete küljes ja mitu korda juba pesus olnud?

Jah! Riie nööbi pääl on katki läinud ja seesolev plekk on riide roosteseks teinud.

Miks meie ei tarvita pesu juures luunööpe?

Need lähevad rullides ja triikides katki.

Pääle tugevuse on lõngnööpidel ka veel teine hää omadus. Mis see võiks olla?

Meie võime neid ise valmistada ja selle tõttu tulevad nad odavad.

Omatehtud nööbid saavad ilusad ja ikka otstarbekohased, kuna vabrikunööpidest ei õnnesta meil ikka just sarnaseid leida, kui tarvis oleks.

(Õpetaja näitab klassile mitmesuguseid vabrikunööpe, andes nende kohta seletusi.)

Tunni töö teatamine.

Selles tunnis õpite teie lõngnööbi tegemise.

Töö läbivõtmine.

I. Nööbi osade nimetused.

Siin näete teie mitmes suuruses ja mitmesuguseid lõngnööpe.

(Näitab neid klassile).

Teises käes on mul üks suur lõngnööp. Vaatame seda lähemalt!

Mitmesse pääsasse teie võiksite selle jagada?

Kahte.

Linda tuleb näitab need osad sellel nööbil!

Linda näitab.

Kuidas teie nimetaksite seda keskel olevat osa?

Nööbi keskkohht.

Mis on siis seda ümbritseva ümmarguse osa nimi?

Nööbi keha.

II. K e h a.

Mille meie nendest esiteks teeme?

Keha.

Vaadake seda valmis keha!

Mitu osa võite selles näha?

Kaks.

Kuidas nimetaksime seda seesmist osa?

Põhjaks.

Millega me päälustame põhja?

Päälustavate pistetega, kattega.

Mille nendest esiteks teeme?

Põhja.

a) Põhi.

Selle valmistamiseks tarvitame sarnast tööriista, mis minul on siin käes ja teil laudadel samasugused väikesed.

Mis on selle tööriista nimetus?

Brodeerimispulk.

Missuguses käes ja missugusest kohast hoiaime pulka, alates tegema nööbipõhja?

Pahemasse kätte võtame pulga jämedama otsa.

Lõng, millest meie nööbi teeme, peab olema nii pikk, et sellest saab terve nööp valmis. Seekord on lõngad teie laudadel 1 m. pikad.

Parema käega viime lõnga otsa pikuti pulgale, nii et lõnga ots jääb pahema käe pöidla alla. Siis keerame lõnga 4—5 korda pulga ümber eest tahapoole, nii et keerud on ligistikku üksteise kõrval ja lõnga ots jääb nende alla kinni. Nende üle keerame lõnga veel 12 korda.

Millest ripub ära nende keerdude arv?

Lõnga jämedusest ja nööbi suurusest.

Mis peame eriti tähele panema lõnga pulga ümber keerates?

Et nööbi põhi saaks kõva ja tasane.

Just sellest lõnga keeramisest ripub ära, kui kõva ja kui ilusa vormiga nööp saab.

Kui põhi on nüüd hoolsasti keeratud, peame lõngad selles veel kuidagi ühendama, muidu lähevad nad laiali.

Kuidas meie selle teeksime?

Õmbleme lõnga keerdude üle üleloomispistet.

Mis me peame selle jaoks tegema?

Ajame niidi teise otsa nõela järele.

Mitu üleloomispistet teie arvate tarvis olevat õmelda?

4—5 pistet.

Need õmbleme samas suunas kui lõnga keerasime. Pistame nõela ülevalt alla põhja ja pulga vahelt läbi.

Viimane väljapistmiskoht on põhja keskel ja viimasel korral võtame ainult pooled põhja lõngadest nõelale.

Mis osa lõnganööbist on nõnda valmis?

Põhi.

Marta seletab põhja tegemise ja Salme tuleb klassi ette ja teeb selle nende õppeabinõudega.

Sooritus.

Nüüd võite igaüks oma laual olevast lõngast teha nööbi põhja.

Kuidas selle suuruse määrata?

Keerame lõnga nii jämedal kohal pulga ümber, kui suure tahame teha nööbi keskkoha.

b) Nööbi põhja kate.

Mis töö järgneb põhja tegemisele?

Põhja katmine ehk päälustamine.

Siin teie näete valmis keha!

Missuguseil pisteil on see päälustatud?

Sämppisteil.

Missugune on nende õmblemise suund?

Pahemalt parema käe poole.

Toetame tööst tuleva lõnga pahema käe pöidla alla, pistame nõela pulga ja põhja vahelt ülevalt allapoole läbi, just viimase väljapistmiskoha kõrvalt. Seda tehes tõstame põhja pulga pääl natuke ülespoole, et nõel läheks läbi. Tõmbame nõela niidiga läbi, nii et lõng jääb nõela alla ja kinnitame sämppiste.

Valve tuleb ja teeb seda klassi ees; Mari seletab.

Sooritus.

Mis moodustavad nõnda õmmeldud sämppistid keha äärde?

Sõlmrea.

Kus on selle koht?

Natuke allpool keskkohast.

Mis peame eriti tähele panema seda sõlmrida moodustades?

Et see oleks sirge ja tasane.

Millal saab see sarnane?

Kui pistid on hästi ligistikku, sõlmed ühes reas ja ühekiinnised.

Viimase piste ühendame esimesega, pistes nõela läbi esimesest sämppistest alt ülespoole.

Valmis keha võtame ära pulga päält, niit jääb aga kehasse kinni.

Nüüd võite õmmelda oma nõöpilede põhja päälustavad sämppistid.

Sooritus.

Järelvaatamine.

III. Nööbi keskkoh.

Missuguse osa peame meie nõöbile veel tegema, et see valmis oleks?

Keskkoha.

Mis tulevad meelde need peenikesed lõnga-rühmad, mis lähevad keskpunktist nõöbi kehale?

Kiiri.

Neid nimetamegi nööbi kiirteks.

Kuidas aga nimetaksime neid pisteid, mis ühendavad nööbikiiri?

Kiiri ühendavaiks pisteiks.

a) Kiired.

Nagu näete nendest nööpidest, võib kiirte arv olla mitmesugune.

Millest see ära ripub?

Nööbi suurusest.

Täna teeme nööbi, mis nii väike on, et sellele jätkub ka neljast kiirest.

Alates neid tegema, on meil nööbi keha pahemas käes nii, et selle parem (kumer) -pool on meie poole, ja viimane sämpipiste on keskel üleval ja sellest tulev lõng ripub nööbi taga. Võtame parema käega lõngast kinni, keerame selle kaks korda nööbi keha ümber, nii et see jagab keha kahte ühesuurusesse osasse. Jatkame keeramist veel natuke, nii et saame lõnga toetada nööbi keskel pahema käe sõrmedega.

Mis meie nüüd teeme?

Kääname keha nii, et selle ümber keeratud kiired oleksid kaalus, ja keerame siis uued kiired niisamuti kui esimesedki.

Missuguses asendis on nad üksteise vastu?

Ristloodis.

Kiirte kinnitamiseks õmbleme nende üksteisest ülemineku koha üle ristpiste.

Seletatud töö kordamine.

b) Kiiri ühendavad pisted.

Mis on viimane töö lõngnööbi valmistamises?

Kiiri ühendavate pistete õmblemine.

Missuguseid pisteid selleks tarvitame?

Järelpisteid.

(Õpetaja näitab valmis suurt nööpi).

Mitme kiire üle on parempoolne piste?

Ühe üle.

Mitme kiire üle on aga pahempoolne piste?

Kahe kiire üle.

Mis vastab parempoolsete pistete vahele?

Kiirte vahe.

**Neid järelpisteid õmbleme nii palju, et pool kiirte pik-
kusest oleks kaetud.**

Kuidas meie kinnitame lõnga lõpus?

Nööbi pahemal pool kiirte alla, pistes nõela nende
suunas järelpistete alt läbi.

Kodus teete valmis oma nööbi keskkoha.

Kordamine.

**Nüüd aga ruttame kordama ja koguma selle nööbi
juures õpitud asju.**

Missuguseid tööriistu on meil tarvis lõngnööpi tehes?

Brodeerimispuulka, sõrmkübarat nõela ja kääre.

Mis on materjaliks?

Lõng.

Missugust lõnga me tarvitame lõngnööbiks?

Brodeerimis- ja heegelduslõnga ning rullmiiti.

Missugune on hää lõngnööp?

Kõva, vastupidav, sämp pistete sõlmrida õigel kohal
ja sirge, kiired tugevad.

**Linda jutustab meile, missugused on lõngnööbi osad,
ja missuguseid pisteid nendes tarvitame.**

Seletus.

Kuidas lõnga kinnitame lõpus?

Seletus.

**Harilikult valmistame lõngnööbid pesu tarvis, ja siis
peavad nad olema muidugi valged. Aga omatehtud lõng-
nööpidega võime kaunistada ka päälisriideid, ja siis val-
mistame nad värvilistest lõngadest.**

Lõpuks veel üks väike jutt lõngnööbist: Suures Hel-
singi linnas oli üks noor tütarlaps, kelle jalad jäid ühel
siigisel nii haigeks, et ta neist ilma pidi jääma. Vaesel
tütarlapsel, Inkeri oli tema nimi, jäi algkoolgi pooleli, ja
ema oli väga suures mures tema tuleviku pärast. Aga
Inkeri hakkas kord oma voodis istudes valmistama lõng-
nööpe, seda tööd oli ta õppinud koolis käsitöötunnis. Ta
tegi neid palju, nii suure hoolega ja nii tugevaid, et nad
emaga otsustasid, et ema läheb neid linnainimestele müü-
ma. Alguses kartis ta neid pakkuda, aga kui ta nägi, kui-

das inimesed imetlesid nööpide ilu ja hädust ja neid häämeelega ostsid, oli ema väga rõõmus ja sama õnnelik oli tema väike tütar. Nüüd oli Inkeri leidnud enesele töö, mille juures aastate vilumus ja virkus kaasa aitasid ja nii elas see tüdrukukene palju aastaid Helsingis oma lõgnööpide sissetulekust.

Ma käisin teda vahest vaatamas, ja ta oli nii rõõmus kui terved inimesed, sest ta leppis sellega, mis saatus temale andnud ja ei nõudnud kättesaamatut.

IV näitetund.

Täitepaik.

V õppeaasta.

Õppeabinõud: Raami pääl paks riie, milles on neli-nurgeline auk ja sellekohane paigalapp; nõel ja niit õmblemiseks.

Juhatus.

Kuule Leida, mis on su pluuse käises küünarnuki kohal?

Paik.

Kuidas see sinna tekkis?

Käis kullus katki ja ema paikas selle.

Väga hää, et sul sarnane ema on, kes paigata oskab ja nii hästi veel.

Minul oli suvel päris uus kleit seljas, kui läksin metsa jalutama. Kui ma koju tulin, ütles ema: „Vaata tütar, su uues kleidis on suur auk!“ Mina vaatama ja eks olegi nii. Ema tahtis juba imestama ja noomima hakata, kuid ma trööstisin, et pole see õnnetus nii suur. Küll ma ta ilusasti jälle paikan.

Aga et teie ka saaksite oma ema trööstida sarnasel korral, tahan ka teid õpetada paikama.

Minevas tunnis õppisite teie juba ühe paikamisviisi, missugune see oli?

Kattepaik.

Tunni töö teatamine.

Seekord juba me nimetasime ühe teise paiga nime, mis see oli?

Täitepaik.

Töö vastu valmistus.

Millest on ta oma nime saanud?

See on riide pahemal pool ja täidab augu.

Minevas tunnis tegime meie ettevalmistavad tööd täitepaiga jaoks. Mis need olid?

Augu ja paiga suuruse määramine ja nende lõikamine, õmblusjagude käänamine ning lõimelõngade suuna märkimine paigas ja paigatavas riides.

Kuidas meie selle märkisime?

Õmblesime mõlematesse mõned eespisted lõimelõngade suunas.

Kui suureks me lõikasime augu?

Nelinurgaks, mille külgede pikkus on 5 sm.

Missuguse õmblusega me kinnitame täitepaiga riidesse?

Kahelkordse õmblusega.

Mitu õmblusjagu on selleks tarvis?

Kolm, kaks seesmist ja üks väline.

Mitu õmblusjagu kääname augu äärtelt?

Ühe õmblusjao.

Mitu õmblusjagu on tarvis paiga äärtele?

Kaks, väline ja seesmine.

Kui laiad nad kõik on?

$\frac{1}{2}$ sm. laiad.

Kui suurt paika on siis tarvis meie lõigatud augu paikamiseks?

Nelinurk, mille iga külg on 8 sm. pikk.

(Abikiisimised).

Missugused peavad olema õmblusjagude käänded?

Teravad ja riidelõnga järele.

Kuidas saame nad lõnga järele?

Enne pööramist tõmbame nõela otsaga nende kohale riidesse otsejooned.

Kummal pool riiet on nad augu äärtel?

Pahemal pool.

Kummale poole tõmbame nad paigalapil?

Äärepoolsed paremale, sisemised aga pahemale poole.

I. Esimene õmblus.

Mitu õmblust on kahekordses õmbluses?

Kaks: ühendav ja kattev õmblus.

Missuguse nendest õmbleme enne?

Ühendava õmbluse.

Alates esimest õmblust võtame töö kätte nii, et paigatava riide pahem pool on enese poole ja hoiame seda käes augu alumisest äärest. Sellele asetame paiga ääre sisemise käände nii, et paiga ja paigatava riide paremad pooled oleksid vastastikku.

Mis meie veel peame selle juures tähele panema?

Et lõimelõngade suund oleks sama mõlematel riietel.

Linda tuleb siia raami juurde veel näitama sellesama töö käeshoidmise asendit.

Sooritus.

Missuguste pistetega õmbleme need käänded kokku?

Üleloomispistetega.

Missugused peavad olema üleloomispisted?

Väikesed ja tihedad.

Missugune on üleloomispistete õmblemise suund?

Paremalt pahema kae poole.

Kuidas kinnitame lõnga alguses?

Üleloomispistete alla.

Nende pistete õmblemise algame paremat kätt oleva nurga ligiduses.

Mispärast ei või parempoolsest nurgast pääle hakata.

Siis oleks tülikas viimast külge õmmelda.

Viimase piste igal küljel õmbleme kahekordseks, ja paari lõnga kaugusele nurgast.

Mispärast ei õmble meie seda päris nurgas?

Et nurk saaks terav ja ilus.

Mis peame meie tegema enne järgmise külje õmblemise algamist?

Me peame augu nurgas sisse lõikama.

Kui sügav on see lõige?

See ulatab paari lõnga kaugusele käänete nurgast.

Teeme käänded jälle uuesti.

Kuidas õmbleme esimese piste järgmisel küljel?

Selle õmbleme kahekordseks.

Siis õmbleme ka teised küljed samuti.

Kuidas kinnitame lõnga lõpus?

Õmbleme viimase piste kahekordseks ja viime lõnga otsa õmblusjagude vahele.

Kordamine.

Töö sooritus.

II. Teine õmblus.

Missugune tähtsus on teisel õmblusel?

See katab esimese ja kõvendab üldse õmblust.

Mis teeme aga enne seesmiste õmblusjagudega?

Tasandame, kui nad on liig laiad ehk narmendavad.

Siis painutame paiga õmblusjaod paigatava riide vastu ja painutame maha esimese õmbluse.

Missugune töö järgneb sellele?

Traageldamine.

Mis peame tähele panema traageldades nurki?

Et need saaksid teravad.

Missuguseid pisteid tarvitame teist õmblust tehes?

Palistuspisteid.

Missugune on nende õmblemise suund?

Väljast enese poole.

Kuidas kinnitame lõnga alguses?

Viime lõnga otsa õmbluse sisse ja õmbleme esimese piste kahekordseks.

Kuidas kinnitame lõnga lõpus?

Samuti kuj alguses.

Peame veel tähele panema, et õmblus oleks lõnga järele ja pisted väikesed.

Töö sooritus.

Järelvaatamine.

Süvendav kõnelus.

Mis on kergem õmmelda, kas täite- või kattepaik?

Kattepaik.

Kumb nendest on riidel vähem näha?

Täitepaik.

Missugusega nendest me sellepärast paikame päälisriided?

Täitepaigaga.

Kus tarvitame kattepaika?

Pesu juures.

Mis kasu on meil üldse paikamisest?

Me hoiame sellega kokku.

Oleks otsekohe raiskamine ja ebapraktiline visata ära riided siis, kui nendesse on kulunud mõni auk. Aga paikama peab niisuguse hoolega ja osavusega, et see ei riku riide korralikkust.

Kuidas vaatavad aga inimesed tihti paikamise pääle?

Selle pääle vaadatakse üleõla ja tihti häbenetaksegi seda.

Aga selle vääriline see küll ei ole! Just vastuoksa, see on väga tähtis ja kiiduväärt töö praktilisele ja kordarmastavale naisele.

V näitetund.

Märkimine.

V õppeaasta.

Gooti stiilis G-täht.

Kõrgetikandus.

Õppeabinõud: Raami pääl olevale riidele joonistatud G-täht, kolm joonistust kõrgetikanduse kolmest tööosast, suur nõel ja jäme värviline lõng.

Juhatus.

Kuidas meie võime märkida oma riided?

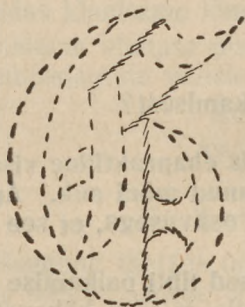
Tikkides nad valge ehk värvilise lõngaga, ristpisteil, märkimise tindiga ehk õmmeldes ostetud valmis nimed riidesse kinni.

Missugust märkimisviisi tarvitame oma ihupesu juures?

Pesu märgime tilkitud tähtedega.

Kas teie olete juba pesu märkimist õppinud?

Jah, me märkisime oma särgid.

Pildid nr. 113—116. Kõrgetikandusega G-täht.

Missuguse tikandusega teie nad märkisite?

Madaltikandusega.

Missuguse tikandusega me võime veel nimesid õmmelda?

Kõrgetikandusega ja ristpistetega.

Tunni töö teatamine.

Täna tahame õppida kõrgetikandusega märkima ja valime harjutustööks niisuguse G-tähe märkimise. (Näitab tähte).

Kas teie võite ütelda, mis stiilis see täht on?

Gooti stiilis.

Käsitus.

I. Tähega tutvunemine.

Mitmesuguseid jooni näeme selles?

Kahesuguseid: juus- ja varjujooni.

Kuidas teie nimetaksite seda juusjoont, mis piirab varjujoone otsad?

Aasaks.

Vaadake siin seda kolme joonistust!

Mitu osa me eraldame kõrgetikanduses?

Kolm.

Missugused need on?

Äärejoonte õmblemine, täitmine ja päälustamine.

II. Äärte õmblemine.

Mille me nendest kõige enne teeme?

Äärte õmblemise.

Missuguseil pisteil me õmbleme ääred varjujoontele?

Eespisteil.

Missugused osad tähes me sama korraga õmbleme?

Juusjooned.

Mis pisteil õmbleme nad?

Varspisteil.

Märkides kõrgetikandusega, algame töö tähe seesmistest osadest.

Mispärast nii teeme?

Vastuoksaks tehes võiksid määrdida välimised osad, kuni õmbleme seesmisi.

Teisest küljest peame valima algamiskoha nii, et ühe niidiga võime võimalikult pikalt õmmelda.

Tulge nüüd, näidake sellel pildil (I), kus teie arvate õige algamiskoha olevat!

Õpilane näitab tähe ülemist väikest varjujoont.

Kuidas kinnitame niidi alguses?

Paari eespistega, mis õmbleme äärejoonte vahele.

Õmmeldes kaares olevaid pindu, hoiame tööd käes nii, et välimised, pikemad kaared on enese poole ja need õmbleme esiteks.

Tulge nüüd õmblema raami pääl olevale riidele joonistatud G-tähe esimese varjujoone pikemat kaart.

Õpilane õmbleb.

Sarnased teravad otsad saavad ilusad, kui õmbleme eespisted nii, et seesmise, lühema kaare esimene piste tuleb pikema kaare kahe viimase piste vahele.

Õpetaja õmbleb.

Mida tuletavad meelde pisted sääli kaare nurgas?

Nad tuletavad meelde tikkpisteid.

Siis jätkame pistete õmblemist kuni kaare lõpuni.

Mis meie pääle seda õmbleme?

Varspisted aasasse.

Sääli peame tähele panema, et nende varspistete ja enne seda õmmeldud eespistete vahele peab jääma väike vahe.

Milleks on seda tarvis?

Muidu on pärast raske aasa päälustada, ta võib inetu saada.

Mis meie pääle aasa õmbleme?

Õmbleme tähe keskel oleva varjujoone ääred eespistest.

Kas on sääli midagi eriti tähelepanuväärilist?

Nende ja aasa vahele peab jälle väike vahe jääma.

Missuguse tähe osa juurde siis üle läheme?

Õmbleme selle väikese kaare, mis on sama varjujoone küljes.

Kuidas meie selle juurde pääsime?

Õmbleme eespisted varjujoonte vahele.

Missugune tähe osa on siis kõige lähemal üleminekuks?

Viltu juusjoon.

Mis me peame meeles pidama seda õmmeldes?

Et meie ei õmble seda kinni varjujoonte külge.

Missuguste osade õmblemine järgneb sellele?

Loodis juusjoone ja väikeste kaarte õmblemine.

Kuidas selle viimase töö teeme?

Tähe pahemal pool õmbleme üleloomispisteid kuni alumise kaareni, õmbleme selle üle paremal pool varspisted, põimime eespisteid varjujoonte vahele kuni teise juusjooneni ja õmbleme siis ka selle üle varspisted.

Missuguses tähe osas on veel esimene kõrgetikanduse töö osa tegemata?

Välises varjujoones.

Kust selle õmblemise pääle hakkame?

Parempoolsest otsast.

Kuidas sinna saame?

Üleloomispistetega pahemal pool.

Tulge õmmelge see kaar!

Kuidas õmbleme pisted kaare otsas?

Nagu esimeselgi varjujoonel.

Kuidas korraldame eespisted all kaares, kus ta hästi kitsaks läheb?

Seesmise kaare paar eespistet õmbleme välise kaare eespistete vahele.

Kordame nüüd ainult kõige tähtsamad nähtused ärte ja juusjoonte õmblemises.

Seletus alguskohast, töö osadest, tööjärjekorrast, joonte ühinemiskohtadest j. n. e.

Missugune on nende eespistete parempoolne piste parempoolsega võrreldes?

Natuke suurem.

Need eespisted õmbleme seekord märkniidiga, mille nr. on 40.

(Õpilastel on harjutuslapid, kus G-täht on valmis joonistatud).

Sooritus.

Järelvaatamine.

Vigade parandus.

III. Täitmine.

Missugune töö järgneb nüüd?

Varjujoonte täitmine.

Kust selle algame?

Sarnast varjujoonest, kus ka eespisted esiteks õmbleme.

Esimese varspisterea õmbleme pikema kaare kõrvale.

Missugune võib nende varspistete pikkus olla võrreldes juusjoonte varspistetega.

Need võivad pikemad olla.

Mitu rida varspisteid mahub nendesse varjujoontesse?

Kolm rida.

Kuidas õmbleme selles esimeses varjujoones teise ja kolmanda rea?

Teise õmbleme esimese kõrvale, niisama ka kolmanda.

Mis me peame jällegi silmas pidama õmmeldes neid ridu?

Et nende ja aasa vahele jääks vahe.

Kas võite seletada järgmise töö tähe märkimiseks?

Õmbleme tähe pehmel pool paar üleloomispistet aasa alla ja siis täidame loodis varjujoone ja väikese kaare selle küljes.

Siin võib meie niit juba otsa saada.

Kuidas meie kinnitame otsad seda lõpetades ja uut alates?

Kinnitame nad eespistest varjujoontesse.

Kuskohast algame välise varjujoone täitmise?

Parempoolsest nurgast.

Kuidas korraldame varspisteread, et saame varjujoonest teise kergesti üle minna.

Nagu sakke täites.

Seletus.

Koondamine.

Sooritus.

IV. P ä ä l u s t a m i n e.

Mis pistest meie päälustame?

Punumis- ja madalpistest.

Missugune on nende suund?

Otse üle pinna ja joonte.

Kuidas hoiame tööd käes?

Nii et välised kaared on meie poole.

Kust meie algame päälustamise?

Tähe seesmistest osadest.

Esiteks päälustame säääl juusjooned, õmmeldes nende üle hästi tihedalt väikesed punumispisted, vaevalt riidet nõela pääle võttes.

Mida tuletab meelde sarnane peenikene juusjoon?

Peenikest nõöri.

Sellepärast nimetame sarnast joont cordenette-jooneks.

Kas teate mis tähendab cordon?

Nööri.

Selle Prantsuse sõna diminutliv on cordenette, ja mis see siis tähendab?

Peent nõöri.

Kui juusjooned valmis on, mis meie siis päälustame?

Seesmised varjujooned.

Et varjujoonte otsad saaksid hästi teravad, õmbleme esimese madalpiste otsas oleva eespiste üle nii, et eespiste ka natuke nähtavale jääb. See annab otsale terava ilme.

Missugune on viimane töö tähte märkides?

Välise varjujoone päälustamine.

Kas säääl on iseäralisi raskusi?

Pistete suuna hoidmine otse üle kaarte vahe.

Päälustamiseks tarvitame tihti peenemat niiti kui alt õmmeldes.

Kordamine.

Harjutus.

Vigade parandus.

(Ajapuudusel antakse see kodutööks).

V. Kogumine.

Missugustesse pääosadesse jagame töö kõrgetikanduses?

Missuguste pistetega need õmbleme?

Kuidas kinnitame lõnga?

Mis raskused on kõrgetikandusega märkides?

Mispärast me üldse märgime oma riideid?

Nimedeta kaovad nad kergesti. Ilusad nimed kaunistavad riideid.

Nimetasime tunni alguses, et madal- ja kõrgetikandusega märgime oma ihupesu.

Kus me tarvitame siis ristpisteil märkimist?

Karedamate riiete juures, kus kõrge- ja madaltikandus rasked on läbi viia ilusasti ning sukki märkides.

Mispärast me vahest kirjutame märktindiga nimed riidele?

See läheb nii ruttu.

Aga kas see kaunistab riidet?

Ei sugugi, vastuoksa.

Missugused hääd ja halvad omadused on ostetud nimetähedele?

Need on tihti ilusad ja nendega on riided vähese vaevaga märgitud, aga nad võivad ka sama kergesti lahti tulla ja kaduda. Ei ole ka igal juhtumisel kohaseid saada.

Nimetage nüüd kõik märkimisviisid, järjestades nad ilu ja väärtuse järele!

Märkimine kõrgetikandusega, madaltikandusega, ristpistetega, ostetud nimedega ja märktindiga.

Märkimine on see osa käsitööst, mille päale vanasti kulutati palju hoolt ja vaeva. Aga viimasel ajal on see jäänud vähema tähelepanu osaliseks. „Vanal hää! ajal“ oli perenaistel suur kaasavara, kus oli mitmete tosinate kaupa voodilinu, salv- ja käterätikuid, padjapööre ja ihupesu. Kõik olid hoolega märgitud ja nimede all olid veel numbrid, mis näitasid, mitmenda tosina mitmes tükk see oli. Nende numbrite järele oli kerge järele vaadata, et nad kaduma ei läheks. Aadelisool kaunistas tähte veel kroon ehk vapp, mis oli peenelt märgitud.

Aga sõja ajal jäid inimesed üldse vaesemaks. Ei ole enam riideid tosinate viisi, ei ole ka praeguse aja naistel aega ega tahtmist enne pulmi mitu kuud kodus istuda oma veimevakka valmistades!

Aga meie ei tohiks ka oma vähearvuliste riiete märkimist ära jätta, muidu võivad veel needki kaduma minna!

VI tund.

Aasta jooksul tuleb ette käsitöötunde, kus õpilased töötavad eelmistes tundides saadud teooria kallal, need on n. n. praktilised tunnid. Sarnased tunnid võivad õpilastele minna väga igavaks, kui õpetaja ei pane rõhku nende pääle. On häa, kui sarnases tunnis mõni loeb ette juttu, ehk kui õpetaja ise jutustab midagi oma õpilastele. Oleks aga veel parem, kui käsitöötunni lugemisained välja valitakse nii, et nad arendaksid õpilaste arusaamist nendest ideedest, mis käsitöö-õpetuses peituvad. Sellepärast liidan oma raamatu lõppu ühe ilusa muinasjutu, mis on eriti kohane ettelugemiseks käsitöötunnis.

Kõnelev mantel.*)

Kusagil kaugel maal, kus taevas on sinisem ja päike õnnistusrikkam ja kus lilled lõhnavad magusamini kui meil, elas noor, tore prints. Rahvas armastas teda väga. Järgneval aastal pidi ta troonile saama, seks päevaks tehti talle rikkalikke kingitusi, sest kõneldi, et ta siis pidi valima omale abikaasa.

Ühe eeslinna tänaval elas samal aastal vaikselt ja tähelepanemata kehv õmbleja. Temagi kuulis liginevaist pidustusist, temagi oleks tahtnud nii häa meelega teha printsile mingisuguse kingituse. Sest ta oli sagedasti näinud printsi tänaval ratsutavat ja selle tore välimus oli sütitanud neiu südame.

Kuid mida ta kingiks? Nukralt istus ta oma kasti kõrval, milles oli ta vähene varandus. Kõige põhjast tuli välja suur tükk mahedat valget riiet. Sellel oli tagasihoidlik siidi läige, ja see oli ühtlasi kerge, raske ja pehme kui naise käed. „Ma õige õmblen sellest printsile mantli!“ sõnas ta rõõmsalt. Kuid lootusetult laskis ta käed langetada: „Kes annab mulle siidilõnga ja helmeid?“ Kuid silmapilk hiljem: „Aga ehk kingivad mulle jõukamad seda, mis tarvitan?“ Arglikult käis ta majast teise, ta silmad särasid ja inimesed andsid talle rikkalikult siidi ja villast lõnga ja mitmevärvilisi helmeid. Kõige selle laotas

*) Selle raamatu jaoks tõlkinud E. K.

ta ihaledes enese ette ja värvide kajastus loitis ta silmis. Siis võttis ta oma riide ja hakkas kirjama. Kuna ta süda oli täitunud inimeste hädusest, siis õmbles ta esmalt soojade, õnnelikkude värvidega oma tänu mantlile; oma tänu inimestele, kes olid olnud nii helled ja tänu Jumalale, kes oli äratanud inimsüdamis kaastunde ja häduse... Kui sädelev tänulaul oli lõpetatud, olid ta käed ja silmadki vähe väsinud. Ta astus välja kevadlilled keskele ja värskendus neid vaadeldes.

Jälle võttis ta kätte oma nōela ja kujutas kevadet ja lootust: õrnu, argu lehekesi ja puhkevaid pungi, mis pruunikatest, villastest tuppelist vaevast usaldasid end välja pista; siidiseid paju-urbi, mida ta kimpu sõlmitult mantlile nōidus, säravkollaseid suuri õiekarikaid, mis avanesid valgusse ja sinna vahele taevasiniseid väikesi õiekesi kui aralt küsivaid silmi: „Meeldin ma sulle?“

Ühest puust oli ta murdnud oksa. Nüüd asetas ta selle vaasi ja nägi kuidas leht kortsu tõmbus, kuidas kest lõhkes ja arglikult säält esile pistus nagu sõrmekene. See oli kui inimlaps, kes aralt ja ebakindlate liigutustega oma elu algas. Siis valdas teda armastuse lootus...

Tormi taktis kirjas nōel õmbleja igatsust mantlile: leekiv laine kõigis varjundites kollasest ja orangist alates kõige sügavama punaseni. Ja igatsusele järgnes jälle vaikne naeratav keeldumus, mis sai oma jõu kaastundest teiste õnnele: tasaste rahuliste lainetena ja värvivarjunditena kujutas õmblus ta elamused.

*

Tuli suvi ja see õitses tuhandes lõnga- ja helmevärvis mantlil. Helkjatena värelesid kõrvuti varjundid, nagu seda ainult loodus usaldab teha, silma haavamata. Inimeste nägudel lugus nüüd õmbleja: rõõmsate armastuse õnne ja suursuguse uhkuse, noorte naeru ja ülemeelsuse, vanade häätahtlikkuse, õnnetute mure ja valu. Ta uuris ja tundis inimesi. Rõõm ja nukrus tungisid iga südamelöögiga ta sõrmeotsadesse, mis kirjastasid mantlile peene nōelaga kujutusi inimsaastustest. Ja suur armastus, millega ta lähenes igaühele, ühendas ja sidus mitmeosased pildid kooskõlaks... Kõik elamused ilmusid tal puhtates

joontes, värvides ja pindades: langevate lehtede tants sügistuules, veereva päikese kuld, valged pilvepurjed, mis rändasid kõrgel taeva all, lehvides õnnelikena kõrgemal oma ilusse surevast loodusest. Kõik pani ta oma töösse nagu ta selle nägi, nagu ta selle tundis, nagu üksi tema selle elas.

*

Nukrana tuli talv: raskelt rõhus beda üksinduse piin ja tusk. Sageli täitusid ta silmad pisaraist, need pudenesid katkenud joonile, läikisid mahedates värvides. Kuid linna toomkiriku kõrgest tornist kõlasid kellad trööstides, ja jälle suundus ta hing taotlema kõige puhtamat usku. Siis kerkisid võimsad värvakkordid laiadena lainetena, tormasid, jagunesid, leidsid jälle üksteise, — nagu orli-kõlad ja lainetlev kellade kumin, mis tõusid ülespoole ilu imelisena, kooskõlana. Ühetaoliselt üksteisele järgnevate päevade kajad moodustusid samuti ühtlaseks tervikuks: laiaks ääreõmbluseks, mis mantlit ümbritses ja taltsutas elu hoogusid, mis riidel tormitsedes voolasid.

Kevadeks oli mantel valmis. Õmbleja poleks sellest iialgi lahkunud, kui see poleks olnud määratud printsile. Sest mantel oli olnud ta kõige armsamaks seltsiliseks, millele ta andus kõigi oma mõtetega.

Kroonimispuha oli käes. Toredat saali mööda olid asetatud kallid kingitused. Varjates ja areldes hoidis neiu oma mantlit. Fanfaarid kõlasid; naeratades astus prints läbi saali... Neiu värisevad käed ei suutnud mantlit enam pidada ja see langes lahtiselt ta jalge ette. Imestus valdas ümberseisjad: sellesarnast ei olnud veel nähtud!

Kuid printsi pillk viibis nõiutult imelistel kujutustel... **Ja kõik värvid laulsid ja iga joon kõneles; rõõmsad tikked hüüatlesid ja nukrad lõngad kaebasid; õnn ja vilu ja sõnamatu armastus hõiskasid oma hümmi...** Ja prints leidis, et ta noor süda õhkas armastust hingele, kelle peegli-pilt säras ta jalge ees. Nõidusest vabanedes tõstis ta oma pilgu ja vaatas kaua ja sügavasti õmbleja silmisse, mis talle särasid selle kahvatust näost...

Ta tõstis mantli. Ta pani selle neiu ümber. Siis võttis ta neiu käe. Ja kogu rahvas hõiskas uuele valitsejannale.

Sisukord.

Sissejuhatus	Lhk. 3
------------------------	--------

I osa.

I. Käsitööruum ja ase töötades	10
II. Tööained ja tööriistad	13
Riie	13
Lõng	16
Nõelad	18
Vardad	19
Käärid	}
Sõrmkübar	
Sentimeetermõõt	
Brodeerimispulk	
Kopeerimisratas	
Õmblusmasin	21
III. Lõikamine	23
IV. Õmblemine	26
I. Pisted	26

I rühm.

Pisted, millel sisse- ja väljapistmiskohad ühes reas .	28
Eespiste	28
Tikkpiste	28
Järelpiste	29
Liivapiste	30
Varspiste	30
Tagapiste	31
Kettipiste	31
Üleloomispiste	32
Punumispiste	33

II rühm.

Pisted, mille sisse- ja väljapistmiskohad kumbki eraldi moodustavad omad piste-read	33
Palistuspiste	33
Kattepiste	34
Madalpiste	35
Sidepiste	36
Sämpipiste	36
Nööpaugupiste	37
Sõlmpiste	38

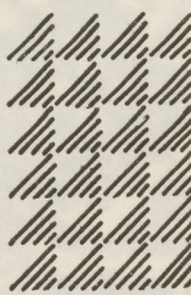
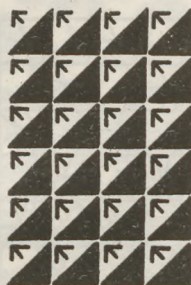
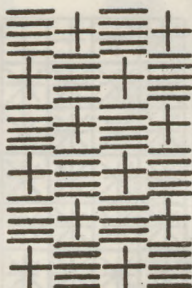
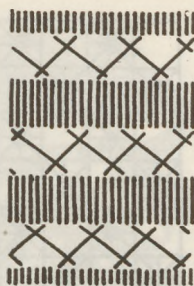
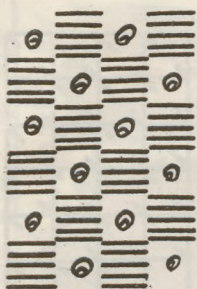
III r ü h m.

Pisted, mille sisse- ja väljapistmiskohad vahelduvad
kahes ehk mitmes reas, ehk üldse ei moodusta
rida

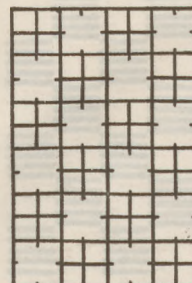
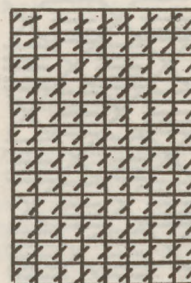
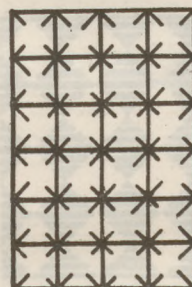
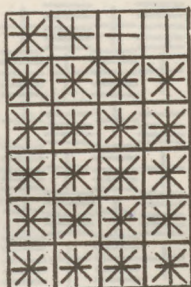
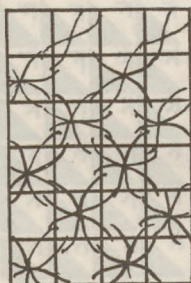
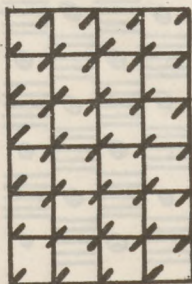
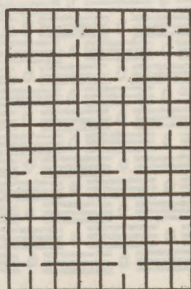
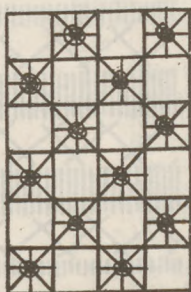
	Pölvikpiste	39
	Aedpiste	39
	Ristikpiste }	40
	Ristpiste }	40
	Varesejalapiste	42
	Hanesilmapiste	43
	Hääbepiste	43
1.	Õmblused	44
	Ühekordsed õmblused	47
	Kahekorjused „	51
2.	Kandid	54
3.	Värvlid	57
4.	Kinnised	59
5.	Kinnitised	67
6.	Kudumine	70
	Ruuduline muster	77
	Triibuline patent	77
	Vörkpatent	78
7.	Heegeldamine	78
8.	Parandamine	84
	1. Paikamine	86
	2. Nõelumine	91
9.	Ilutikandus	98
	Valge tikandus	99
	1. Brodeerimine	99
	2. Pilutamine	105
	3. Hedebo	109
	4. Eesti kirju tikandus	114

II osa.

I.	Koolikäsitöö programmid	117
	Käsitöö õppekava tütarlastele	118
II.	Käsitöötunnid	119
	I näitetund. Tütarlapse särgi lõige	120
	II näitetund. „ püksi „	129
	III näitetund. Lõngnööp	136
	IV näitetund. Täitepaik	143
	V näitetund. Märkimine	147
	VI tund Praktiline käsitöötund	155
	Kõnelev mantel	155
III.	10 pildilehte.	

II

Naiste tanu Kihnust.

III

IV

Tanu Risti kihelkonnast.

Tanu Risti kihelkonnast.

VIII

Tanu Risti kihelkonnast.

VII

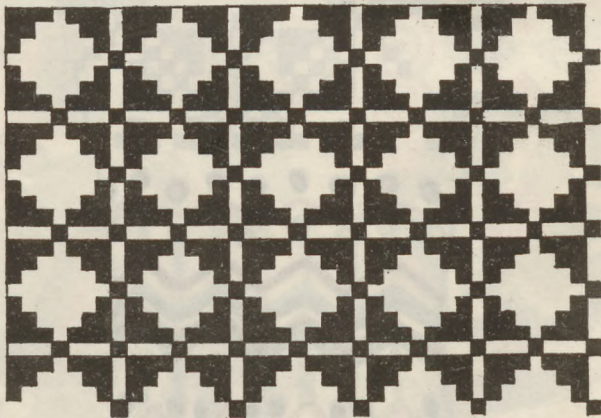
Pruudi müts Laatre vallast.

Kinnas Halliste kihelkonnast.

Pügalpakuline kinda kiri.

Kaks kirja kinda jaoks.

